

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กองแผนงานและโครงการ, กรมสวัสดิการทหารบก. วังสมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา.

กรุงเทพฯ: 2524. (อัดสำเนา)

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. ละครนอก ละครใน และละครดึกดำบรรพ์. วารสารนาฏศิลป์
13 (พระนคร: 2514): 30-34.

จตุพร รัตนวราหะ. เพลงหน้าพาทย์. กรุงเทพฯ: ประพันธ์สำส่น, 2519.

จุฑาทุษชราตติก กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้า. บทละคร
ดึกดำบรรพ์. หม่อมเจ้าหญิงบุญจิราทร ให้พิมพ์ขึ้นแจกในงานพระราชกุศลบุญญา
สมวารแห่งพระศพ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอพระองค์นั้น 26 สิงหาคม, 2466
พระนคร: ม.ป.ท., 2466.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. โครงการดนตรีไทย-ปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์. รายงานการรวบรวม
ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ หลักการบรรเลง การขับร้องและโน้ตเพลง, 2530.

ดวงจิตร์ จิตรพงศ์, หม่อมเจ้า. "สังคีตวาทิตวีวิจารณ์". ชุมนุมบทละครและคอนเสิต.
พระนคร: ศิวพร, 2506.

_____. "สังคีตวาทิตวีวิจารณ์". วิชาพื้นฐานอารยธรรมไทย. หนังสืออ่านประกอบ
คำบรรยาย ตอนดนตรีและนาฏศิลป์. พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2515.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. "ตำนานละครดึกดำบรรพ์".
ชุมนุมบทละครและคอนเสิต. พระนคร: ศิวพร, 2506.

_____. ตำนานละครโอเหนา. ชนบุรี: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2507.

ชนิด อยู่โพธิ์. ศิลปะคอนรำหรือคุ่มือนาฏศิลป์ไทย. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า
เฉลิมพลทิฆัมพร โปรดให้พิมพ์ในงานฉลองพระชนมายุ 5 รอบ วันที่ 29 เมษายน
2516. พระนคร: ศิวพร, 2516.

- ธรรมสิริชัย, พระ. จันทกนิรชาดก. พุทธ-นิบาตชาดก เล่ม 4 พิมพ์เป็นที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพพระธรรมสิริชัย วัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร 23 มีนาคม 2528. พระนคร: บริษัทประยูรวงศ์, 2528.
- นริศรานุกัตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา. บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ. เล่ม 1 พระนคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2506.
- _____, และดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. สาส์นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. เล่ม 26 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2505.
- _____. ชุมนุมบทละครและบทคอนเสิร์ต. กรมศิลปากรจัดพิมพ์ อุทิศถวายในงานฉลองครบรอบร้อยปีแห่งวันประสูติ 28 เมษายน 2506. พระนคร: ศิวพร, 2506.
- นางน้อย ศักดิ์ศรี, ม.ร.ว. และคณะ. พระราชวังและวังในกรุงเทพฯ. รายงานผลการวิจัย เงินทุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพวิชาการ เนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี โรงพิมพ์อยุธยา, 2525.
- ประสิทธิ์ ถาวร. ความรู้เรื่องดนตรีไทย. พระนคร: โรงพิมพ์นิยมอักษร, 2515.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493. พิมพ์ครั้งที่ 13 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2516.
- พรทิพย์ ด้านสมบูรณ์. ละครดึกดำบรรพ์. วิทยานิพนธ์ศิลประดับปริญญาตรี วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา, 2524.
- พระจันทกนิรคำจันท์. ฉันทเรื่องต่างๆ วรรณคดี. ปีที่ 20 ม.ป.ท. (อัคราเนนา). พิทยาสงคราม, กรมหมื่น. นิทานเวตาล. พระนคร: โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2506.
- พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. อิเหนา. พิมพ์ครั้งที่ 6 ศิลปบรรณาการพระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์, 2508.
- พูนพิศ อมาตยกุล. สยามสังคีต. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2525.
- ภัทรระ คาน. 100 ปี สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุช. คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือที่ระลึกในคณะกรรมการอำนวยการโครงการเชิดชูพระเกียรติ 100 ปี สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย. กรุงเทพฯ: บริษัทพรินติ้งกรุ๊ป, 2535.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. จดหมายเหตุรายวัน. จากจดหมายราชกิจจานุเบกษา 2466 ปีที่ 14 ในรัชกาล (อัสสำเนา).

_____. "คำนำ". บทละครศึกดาบรพี. สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก. พระนคร: ม.ป.ท., 2466.

มนตรี ตราโมท. "ดนตรีและขับร้องประกอบการแสดงละครคนรำ". ศิลปะคอนราหรือคู่มือนาฏศิลป์ไทย 29 เมษายน 2516. พระนคร: ศิวพร, 2516.

_____. ประวัติการละครไทย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร 2515 (อัสสำเนา).

มหาศักดิ์พลเสฟ, สมเด็จพระกรมพระราชวังบวร. "บทเบิกโรงยักษ์สองกรรวิก". บทละครชุดเบ็ดเตล็ด ในเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 ที่ 2 ที่ 4 ที่ 5 และพระราชนิพนธ์กรมพระราชวังบวรมหาศักดิ์พลเสฟ. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพรพรรณากร, 2458.

มานิต มานิตเจริญ. พจนานุกรมไทยฉบับของราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ 12 กรุงเทพฯ: นิยมวิทยา, 2536.

วิทยาเขตเพาะช่าง, สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. อนุสรณ์พิธีเปิดอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, 2537.

วิทยาลัยนาฏศิลป์, กรมศิลปากร. สูจิบัตร. งานรื่นเริงปิดเรียนภาคต้น. ธนบุรี: พิมพ์ที่กรุงไทยการพิมพ์, 2509.

ส.พลายน้อย. อมนุษย์นิยาย. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรพิทยา, 2535.

สวัสดิการทหารบก, กรม. กองแผนงานและโครงการ. ว่างสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา. กรุงเทพฯ: 2524 (อัสสำเนา)

สัมภาษณ์

กรรมการ วิโรทัย. สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2538.

เกษียร นพรัตน์. พ.ท.. หัวหน้าแผนงาน กองแผนและโครงการ กรมสวัสดิการทหารบก สัมภาษณ์, 4 เมษายน 2538.

จรรยาณง แสงวิเชียร. คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 30 มิถุนายน 2537.

จรรยา วีระวานิช. ที่ปรึกษาศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูสวนสุนันทา. สัมภาษณ์,
4 เมษายน 2538.

จำศีล จันทรฉาย. สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2538.

จุลชาติ อรรถะนาค. สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2536.

เฉลย สุขะวณิช. ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย. สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2536, 22 ตุลาคม
2536, 19 กันยายน 2536, 26 กันยายน 2536, 9 กันยายน 2537,
7 กุมภาพันธ์ 2538.

ชม เทพยสุวรรณ. สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2538.

ดวงจิตร์ จิตรพงศ์. ม.จ.. ทูลสัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2536, 16 กันยายน 2538.

ท้วม ประสิทธิ์กุล. สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2533.

นพรัตน์ หวังในธรรม. สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2536, 15 พฤษภาคม 2538.

เบญจา แสงมะลิ. คุณหญิง. สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2538.

ประเมษฐ บุษยะชัย. สัมภาษณ์, 27 สิงหาคม 2536

พูนพิศ อมาตยกุล. สัมภาษณ์, 19 กุมภาพันธ์ 2537, 12 สิงหาคม 2538.

ภัทระ คาน. สัมภาษณ์, 4 กันยายน 2536, 13 สิงหาคม 2537, 17 มิถุนายน 2538.

มนตรี ตราโมท. ผู้เชี่ยวชาญดนตรีไทย. สัมภาษณ์, 1 ตุลาคม 2537.

รติวรรณ กัลยาณมิตร. สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2538.

ระวี จาตุรจินดา. สัมภาษณ์, 10 พฤศจิกายน 2533.

ลออ สุกระวรรณ. สัมภาษณ์, 26 ตุลาคม 2536, 13 สิงหาคม 2537.

วรางคณา วุฒิชัย. สัมภาษณ์, 15 พฤษภาคม 2538.

วิษณุ สุทธิบุรณ. จ.ส.อ.. เสมียนกองแผนและโครงการกรมสวัสดิการทหารบก. สัมภาษณ์,
7 เมษายน 2538.

วีรพงษ์ จำเมือง. สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2538.

เวณิกา บุนนาค. สัมภาษณ์, 12 มิถุนายน 2538.

เวียนขวา จักรพันธ์. หม่อมเจ้า.. ทูลสัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2538.

ศิริกุล วรบุตร. สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2537

ศิลป์ ตราโมท. หัวหน้าฝ่ายดุริยางค์ไทย. กรมศิลปากร. สัมภาษณ์ 16 พฤศจิกายน 2537.

สมโภชน์ ชุมพล. ม.ร.ว.. สัมภาษณ์, 25 กันยายน 2536, 28 สิงหาคม 2538.

สำเร็จ พันธุ์สนิท. ผู้อำนวยการวิทยาเขตเพาะช่าง. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล. สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2538.

สุทธสิริโสภา. พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้า. ทูลสัมภาษณ์, 25 มิถุนายน 2538.

สุรพล วิรุฬห์รักษ์. รองอธิการบดีฝ่ายศิลปวัฒนธรรม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2538.

เสาวลักษณ์ ยมะคุปต์. สัมภาษณ์, 24 กรกฎาคม 2538.

อารมณั์ โสฬส. สัมภาษณ์ 23 กรกฎาคม 2538.

อุดม อังสุธร. สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2538.

อุ้นเรือน ไกรฤกษ์. สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2538, 23 กรกฎาคม 2538.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

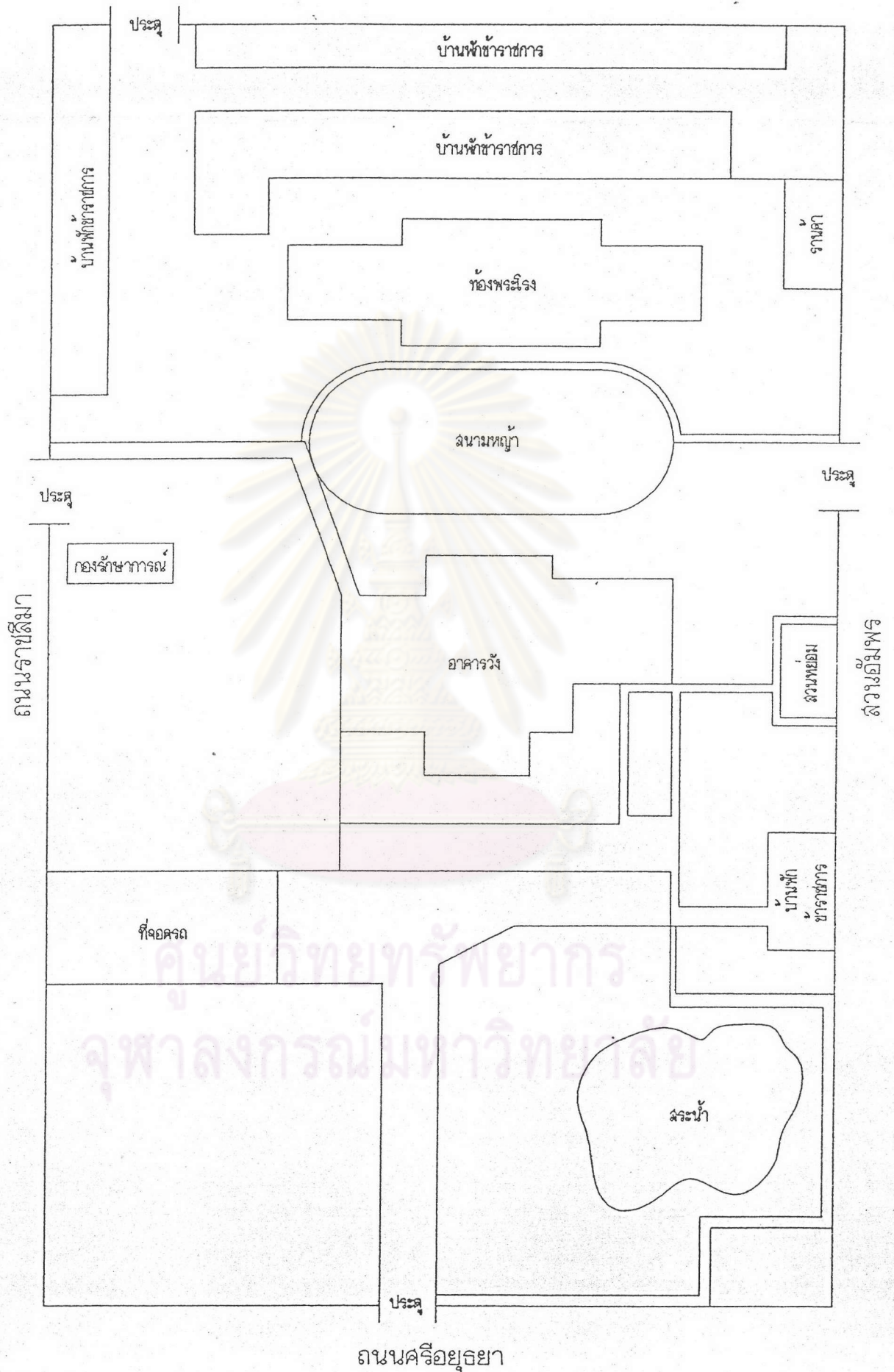
วังสวนกุหลาบ

ด้วยเหตุที่วังสวนกุหลาบเป็นวังหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการละคร ที่เป็นเหตุเบื้องต้นหรือจุดเริ่มแรกที่ทำให้มีการแสดงละครตึกดาบรพีในวังเพชรบูรณ์ จึงใคร่กล่าวถึงวังสวนกุหลาบตามสมควรที่เกี่ยวกับพระองค์ท่านเจ้าของวัง ประวัติวังสถานที่สำคัญ และการละครในบางส่วน ดังต่อไปนี้

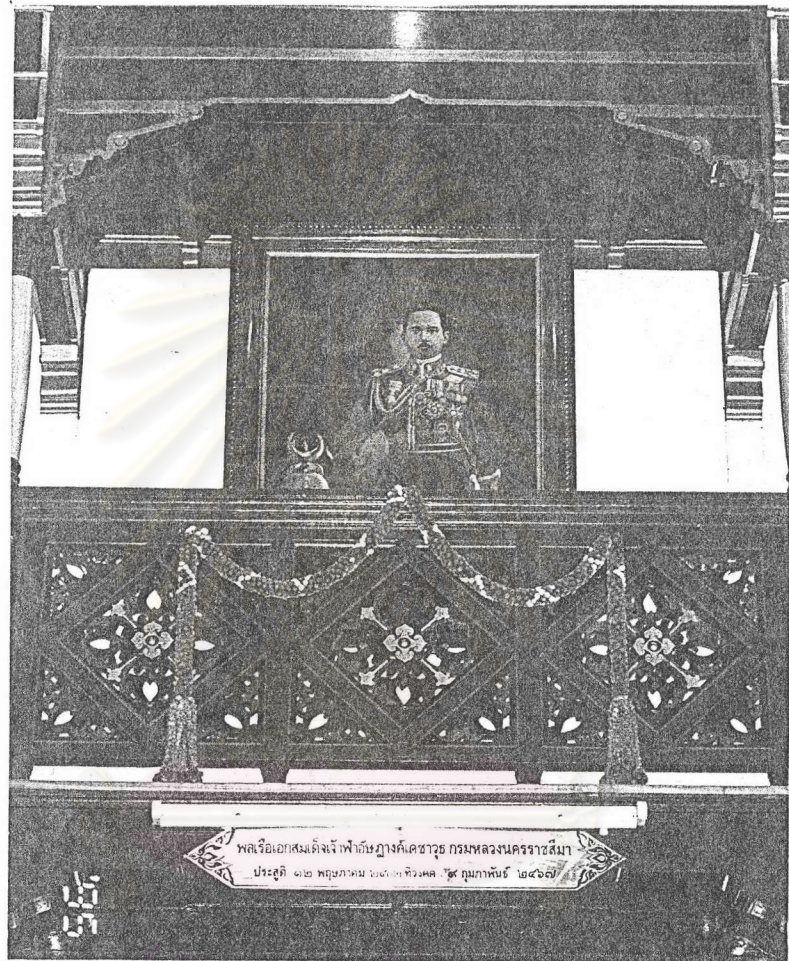
วังสวนกุหลาบ เป็นวังของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา ทรงเป็นพระโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระองค์ที่ 7 และเป็นลำดับพระราชโอรสองค์ที่ 62 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ

ที่ตั้งของวัง

วังสวนกุหลาบ ตั้งอยู่ที่มณฑลนครราชสีมาที่ถนนศรีอยุธยา โดยทางด้านทิศเหนือติดกับถนนอุทองใน ทิศตะวันออกติดกับสวนอัมพร ซึ่งอาณาเขตดังกล่าวนี้เป็นส่วนหนึ่งของพระราชวังดุสิต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นไว้จะเป็นไม้ไผ่ไม่ปรากฏหลักฐาน ครั้นต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ โปรดให้ตัดถนนราชสีมาขึ้น วังแห่งนี้จึงถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนที่เป็นที่ทำการของทหารและโรงเรียนราชวินิตในปัจจุบัน กับส่วนที่เป็นที่ทำการของกรมสวัสดิการทหารบก สถานที่ส่วนแรกนั้นเป็นที่ประทับเดิมของสมเด็จพระเจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธโดยประทับที่พระตำหนักเรือนไทย ในพระตำหนักนี้ ประตูด้านหน้าที่จะออกสู่พระตำหนักใหม่มีชื่อเรียกว่าประตู 8 อาวุธ และภายในบริเวณวังด้านขวามีประตูเฮง ด้านซ้ายมีชื่อประตูมี ซึ่งเรียกตามชื่อผู้ที่อาศัยอยู่แถบนั้น ครั้นในสมัยรัชกาลที่ 6 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักขึ้นใหม่ สมเด็จพระเจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ จึงเสด็จมาประทับและทรงงานที่พระตำหนักใหม่นี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระฉายาลักษณ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าปิยะภูงคเดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา
ซึ่งประดิษฐานอยู่ในท้องพระโรงวังสวนกุหลาบ

พระประวัติเจ้าของวัง

สมเด็จพระเจ้าฟ้าอภัยวงศ์เดชาวุธ ประสูติเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ.2432 ทรงสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนนครราชสีมา เมื่อปีพ.ศ.2441 มีพระชนมายุได้ 9 พรรษา เมื่อเจริญพระชันษาได้เสด็จไปทรงศึกษาในประเทศอังกฤษ เสด็จกลับมารับราชการทหารบก ถึงรัชกาลที่ 6 เลื่อนพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา ในปีพ.ศ.2459 ขณะมีพระชนมายุได้ 27 พรรษา ต่อมาเป็นนายพลตรีราชองครักษ์ ตำแหน่งผู้บัญชาการกองพล เลื่อนเป็นนายพลเรือเอกผู้กำกับราชการกระทรวงทหารเรือ เมื่อปีพ.ศ.2466 ทรงประชวรด้วยพระโรควัณโรค (ไต) พิการ และทิวงคตเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2467 พระชันษา 35 ปี ได้อัญเชิญพระศพประดิษฐาน ณ วังสวนกุหลาบและมีการพระราชพิธีสถาปนาสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา ขึ้นเป็นสมเด็จพระอนุชาธิราช ได้พระราชทานเพลิง ณ เมรุท้องสนามหลวง หลังจากพระราชทานเพลิงแล้ววังสวนกุหลาบก็ปิดมิได้มีเจ้าฟ้าพระองค์ใดได้ประทับ

สำหรับงานการละครของพระองค์ ๆ โปรตการละครเช่นเดียวกับสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ของคณะละครวังสวนกุหลาบ ถึงแม้ว่าพระองค์จะทรงเป็นทหารแต่ก็ทรงรักการละครไทยและทรงรอบรู้การแสดงละคร จนสามารถแนะนำผู้แสดงได้ทั้งการขับร้องเพลงและการแสดงท่ารำโดยมีคุณท้าววราวีรคณารักษ์ (แจ่ม ไกรฤกษ์) เป็นผู้ควบคุมการละครโดยรับสมัครผู้ที่สนใจเข้ามาฝึกในวัง ครูที่สอนในวังนี้ส่วนใหญ่ก็มาจากวังบ้านหม้อของเจ้าพระยาเทเวศร์ฯ วังหลวงเจ้าจอมในรัชกาลที่ 4 และที่ 5 และวังหน้ากรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ ดังนั้นตัวละครที่ได้รำเรียนที่ในวังสวนกุหลาบจึงมีฝีมือเก่งกล้า มีความสามารถมาก เพราะฝึกหัดละครกันตั้งแต่อายุยังน้อยไม่ถึง 10 ขวบเป็นส่วนใหญ่ ดังปรากฏให้เห็นในเวลาต่อมาทั้งเมื่อได้ไปอยู่ที่วังเพ็ชรบูรณ์และได้มาอยู่ที่กรมศิลปากร ฯลฯ

การแสดงละครในวังสวนกุหลาบนี้ นอกจากแสดงถวายให้ในหลวงรัชกาลที่ 6 ทอดพระเนตรแล้วยังแสดงถวายเจ้านายต่าง ๆ และที่โรงละครวังสวนกุหลาบแสดงทั้งโขน ละครนอก ละครใน ละครพันทาง และละครตีกีตาบรรพ์ เป็นละครของเจ้านายชั้นสูง

คนธรรมดาเข้าไปดูไม่ได้มีการขายบัตร เป็นละครที่ระดับพระเกียรติยศของพระองค์ ด้วยทรงรับราชการทหารจึงมิได้เข้ามาควบคุมอย่างใกล้ชิดเหมือนสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชราชดิไลก ที่ทรงทุ่มเทให้แก่การละครอย่างจริงจัง

สมเด็จพระเจ้าฟ้าอัญญาองค์เดชาวรุช โปรดตัวละครที่มีฝีมือและรูปร่างท่านหนึ่ง พระองค์จึงทรงรับไว้เป็นหม่อมห้ามคือ หม่อมแก้ว ปัจจุบันคือ ท่านผู้หญิงแก้ว สนิทวงศ์เสนี ท่านได้ใช้วิชาความรู้ทำความเข้าใจให้แก่วงการนาฏศิลป์ไทยของกรมศิลปากร

ประวัติของวัง

แต่เดิม พระบาทเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงดำริที่จะพระราชทานที่วังสำหรับ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา ที่วังริมแม่น้ำตอนใต้ปากคลอง (ตลาด) คูเมืองเดิม ครั้นเสด็จกลับจากทรงศึกษาในประเทศอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ มีพระราชประสงค์จะให้ทรงศึกษาราชการอยู่ใกล้พระองค์ จึงโปรดฯ ให้สร้างพระตำหนักชั่วคราว ที่สวนดุสิต ทรงริมถนนใบพร (ถนนอุโมงค์ใน) พระราชทานนามว่า "สวนกุหลาบ" สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมาเสด็จประทับอยู่ตลอดรัชกาลที่ 5

ครั้งในสมัยรัชกาลที่ 6 โปรดฯให้ขยายเขตที่สวนกุหลาบออกไปให้กว้างขวาง กว่าเก่า สร้างพระตำหนักและท้องพระโรงพระราชทานเป็นอาคารถาวร สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครราชสีมา เสด็จประทับอยู่จนถึงสิ้นพระชนม์ ในปีพ.ศ. 2467 ครั้งต่อมา เมื่อปีพ.ศ. 2475 ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองหลังจากนั้นก็ได้กลายเป็นที่ทำการของกรมทหารสังกัดกลาโหม

ที่วังนี้ครั้งหนึ่งเป็นที่ทำการของรัฐบาล โดยเป็นที่ตั้งของกองอำนวยการรักษา ความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) ซึ่งต่อมาได้ย้ายไปอยู่ที่สวนรื่นฤดี ในพ.ศ. 2507 ต่อมา กรมสวัสดิการทหารบกบางส่วนได้ย้ายจากสวนพฤกษศาสตร์มาอยู่แทนโดยใช้เป็นที่ทำการของ กองการออมทรัพย์ กองแผนและโครงการของกรมสวัสดิการทหารบก และที่วังแห่งนี้เมื่อ ปีพ.ศ. 2497 รัฐบาลได้จัดให้เป็นที่พักของสมเด็จพระเจ้านโรดมสีหนุ เมื่อครั้งเสด็จ

เยือนประเทศไทยเป็นทางการ¹

สถานที่สำคัญในวัง

ในปัจจุบันยังปรากฏอาคารที่สร้างขึ้นครั้งเป็นวังที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าฟ้าอัยยวงศ์เดชาวุธอยู่หลายหลัง รวมทั้งรั้วและทิมดาบ* ที่อยู่ของกองรักษาการณ์ของวัง

ในอดีตทางเข้าวังสวนกุหลาบ สันนิษฐานว่าอยู่ด้านถนนศรีอยุธยา ปรากฏว่ามีประตูทางเข้าออกโดยมีถนนเดิมเป็นรูปโค้งไปสู่ตัวตำหนัก พร้อมทั้งอาคารที่สันนิษฐานว่าเป็นที่ทำการถัดเข้ามาจากประตูทางเข้าเล็กน้อย ที่ประตูทางเข้าออกด้านนี้ยังปรากฏรูปปูนปั้นเป็นรูป "กุหลาบ" สัญลักษณ์ของ "สวนกุหลาบ" ทางด้านทิศตะวันออกยังปรากฏประตูออกสู่ถนนริมคลองเม่งเส็ง มีพระนามของสมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์น้อยอยู่ ส่วนประตูทางเข้าด้านถนนราชสีมา ซึ่งปัจจุบันเป็นประตูทางเข้าใหญ่ยังมีทิมดาบของกองทหารรักษาการณ์อยู่ริมรั้ว สถานที่สำคัญที่ได้ก่อสร้างไว้ในวังมีดังนี้คือ

ตำหนักที่ประทับ เป็นตำหนักสูง 2 ชั้น ก่ออิฐฉาบปูนหลังคาทรงสูง ลักษณะเป็นตำหนักที่สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยมีหอคอยสูงหลังคายอดแหลมเป็นลักษณะเด่นทางเข้าทิศเหนือมีเสาก่ออิฐฉาบปูน หัวเสาเป็นรูปดอกบัว ภายในพระตำหนักมีบันไดวนเป็นเกลียวขึ้นไปยังหอคอย ในตัวตำหนักมีอุโมงค์ใต้ดินที่สร้างขึ้นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นท่อคนเดินได้ทะลุออกนอกตัวตึก แต่ปัจจุบันน้ำท่วม²

ท้องพระโรง ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของตำหนัก มีถนนโค้งรูปวงกลมเป็นทางเชื่อมระหว่างตำหนักกับท้องพระโรง ตรงกลางเป็นสนามหญ้า ตัวท้องพระโรงลักษณะเป็นแบบท้องพระโรงโถงรูปจตุรมุข โดยมีมุขด้านทิศตะวันออก-ตะวันตก ยาวกว่ามุขเหนือและใต้ ที่ประตูแบบบานเฟี้ยมเป็นบานลูกฟัก ทาสีฉูดฉาด ซึ่งสันนิษฐานว่าได้มีการซ่อมแซมมา

¹ กรมสวัสดิการทหารบก, "วังสวนกุหลาบ" (อัตสำเนา)

* ทิมดาบ คือห้องแถวสำหรับพักและไว้ของในพระราชวัง

² สัมภาษณ์ พันโทเกษียร นพรัตน์, หัวหน้าแผน กองแผนและโครงการ กรม

หลายครั้งแล้ว แต่คงจะรักษาแนวทางการใช้สีของเดิมไว้ ภายในท้องพระโรงตอนบนมี
ระเบียบโดยรอบและตอนกลางเป็นระเบียบกว้าง ซึ่งอาจจะใช้เป็นที่ประทับทอดพระเนตร
ลงมาชั้นล่างได้ ท้องพระโรงนี้ผาผนังเหนือประตูมีลายเขียนแบบปูนเปียกประดับอยู่ด้วย
เสารับโครงสร้างภายในตอนระเบียบชั้นบนเป็นเสาไม้มีโครงสร้างตอนหัวเสาทาสีลวดลาย
เช่นเดียวกับประตู

สำหรับท้องพระโรงชั้นพิเศษโทเกษียร นพรัตน์ ได้ให้ข้อคิดเห็นว่า ท้องพระโรงนี้เข้าใจว่าบูรณะให้เหมือนของเก่ามากที่สุด มีการผสมสีกันหลายครั้งเพื่อให้ได้สีเหมือนเดิม
กระเบื้องหลังคาท้องพระโรงเปลี่ยนใหม่ เพราะกระเบื้องเก่าเป็นเหลี่ยมแบบโบราณ ซึ่ง
ปัจจุบันไม่มี ที่เชิงชายผูกหมุดแล้ว แต่โชคดีได้ช่างดีทำบูรณะถอดแบบลายเดิมได้ดี บูรณะใหม่
และได้ชั้นบัญชีเป็นโบราณสถาน นอกจากนี้ยังเล่าว่า เคยอ่านหนังสือของฝรั่งชาวอเมริกาที่
กล่าวถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มาอยู่ที่วังสวนกุหลาบ ได้เห็นว่าปลูกกุหลาบเต็มไป
หมด เพราะชั้นบนมีเตียงใหญ่เปิดประตูออกมาก็จะเห็นต้นกุหลาบสมชื่อว่า เป็นวังสวนกุหลาบ
และคนเก่าคนแก่หลายคนก็กล่าวเช่นนั้น เหมือนกันว่ามีดอกกุหลาบสวยงามมากมาย³

เกี่ยวกับดอกกุหลาบที่มีปลูกอยู่ในวังนี้ เมื่อสอบถามตัวละครที่เคยอยู่ในวังนี้แล้ว
ปรากฏว่าทุกท่านกล่าวว่า "ไม่เห็นมีดอกกุหลาบเลย" จึงเข้าใจว่าน่าจะได้ปลูกขึ้นในชั้นหลัง
ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เล็กน้อย และเรื่องทางอุโมงค์ใต้ดิน ที่มีจากตัวตึกหันออกไปใต้
ดินส่วนที่เป็นสนามหญ้า จนกระทั่งมาไฟลั้งที่เป็นสนามใต้ต้นไม้ใหญ่ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยหลังและ
ใช้เป็นหลุมหลบภัยในสมัยสงคราม⁴

ท้องพระโรงนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยเสด็จมาทอดพระ
เนตรการแสดงละครของในวังสวนกุหลาบแห่งนี้

³สัมภาษณ์ พันโทเกษียร นพรัตน์, วันเดียวกัน.

⁴สัมภาษณ์ จำสืบเอก วิษณุ สุทธิบูรณ์, เสมียนกองแผนและโครงการ
กรมสวัสดิการทหารบก, 7 เมษายน 2538.

สิ่งหนึ่งที่สำคัญ จำเป็นต้องกล่าวถึงซึ่งคนรุ่นหลังไม่รู้จักและไม่เคยมีบันทึกไว้เป็นหลักฐาน เพียงแต่ได้เล่าสู่กันฟังคือ โรงละครในวังสวนกุหลาบ ซึ่งเป็นที่แสดงละครในงานสำคัญ ๆ ของเจ้านายดังนี้ คือ

โรงละคร อยู่ในบริเวณที่เป็นฝั่งตรงข้ามกับวังที่ยังมีหลักฐานปรากฏอยู่ ซึ่งอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกับพระตำหนักเรือนไทยที่สมเด็จพระเจ้าฟ้าอภัยวงศ์เดชานุภาพประทับอยู่ ลักษณะของโรงละครเป็นโรงโถงกว้างประมาณ 15 เมตรมีหลังคามุงสังกะสี กั้นลูกกรงเป็นไม้รอบบริเวณโรงละคร มีประตูสำหรับเข้าออก และมีมู่ลี่สำหรับกันแดดกันฝน พื้นของโรงละครยกพื้นสูงขึ้นต้องขึ้นบันไดเข้ามา ส่วนของเวทีแสดงสามารถดูได้ 3 ด้าน ด้านขวาของเวทีของผู้แสดงจะเป็นคอกให้นักดนตรีนั่งบรรเลง ด้านซ้ายตรงข้ามนักดนตรีเป็นที่นั่งประทับชมการแสดงของเจ้านายและของสมเด็จพระเจ้าฟ้าอภัยวงศ์เดชานุภาพ (คือนั่งชมการแสดงด้านข้างของเวที) ด้านหน้าเวทีจัดเป็นที่ประทับของแขกผู้ชมการแสดงลดหลั่นกันตามบรรดาศักดิ์ เจ้านายก็อยู่ข้างหน้าเก้าอี้ที่ประทับพิเศษ แถวหลัง ๆ เป็นเก้าอี้หวาย สำหรับฉากหลังของเวทีแสดงจัดไว้เป็นฉากเดียวยื่นพื้น สูงขึ้นไปทำเป็นวิมานมีม่าน สำหรับตัวละครที่เป็นเทวดาหรือพระอินทร์ ออกแสดง มีเตียงตั้งตรงส่วนบนนี้ 1 ตัวสามารถนั่งได้ 4 คน มีภูเขาคือฉากหลังด้วย 2 ข้างเวทีมีประตูให้ตัวแสดงออกและลงบันไดมาสู่เวทีข้างหน้าแสดงจับระบำกัน จัดตั้งเตียงสำหรับตัวละครนั่งตามตำแหน่งในบท บนเวทีไม่มีม่านสำหรับปิด-เปิด ถึงบทตัวแสดงละครตัวใดออกก็ออกมาแสดง แสดงเสร็จก็เข้าตัวอื่นก็ออกแสดงต่อไป ครั้นเมื่อแสดงละครดึกดำบรรพ์ บนเวทีนี้ทั้งเป็นบทของ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก ซึ่งแสดงเรื่องจันทกนิกรที่โปรดให้จัดฉากแสดงตามเนื้อเรื่อง ปัจจุบันโรงละครดังกล่าวไม่มีแล้ว อาณาบริเวณที่มีส่วนหนึ่งที่เป็นเรือนพักอาศัยของตัวละครจะเป็นเขตที่ติดกับวิทยาลัยครูสวนสุนันทา กล่าวกันว่ามีสระใหญ่มีเนื้อที่สำหรับฝึกซ้อมเป็นบริเวณกว้างขวางมาก มีพื้นเวทีฝึกขึ้นไปในสระใหญ่ด้วย

บริเวณที่เป็นวังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน อยู่ในความดูแลของสำนักพระราชวัง ปัจจุบันเป็นที่ทำการของกองการออมทรัพย์ กรมสวัสดิการทหารบก

ภาพตัวอย่างการแสดงละครบนเวทีโรงละครวังสวนกุหลาบ

การแสดงละครของคุณสร้อยทอง ชื่นศิริ

แสดงเป็นท้าวแสนราช ณ วังสวนกุหลาบ พ.ศ. ๒๔๖๔

๑๗๒

ภาพตัวอย่างการแสดงละครบนเวทีโรงละครวังสวนกุหลาบ

การแสดงละครของคณะร้อยทอง ชั้นตรี

เมื่อนั้น เจ้าทราชมงคลก็ทักถามแด่
นางศรีประจักษ์เลขาภิบาล
โดยไปรูกักขังอย่างโหด

แสดงบนเวทีพิชญนุราช ฅ วังสวนกุหลาบ พ.ศ. ๒๔๖๔

ม.ค. ๒๕๖๕

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพวังสวนกุหลาบด้านหน้าถนนราชสีมาในปัจจุบัน
ซึ่งเป็นที่ทำการของกรมสวัสดิการทหารบก ภาพนี้ถ่ายวันที่ 3 ตุลาคม 2538

ภาพด้านหน้าตึกที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าฟ้าอัยฉ่างค์เดชาวรุ
 ในวังสวนกุหลาบที่มีหอคอยเป็นรูปทรงโดมสูง ภาพนี้ถ่ายวันที่ 3 ตุลาคม 2538

ศูนย์วิทยทรัพยากร

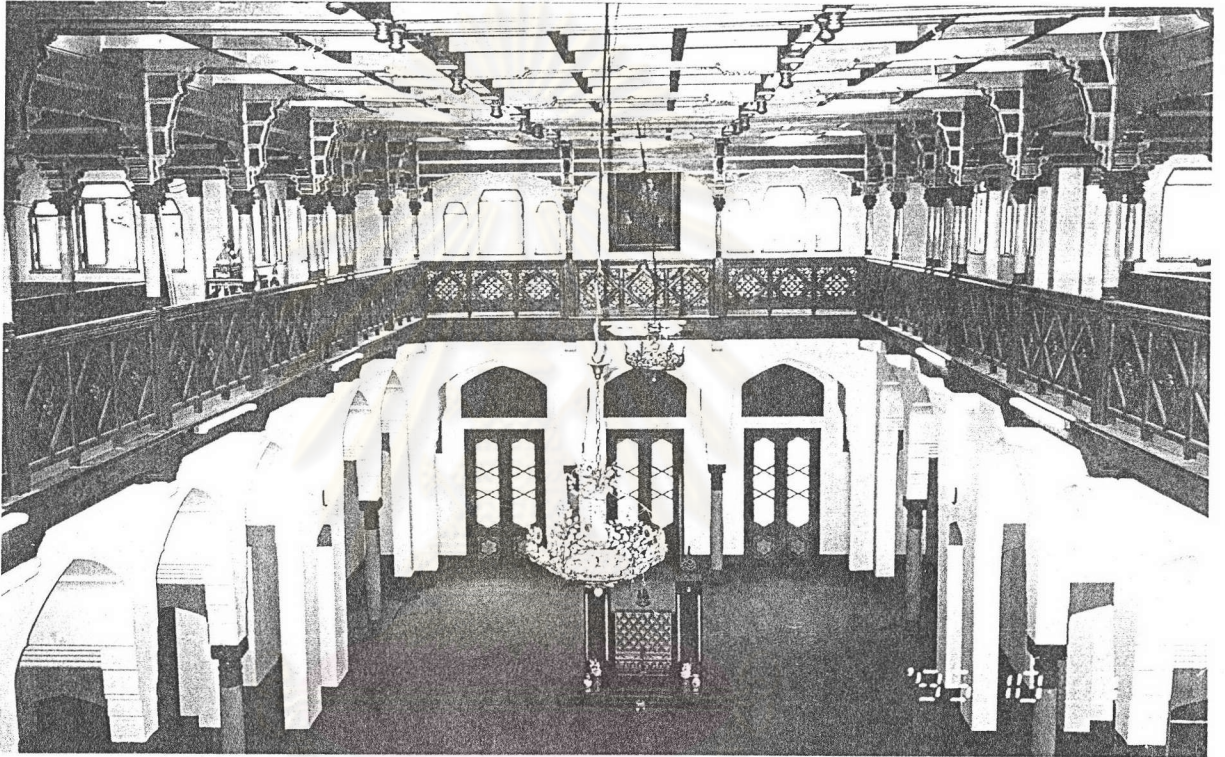
ภาพประติมากรรมสวนกุหลาบด้านถนนศรีอยุธยา
บนกรอบประตูไม้รูปดอกกุหลาบสีแดงลักษณะ เป็นปูนปั้น ภาพถ่ายวันที่ 3 ตุลาคม 2538

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาพลักษณะของท้องพระโรงในวังสวนกุหลาบ
ภาพนี้ถ่ายวันที่ 3 ตุลาคม 2538

ศูนย์วิทยทรัพยากร
ภาพภายในห้องพระโรงซึ่งเคยจัดการแสดงละครถวายรัชกาลที่ 6 ทอดพระเนตร
ภาพถ่ายวันที่ 3 ตุลาคม 2538

ภาคผนวก ข

วังเพ็ชรบูรณ์

เป็นธรรมเนียมแต่โบราณที่พระราชโอรสเมื่อเจริญพระชันษาแล้ว ต้องเสด็จออกมาประทับวังส่วนพระองค์ จะประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวังต่อไปไม่ได้ ดังนั้นพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลก่อนรัชกาลที่ 5 จึงพระราชทานที่ประทับสร้างวังพระราชทานพระโอรสเป็นส่วนใหญ่ วังเพ็ชรบูรณ์จึงได้ถูกสร้างขึ้นเป็นวังที่ประทับของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก ภายหลังจากที่พระองค์ประทับอยู่ที่วังพญาไทมานานัก

วังเพ็ชรบูรณ์ เป็นวังที่มีความสำคัญวังหนึ่งที่ฟื้นฟูให้มีการละครขึ้น ดังเช่นเจ้านายชั้นสูงในสมัยก่อน มีละครไว้เปรียบเสมือนประดับพระเกียรติยศของเจ้านายพระองค์นั้น การแสดงละครของคณะละครวังเพ็ชรบูรณ์ในสมัยนั้น มีชื่อเสียงโด่งดังมากแต่ปัจจุบันไม่มีใครมีคนได้รู้จักความเป็นมาและความสำคัญของการละครในวังนี้เลย ผู้วิจัยจึงใคร่นำเสนอประวัติของวัง ที่ตั้งสถานที่สำคัญและตัวแสดงที่อยู่ในวังนี้ในลำดับต่อไป

ที่ตั้งของวัง

อาณาเขตของวัง คือ

1. ด้านหน้าวังเป็นทิศใต้ มีพื้นที่จดถนนพระราม 1
2. ด้านขวาเป็นทิศตะวันตก มีพื้นที่จดวัดปทุมวนาราม
3. ด้านซ้ายเป็นทิศตะวันออก จดถนนราชปรารภ (ถนนราชดารีในปัจจุบัน)
4. ด้านหลังเป็นทิศเหนือ จดคลองแสนแสบ

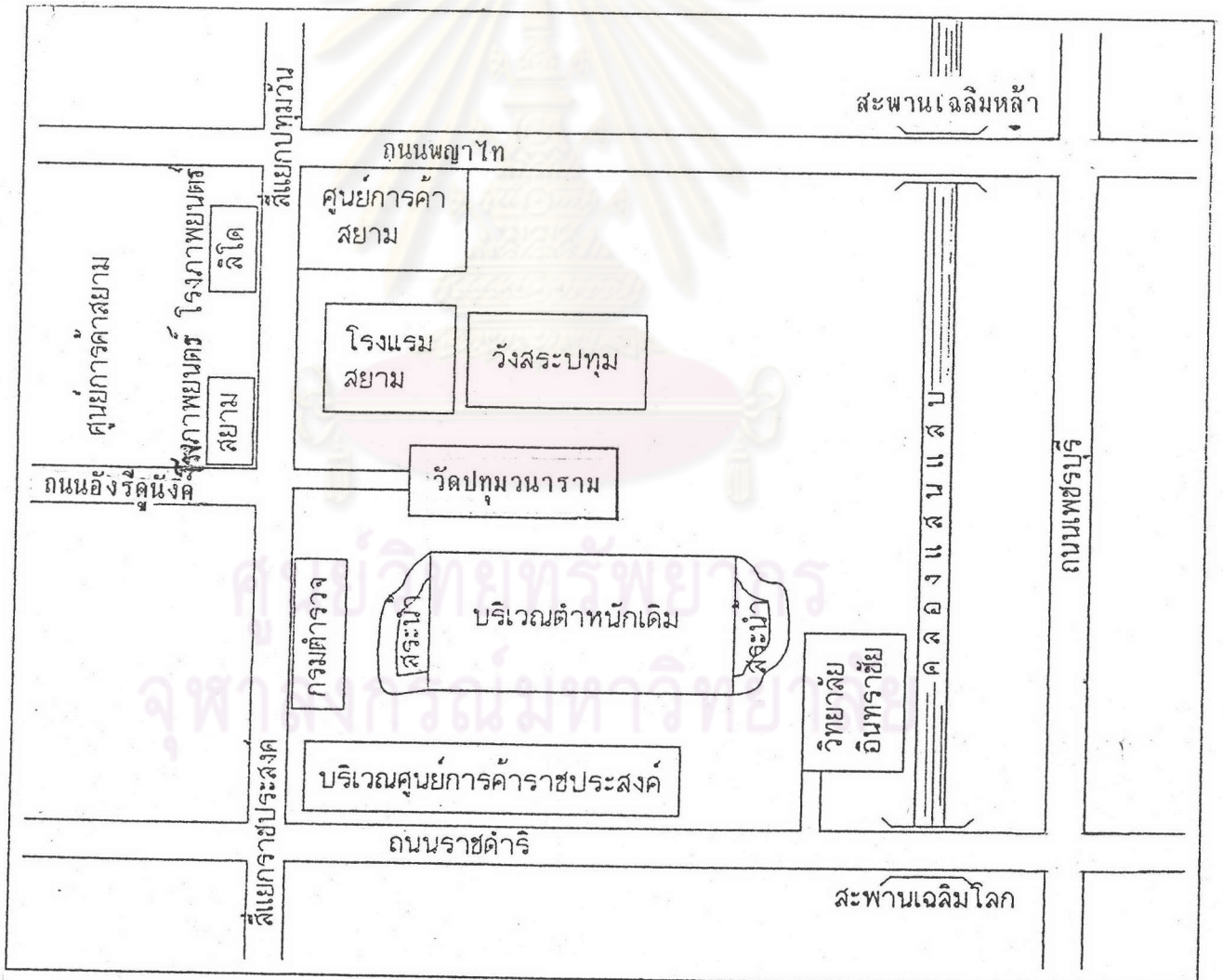
เมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกสิ้นพระชนม์แล้วจึงเป็นที่อยู่ของทายาทและข้าราชการบริพารเดิมของพระองค์ดังนั้นในบริเวณดังกล่าวเมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกประทับอยู่ในวังนี้ พระองค์ท่านให้ขุดสระน้ำใหญ่และปลูกสร้างสิ่งที่สำคัญไว้ดังนี้คือตำหนัก

ประมทงพระโรง เรือนกินนรธา เรือนลมพัดชายเขา ต้าหนักแพ ฯลฯ ในอาณาเขต
ดังกล่าวจึงได้ถูกแบ่งเป็นพื้นที่หลายส่วนคือ

1. บริเวณต้าหนักที่ประทับเดิม
2. บริเวณสวน สระน้ำ และ เกาะซึ่งสร้างในสมัยรัชกาลที่ 4
3. บริเวณวิทยาลัยอินทราชัย
4. ศูนย์การค้าราชประสงค
5. ที่ทำการกรมตำรวจริมถนนพระรามที่ 1

ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของศูนย์การค้าเว็ลด์เทรดเซ็นเตอร์ ในปีพ.ศ. 2532

ภาพแผนผังวังเพ็ชรบูรณ์ที่ได้ถูกแบ่งเป็นส่วนต่าง ๆ ในภายหลัง

ประวัติของวัง

การสร้างวังของพระราชโอรสในรัชกาลที่ 5 ต้องสร้างล่าช้าไปด้วยเหตุเพราะทั้งพระราชโอรสและพระธิดาเสด็จไปศึกษาวิชาการ ณ ประเทศยุโรปอยู่หลาย ๆ ปี แทบทุกพระองค์ ดังนั้นการสร้างวังจึงโปรดให้รอไว้ลงมือสร้างเมื่อเสด็จกลับ และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงมีพระราชประสงค์ให้เจ้าของวังเป็นผู้เลือกแบบเองตามพระหฤทัย ไม่สร้างวังเป็นแบบเดียวเหมือนรัชกาลก่อน ๆ ด้วยเหตุผลดังกล่าววังต่าง ๆ จึงได้สร้างขึ้นเมื่อตอนปลายรัชกาลที่ 5 เป็นส่วนใหญ่ และที่ยังไม่ทันได้สร้างก็มี เช่น วังสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกนี้ เป็นต้น ในรัชกาลที่ 5 พระนครมีความสมบูรณ์มั่งคั่งมากขึ้น บ้านเรือนประชาชนหนาแน่นขึ้นจึงโปรดฯ ให้ขยายเขตพระนครออกไปให้กว้างขวาง โดยตัดถนนขยายออก เพื่อให้การสัญจรสะดวกขึ้น ทรงมีพระราชดำริว่าที่ฐานพระนครอยู่เป็นผาสุกกว่าในพระนคร ดังนั้นวังจึงถูกสร้างขึ้นที่ฐานพระนคร

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานที่ดินบริเวณพระราชวังปทุมวัน* แต่พระองค์และโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวังตามสร้อยพระนามของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกว่า "วังเพ็ชรบูรณ์" และเสด็จเข้าประทับในวังนี้ พ.ศ. 2462

การก่อสร้างของวังเพ็ชรบูรณ์มีบริษัทกรุงเทพวิศวกรเป็นผู้ดำเนินการก่อสร้าง สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกทรงออกแบบและควบคุมดูแล โปรดให้ขุดสระใหญ่ขึ้นสองสระ คือทิศเหนือบริเวณริมคลองแสนแสบ มีทางออกสู่คลองแสนแสบและทางทิศใต้บริเวณริมถนนพระราม 1 โปรดให้สร้างตำหนักประดุมขึ้นเป็นตำหนักแรก หลังจากนั้นจึงสร้างตำหนักอื่น ๆ ต่อมา ตำหนักประดุมเป็นตำหนักไม้สัก 2 ชั้นใต้ถุนสูง ภายในลมสามารถพัดผ่านเข้าได้หมดทำให้เย็นสบายและหน้าต่างทั้งสี่ด้านลูกกรงบันไดระเบียงฉลุเป็นรูปหัวใจเล็ก ๆ ประดับไว้ตลอดทั้งตำหนัก

*พระราชวังปทุมวัน สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 4 เพื่อเสด็จประพาสและให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน ตั้งอยู่ริมคลองแสนแสบฝั่งใต้ เป็นที่นาหลวงเรียกว่า ท่งบางกะปิ มีบัวหลวงมากมายเพราะโปรดให้ขุดสระ จึงเรียกตำบลนี้ว่า "ปทุมวัน"

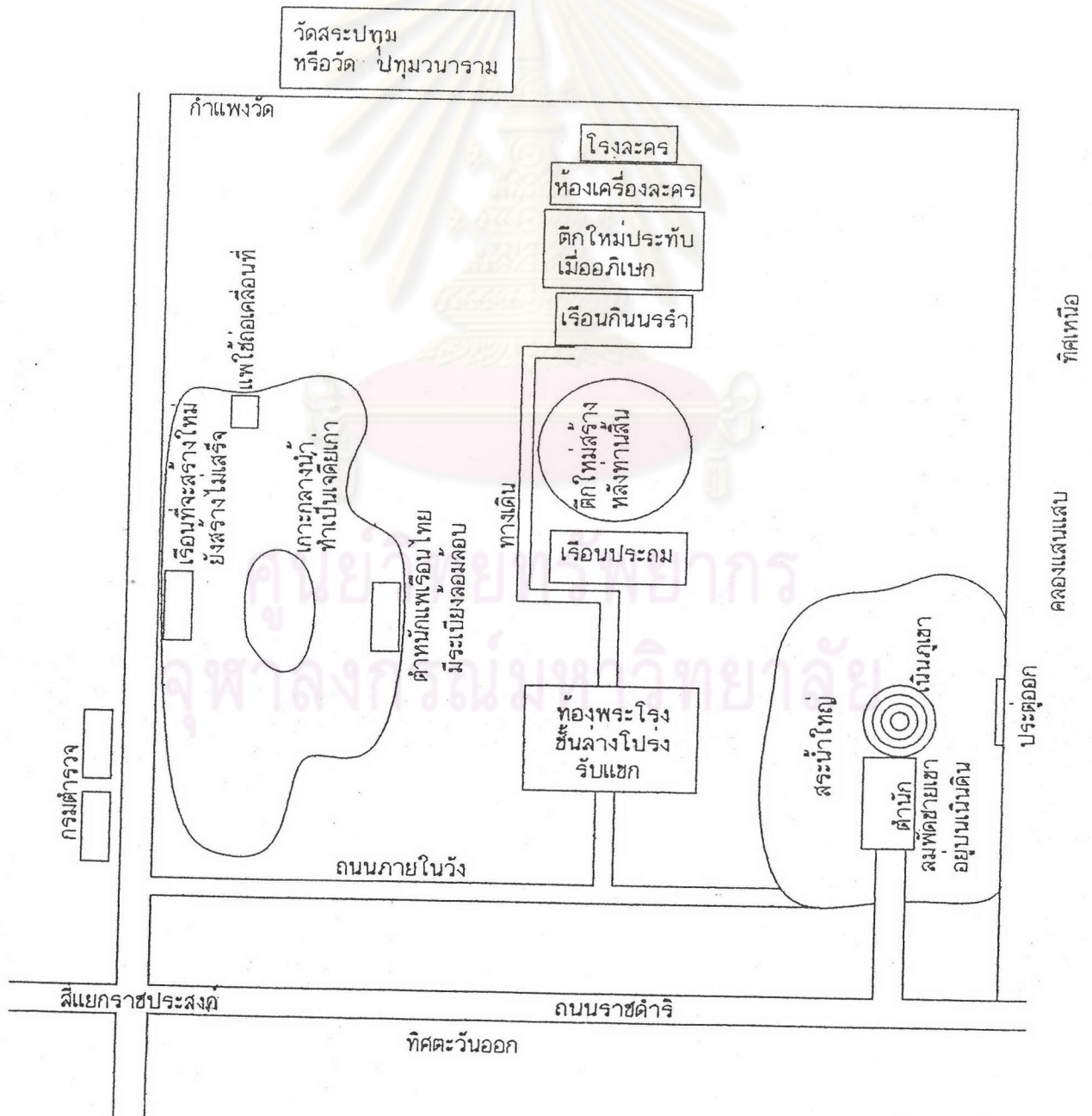
ภาพตำหนักประดุม

ทางเข้าสู่วังเพชรบูรณ์ จากถนนพระรามที่ 1 ตัดเข้ามาสู่ภายในวัง ถนนนี้จะขนานกับแนวสระใหญ่ไปจดคลองแสนแสบ เมื่อเข้าสู่ถนนด้านซ้ายจะเป็นประตูทางเข้าวัง จะพบท้องพระโรงซึ่งก่อสร้างด้วยไม้สองชั้น มีสะพานเสมอทอดข้ามจากถนนให้เข้าสู่ท้องพระโรงชั้นล่างโปร่งทำเป็นที่รับรองผู้มาเยือน ทรงเสด็จออกให้ผู้มาเข้าเฝ้าพบที่บริเวณนี้ ชั้นสองด้านหลังกันเป็นห้องมีด้วยกัน 2 ห้อง ส่วนด้านหน้าเป็นที่เก็บของ และภายในท้องพระโรงยังมีพระพุทธรูปด้วยองค์หนึ่ง จากท้องพระโรงจะมีทางเดินไปสู่ตำหนักประดุมตรงข้ามกับตำหนักทางซ้ายมือเป็นตำหนักแปดตั้งอยู่ในน้ำริมสระใหญ่ เป็นเรือนไทยมีระเบียงล้อมรอบ ต่อจากเรือนประดุมเป็นตำหนักที่สร้างใหม่ตอนที่พระองค์ท่านอภิเษกตรงไปก็เป็นเรือนกินนรราชซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของคณะละครในวังเพชรบูรณ์ ถัดเรือนกินนรราชไปก็คือห้องเครื่องแต่งตัวละครและไปสุดท้ายเป็นที่โรงละคร มีทางเข้าอีกด้านหนึ่งอยู่ระหว่างด้านข้างของวัดปทุมวนาราม

ที่สระใหญ่ริมถนนพระราม 1 มีเกาะอยู่ 2 เกาะ เกาะที่ 1 ก่ออิฐไว้ริมขอบเกาะ เกาะที่ 2 ทำเป็นหาดสำหรับเล่นน้ำในสระใหญ่จะมีแพใช้ถ่อเคลื่อนที่ได้ จะผูกโยงไว้อยู่ริมสระ และสระเล็กซึ่งอยู่ด้านหลังติดคลองแสนแสบมีเกาะหนึ่งซึ่งนำดินมาถมเป็นเนินภูเขา ที่ริมเนินเป็นที่ตั้งของเรือนลมพศชายเขาเป็นเรือนไม้ ที่ทรงประทับพักผ่อนและใช้ซ้อมการแสดงบ้าง เป็นบางครั้ง สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก ทรงสร้างตำหนักตักขึ้นอีกหลังหนึ่งเป็น 3 ชั้น อยู่ริมสระใหญ่มีบางส่วนยื่นไปในน้ำ แต่ยังไม่สร้างไม้ทันทันเสร็จก็สิ้นพระชนม์เสียก่อน คงมีแต่โครงที่เป็นเสาและคานเท่านั้น

ภาพแผนผังภายในบริเวณวังเพชรบูรณ์

บรรยากาศของวังเพชรบูรณ์มีความร่มรื่นประกอบด้วยแมกไม้ไม่น้อยใหญ่นานาชนิด เช่น แคนฝรั่ง ซึ่งปลูกอยู่ตามถนนรอบวัง ต้นกำมู ต้นจำปา ไม้ดอก อาทิ มะลิ พุทธชาด กุหลาบ การที่มีสระน้อยใหญ่ทำให้ร่มเย็นอากาศปลอดโปร่งเป็นที่สำราญพระทัยของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีहांขาว นกยูง และนกอื่น ๆ หม่อมราชวงศ์สมโภชน์ ชุมพล ซึ่งเป็นหลานชายของหม่อมเจ้าหญิงบุญจิราธรได้เล่าว่า "ท่านมีความประทับใจในชีวิตความเป็นอยู่ในวังเพชรบูรณ์มาก แม้จะเกิดไม่ทันในสมัยพระองค์ท่าน แต่ก็เคยอยู่มาถึง 40 ปี ภายในวังร่มรื่นมาก ปกคลุมไปด้วยต้นไม้ใหญ่ ๆ มากมายมากกว่าที่ใด ๆ ในกรุงเทพฯ สมัยนั้น ความที่มีไม้ปกคลุมมากจึงมีงูตัวใหญ่ ๆ อาศัยอยู่ จึงต้องระมัดระวังกัน"¹

รายชื่อคณะละครของวังเพชรบูรณ์

ตัวละครของวังเพชรบูรณ์ทั้งหมดทำที่สามารถสืบค้นหามาได้รวมทั้งตัวละครที่มาจากวงสวนกุหลาบและมาอยู่ที่วังเพชรบูรณ์มีตัวละครที่แบ่งออกได้ 3 กลุ่มคือ รุ่นใหญ่ รุ่นกลาง และรุ่นเล็ก ดังรายนามต่อไปนี้

ตัวละครรุ่นใหญ่

1. ครูลมุล ยมะคุปต์ (ตัวพระ) ภายหลังเป็นผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทยของวิทยาลัยนาฏศิลป์ แสดงเป็นตัวพระเอก มีผลงานการแสดงมากมาย แสดงเป็นตัววิเหณา อรุณรุท พระลอ พระสังข์ แสดงเงาะป่าเป็นตัวเฮเนา ฯลฯ
2. ครูเจलय ศุขะวณิช (ตัวนาง) ภายหลังเป็นผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย และศิลปินแห่งชาติปี 2530 ท่านแสดงเป็นตัวแม่ และตัวเอก มีผลงานการแสดงมากมาย แสดงเป็นตัว มะเดหัว นางมณฑา นางคันทมาลี ศุภลักษณ์ ที่ระฆะทรรดิน ฯลฯ
3. น.ส.สร้อยทอง กาญจนลดดา (ตัวพระ) เคยเป็นครูสอนนาฏศิลป์ที่โรงเรียนนาฏศิลป์ประยะหนึ่งแล้วลาออก ต่อมาสอนประจำอยู่ที่โรงเรียนศึกษานารี การแสดง

¹สัมภาษณ์ ม.ร.ว.สมโภชน์ ชุมพล, 25 กันยายน 2536.

เช่น แสดงเป็นท้าวพรหมทัต ในเรื่องจันทกนิรี แสดงเป็นท้าวกษะนาถ ในเรื่องพระยศเกตุ และเป็นตัวพี่เลี้ยง ฯลฯ

4. น.ส.น้อม ประจายะกฤต (ตัวพระและตัวนาง) อีกทั้งเป็นตัวยักษ์และลิงด้วย แสดงเป็นตัวพระรอง เป็นตัวแม่ เล่นสองกรรวิกเป็นตัวยักษ์ และเป็นตัวรามสูร เป็นพี่เลี้ยง อีเหนา เป็นนางยักษ์ผีเสื้อสมุทร เคยเป็นครูสอนนาฏศิลป์ที่โรงเรียนนาฏศิลป์แล้วลาออก

5. น.ส.อุ้นเรือน ไกรฤกษ์ (ตัวนาง) เป็นตัวนางเอกแสดงเป็นเมฆาวดีในเรื่องพระยศเกตุ เป็นเกนหลง, บุษบา ในเรื่องอีเหนา ลำหับ ในเรื่องเงาะป่า สีด้า ในการแสดงโขนเรื่องรามเกียรติ์ ฯลฯ

6. น.ส.ระวี ไกยานนท์ (ตัวพระ) แสดงเป็นตัวพ่อตัวแม่ แสดงเงาะป่าเป็นตัวขมพลา เป็นพี่เลี้ยงอีเหนา เป็นที่ระฆะทรงศินในเรื่องพระยศเกตุและเป็นตัวยักษ์

7. น.ส.ย้อย (ตัวนาง) เป็นตัวนางรองแทนตัวนางเอก

ตัวละครรุ่นกลาง

1. ม.ล.สุจิต อิศรางกูร ณ อยุธยา (ตัวพระ) แสดงเป็นตัวละครในเรื่องพระยศเกตุคือ ตัวพระยศเกตุ เป็นขมพลาในเรื่องเงาะป่า

2. ม.ล.สายหยุด พิชัยมเสนา ณ อยุธยา (ตัวพระ) แสดงเป็นตัวกนิรา ในเรื่องจันทกนิรี เป็นพี่เลี้ยงเป็นเสนา

3. น.ส.เพราะ สามสูตร (ตัวพระ) เป็นพี่เลี้ยง

4. น.ส.สมบุญ เมระยาภรณ์ (ตัวพระ) แสดงเป็นตัวพ่อ เป็นพี่เลี้ยง

5. ครูจรรยา ภัคดี (ตัวพระ) ภายหลังเป็นครูสอนนาฏศิลป์ที่โรงเรียนราชินี ตั้งอยู่ที่ปากคลองตลาด แสดงเป็นตัวพระรอง เช่น เป็นสังคามาระดา ในเรื่องอีเหนา

6. ครูสงวน โภตานนท์ (ตัวพระ) ภายหลังเป็นครูสอนนาฏศิลป์ ที่โรงเรียนราชินี ตั้งอยู่ที่ปากคลองตลาด เป็นพี่เลี้ยงอีเหนา

7. น.ส.จวง อุณานนท์ (ตัวนาง) พี่เลี้ยงเป็นนางประเศหรั้น

8. น.ส.ปิ่น (ตัวนาง) แสดงเป็นตัวจันทกนิรี ในเรื่องจันทกนิรี

9. น.ส.แมน (ตัวนาง) แสดงเป็นตัวหนมาน

10. น.ส.เลมียด (ตัวพระ) แสดงเป็นประสันตา พี่เลี้ยงอีเหนา

11. น.ส.อังกาบ (ตัวนาง) แสดงเป็นพี่เลี้ยงบุษบา
12. น.ส.มณฑา (ตัวพระ)
13. น.ส.ทรัพย์ (ตัวพระ) แสดงเป็นตัวประสันดา ตำมะหงง
14. น.ส.สังวาล (ตัวนาง) เป็นพี่เลี้ยง
15. น.ส.ถนอม (ตัวนาง) เป็นตัวนางรอง เล่นเป็นตัวนางเอกแทนอ่อนเรือน

ได้ เป็นน้องหม่อมแพ้วลูกน้ำ

16. น.ส.เนื่อง (ตัวพระ) แสดงเป็นตัววิเหนา เป็นตัวหนุมาน เป็นต้น
17. น.ส.เหมือน (ตัวนาง) แสดงเป็นแม่เสีท้าวกษะนาก ในเรื่องพระยศเกตุ

เป็นพี่เลี้ยงบุษบา

18. น.ส.ลมัย (ตัวพระ) แสดงเป็นพี่เลี้ยงบุษบา
19. น.ส.เทียมใหญ่ (ตัวพระ) เป็นพี่เลี้ยง
20. น.ส.ทิพย์ (ตัวนาง) ทั้งเทียมน้อย เทียมใหญ่ และทิพย์ เป็นพี่น้องกัน

ทั้ง 3 คน เป็นพี่เลี้ยงบุษบา

ตัวละครรุ่นเล็ก

1. น.ส.ศรี หมู่หงส์ (ตัวนาง) เป็นภรรยาพรานบุรณ์ เป็นพี่เลี้ยงบุษบา
2. น.ส.เทียมน้อย (ตัวพระ) แสดงเป็นตัวนารายณ์ธิเบศร์
3. น.ส.ละม่อม (ตัวนาง) แสดงเป็นพี่เลี้ยง
4. น.ส.เล็ก (ตัวพระ) เป็นน้องหม่อมระวี แสดงเป็นพี่เลี้ยงเสนา
5. น.ส.แจ่ม (ตัวนาง) แสดงเป็นพี่เลี้ยง
6. น.ส.พิศวง (ตัวพระ) แสดงเป็นมัจฉานู
7. น.ส.สิน (ตัวนาง)
8. น.ส.มณี (ตัวนาง)
9. น.ส.อนงค์ (ตัวนาง) แสดงเป็นพี่เลี้ยง
10. น.ส.แนบ (ตัวนาง)
11. น.ส.เฟื่อง (ตัวพระ)
12. น.ส.ปลาบู่ (ตัวพระ)

ตัวละครทั้งหมดนี้ สรุปล้อมมีตัวพระ 20 คน ตัวนาง 18 คน เป็นทั้งพระและนาง 1 คน รวม 39 คน มีรุ่นใหญ่ 7 คน รุ่นกลาง 20 คน และรุ่นเล็ก 12 คน แต่ละคนมีผลงานการแสดงมากมาย ตัวละครหลายท่านไม่สามารถสืบค้นประวัติการแสดงได้ เพราะส่วนใหญ่จะเสียชีวิตไปแล้ว ถ้าต่อไปข้างหน้าสามารถสืบทราบได้ ก็จะเป็นบันทึกไว้เป็นหลักฐานในโอกาสต่อไป

รายชื่อนักแสดงนักดนตรี

รายชื่อนักแสดงนักดนตรีของวังเพชรบูรณ์ เท่าที่สามารถสืบทราบมาได้ มีดังนี้คือ
 นักร้อง ได้แก่ หม่อมมาลัย และครูท้วม ประสิทธิ์กุล
 นักดนตรี ได้แก่ ครูเจริญ ศัพท์โสภณ นายทองต่อ หรือเรืออากาศเอกโองการ กลีบขี้เหล็ก คุณหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) นายจ้ออัน เนตตะสูต และคนระนาดเอกชื่อเพชร

ผู้วิจัยใคร่เสนอภาพต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก
 ดังต่อไปนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คณะละครวงสาวนกุลลาบ ถ่ายหน้าเรือนกนิษฐา วังเพ็ชรบูรณ์

แถวบนสุด แม้น, เสมียด, ม.ล.สายหยุด พักเสนาฯ, หม่อมสมบุญ, อังกาบ, เทียม,
ทรัพย์, ปิ่น, สัจวา

แถวที่ 2 สร้อยทอง, จวง, สงวน, มณฑา, ถนอม, เนือง, หม่อมระวี, จรูญ, เหมือน,
สมัย

แถวที่ 3 (นั่ง) น้อม, เฉลย (ฮวย), ลมุล, หม่อมครุฑม, หม่อมครุฑอง, แม่ครูเวก, อุ่น
เรือน, ย้อย

แถวที่ 4 (นั่งพื้น) ลม่อม, เล็ก, แฉล้ม, พิศวง, สีน, มณี, อนงค์, เทียมน้อย,
แนบศรี หมู่หงส์, เฟื่อง, ปลาบู่

ตำหนักประถม ณ วังเพชรบูรณ์ในอดีต

ตำหนักประถมซึ่งชะลอมปลูกไว้ที่จังหวัดนนทบุรี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพดำหนักวังเพ็ชรบูรณ์ที่ชะลอมมาปลูกไว้ทั่วของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าสุทธสิริโสภา
จังหวัดนนทบุรี

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย
H.R.H.Prince Chudathuj Dharadilok, Prince of Bejraburna

ภาพหน้าของติดตราไปรษณียากร ชุดบุคคลสำคัญของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก
ฉลองครบ 100 ปี แห่งวันประสูติของพระองค์ 5 กรกฎาคม 2525

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

461. ตราไปรษณียากรชุดบุคคลสำคัญ (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก
กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย)

วันแรกจำหน่าย	: 5 กรกฎาคม 2535
ความมุ่งหมาย	: เพื่อเป็นการยกย่องให้เกียรติและเผยแพร่บุคคลสำคัญ ๆ ในหลาย ๆ สาขาวิชาชีพ
ชนิดราคา	: 2.00 บาท
จำนวนพิมพ์	: 3,000,000 ดวง
ขนาด	: 27 X 45 มม. (แนวตั้ง)
ภาพ	: สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย เป็นพระโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ประสูติเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2435 และสิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม 2466 เมื่อสำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศแล้ว ในปี พ.ศ.2461 ทรงเสด็จมารับราชการเป็นอาจารย์สอนในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และต่อมาได้รับเป็นที่ปรึกษาในโรงเรียนเพาะช่างและรับราชการเรื่อยมาจนได้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการโรงเรียนเพาะช่างครบจนสิ้นพระชนม์ ด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ ทรงจัดการทะนุบำรุงโรงเรียนให้เจริญก้าวหน้าจนเป็นที่นิยม เชื่อถือว่าเป็นแหล่งผลิตช่างฝีมือดี และนอกจากนี้ยังทรงเป็นผู้ริเริ่มทำเครื่องถมโดยวิธีนำสกรีนลายเส้นเข้าช่วย ซึ่งมีชื่อเรียกกันทั่วไปในขณะนั้นว่า "ถมจุฑาธุช" นับได้ว่าพระองค์ท่านเป็นผู้นำทางงานศิลปะของประเทศไทย
ผู้ออกแบบ	: นายนิรันดร์ ไกรสรรัตน์
บริษัทผู้พิมพ์	: โจ แอนเซเค้ แอน โซเน่น กร๊าฟฟิช เอนริชซิง บีวี ประเทศเนเธอร์แลนด์
วิธีการพิมพ์และสี	: ลิโธกราฟี-หลายสี
จำนวนดวงในแผ่น	: 50 ดวง
ซองวันแรกจำหน่าย	: ซองละ 6.00 บาท
จำนวนพิมพ์	: 14,000 ซอง
ผู้ออกแบบ	: นายอุตุร นิยมธรรม (การสื่อสารแห่งประเทศไทย)

กองตราไปรษณียากร การสื่อสารแห่งประเทศไทย กรุงเทพฯ 10002

ภาพด้านหน้าของการพิมพ์ตราไปรษณียากร ชุดบุคคลสำคัญของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก
เป็นภาษาไทย

461. Prominent Personage (H.R.H.Prince Chudadhuj Dharadilok, Prince of Bejraburna) Postage Stamp

Date of Issue	: 5 July, 1992
Purposes	: To propagate, to publicize as well as to give honour to outstanding personages in different fields of work.
Denomination	: 2.00 Baht
Quantity	: 3,000,000 pieces
Size	: 27 × 45 mm. (Vertical)
Design	: H.R.H.Prince Chudadhuj Dharadilok, Prince of Bejraburna, son of King Chulalongkorn (Rama V) and Queen Sri Bajarindra, born on 5 July, 1892 and passed away on 8 July, 1923. After being graduated from abroad in 1918, he was recruited as professor at Chulalongkorn University and was adviser to the Poh Chang School of Arts and was devoting himself in the official service till the end of his life while he was holding the title of Poh chang Campus commissioner. With his personal talents, he had brought a lot of progress and great reputation to the school. Furthermore, he was the initiator of nielloware which is known as "Chudadhuj niello". He was actually the leader of Thai Arts.
Designer	: Mr.Nirun Kraisorrat
Printer	: Joh.Enschedé en Zonen Grafische Inrichting B.V., Netherland
Printing Process	: Lithography
Colour	: Multi-colour
Sheet Composition	: 50 stamps per sheet
First Day Cover	: 6.00 Baht
Quantity	: 14,000 covers
Designer	: Mr.Udom Niyomthum (The Communications Authority of Thailand)

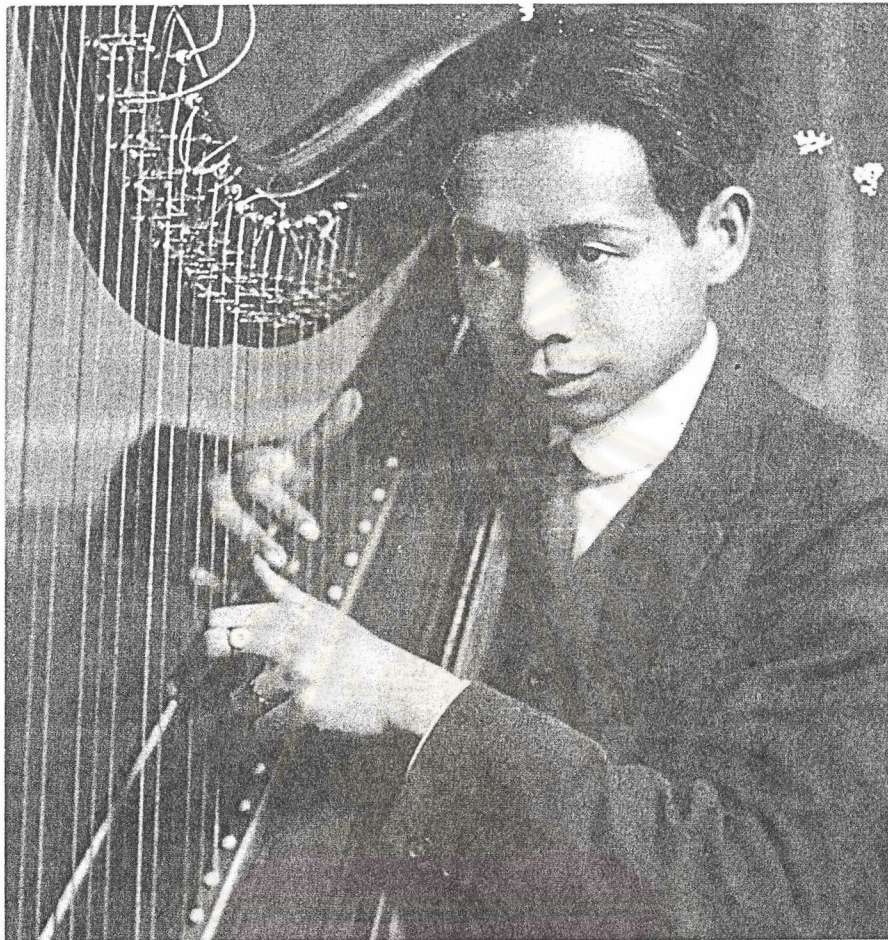
Philatelic Division, The Communications Authority of Thailand, Bangkok 10002

ภาพด้านหลังของการพิมพ์ตราไปรษณียากร ชุดบุคคลสำคัญของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์
เป็นภาษาอังกฤษ

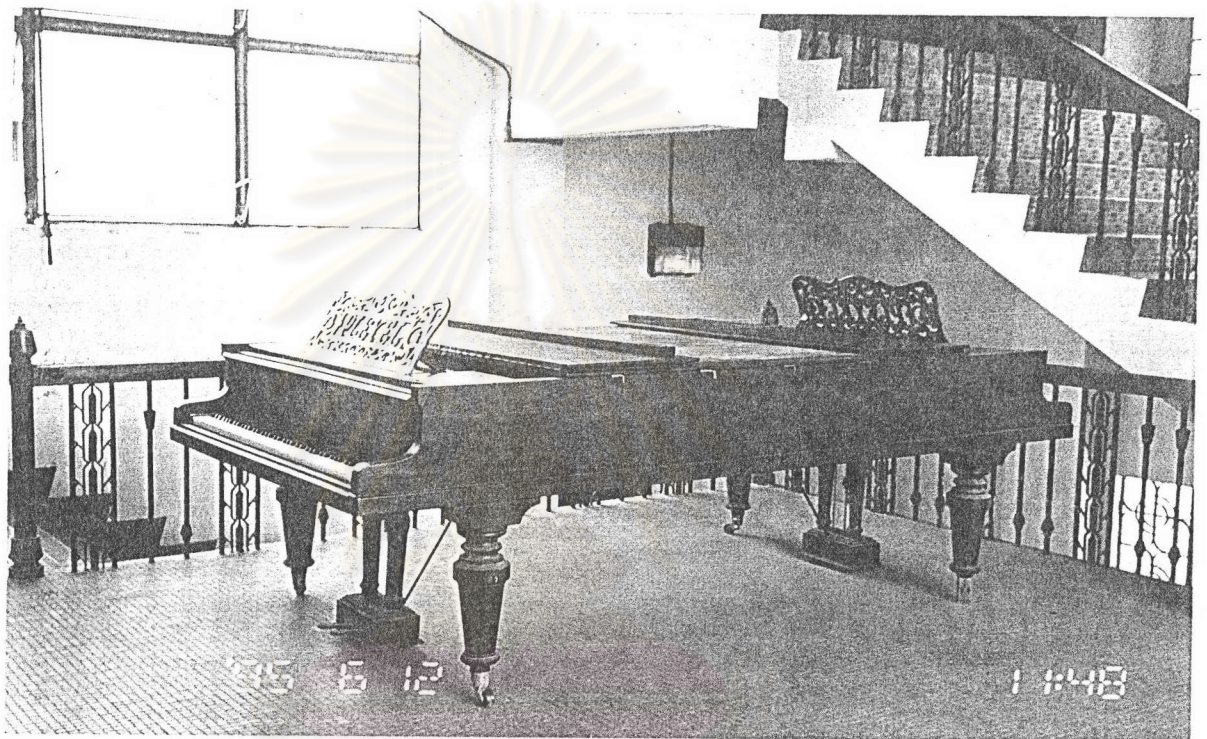

ภาพหนังสือบทละครคัมภีร์คัมภีร์ ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราไชย ซึ่งมีบทละครทั้ง 3 เรื่อง

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
สมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก ทรงตีตัพณฝรั่งหรือฮาร์พซิ่งมีสายถึง 47 สาย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพเปียโนคู่ ซึ่งเป็นของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก
 เคยอยู่ในวังเพ็ชรบูรณ์ ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร

ทั้งสองภาพเป็นภาพศูนย์การค้าเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ในปัจจุบัน
ซึ่งอดีตเคยเป็นที่ตั้งของวังเพชรบูรณ์

ภาคผนวก ค

ประวัติและผลงานของ นางเฉลย ศุขะวณิช

นางเฉลย ศุขะวณิช เกิดเมื่อวันศุกร์ที่ 11 พฤศจิกายน พ.ศ.2447 ปีมะโรง
ปัจจุบันอายุ 91 ปี บิดาชื่อนายเงิน แต่สุช มารดาชื่อนางเนี้ย แต่สุช นางเฉลย เดิม
มีชื่อว่า น.ส.ฮวย รัชฎพฤกษ์ ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น น.ส.เฉลย รัชฎพฤกษ์ มีพี่น้อง 6
คน เป็นหญิง 3 ราย ชาย 3 ท่านเป็นบุตรคนที่ 5 ผู้ชายสุดท้อง ปัจจุบันถึงแก่กรรมหมดแล้ว
ท่านได้สมรสกับ พระยาอมเรศร์สมบัติ (ต่วน ศุขะวณิช) เมื่ออายุ 21 ปี
มีบุตรธิดา รวม 4 คน นางเฉลย ปัจจุบันรับราชการเป็นอาจารย์อยู่ที่วิทยาลัยนาฏศิลป์
กรมศิลปากร ในตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญพิเศษนาฏศิลป์ไทย

การศึกษา

เริ่มต้นเรียนวิชาสามัญที่โรงเรียนราษฎร์ไถ่บ้าน ที่เวียงนครเกษม ถนนเจริญกรุง
ตรงข้ามเอส เอ บี ครั้นต่อมาท่านได้ถูกนำมาฝากให้หัดการละครในวังสวนกุหลาบ ตั้งแต่
อายุ 7 ขวบ ท่านจึงเกิดความรักในละครรำ ได้ฝึกหัดการแสดงโขนซึ่งใช้ผู้หญิงแสดง ตัวนาง
จะหัดถึง ตัวพระหัดยกย ได้เข้าถวายตัวเป็นละครของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า
อัยยวงศ์เดชาวรุช กรมหลวงนครราชสีมา ครั้งแรกท่านได้ฝึกหัดทำรำเป็นตัวพระ เพราะมี
รูปร่างโปร่ง แต่ภายหลังจึงเปลี่ยนฝึกทำรำเป็นตัวนาง เนื่องจากท่านมีบุคลิกลักษณะท่าทาง
นุ่มนวล ท่านฝึกหัดการละครและอื่น ๆ เช่นขับร้องและดนตรีไทยเรียนร้อง ตีเพลงโหมโรงได้

การฝึกหัดนาฏศิลป์ที่วังสวนกุหลาบ มีหลักและวิธีการอย่างเข้มงวดกวดขัน มี
ตารางการฝึกตั้งแต่เช้าตรู่ และดำเนินตลอดไปทั้งวัน เช่น

เวลา 05.00 น. เริ่มฝึกหัดรำเพลงช้า เพลงเร็ว ที่สนามหน้าพระตำหนัก เมื่อ
รำเพลงช้า เพลงเร็ว จนจบกระบวนการทำแล้ว ผู้ฝึกหัดเป็นตัวพระจะแยกไปเดินเสา
(ฝึกหัดเพื่อให้มีกำลังขาแข็งแรง) แล้วแยกไปเดินแม่ท่ายกยและออกกราว ผู้ฝึกหัดเป็นตัว
นางก็เดินเสาเช่นกัน แล้วแยกไปเดินแม่ท่าลิง

- 07.00 น. พักอาบน้ำ
- 08.00 น. รับประทานอาหารเช้า
- 09.00 น. เริ่มเรียนวิชาสามัญ
- 12.00 น. พักกลางวัน
- 13.00 น. - 16.00 น. ซ้อมการแสดงทั้งโจน-ละคร
- 16.00 น. เป็นต้นไป พักผ่อนตามอัธยาศัย
- 20.00 น. - 24.00 น. ฝึกซ้อมการแสดงเข้าเรื่อง ละครใน ละครนอก

ละครพื้นทาง ละครตึกคำบรรพ์ และโจน

การฝึกหัดนาฏศิลป์ดังกล่าวนี้ ผู้ฝึกจะต้องมีความอดทนและมีความตั้งใจจริงจังจะสามารถปฏิบัติได้ดี ทั้งยังต้องมีพรสวรรค์เป็นพิเศษอีกด้วย อาจารย์เฉลย สุขะวณิช เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์สูงพร้อมทุกประการ ครูของท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาทางด้านนาฏศิลป์ให้แก่ท่านมีดังนี้คือ

1. หม่อมครูนุ่ม หม่อมในกรมหมื่นสวัสดิธำรงสวัสดิ์ (พระองค์เจ้าเนาวรัตน์) เดิมเป็นละครในสมเด็จพระบวรราชเจ้า (กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ) ในหลักฐานไม่ปรากฏว่าทรงมีละคร ทรงมีแต่จ๊วและหุ่น น่าจะเป็นละครของคุณจอมมารดาเอมพระมารดาในพระองค์ซึ่งเป็นพระมรดกตกทอดมา ท่านเป็นครูฝ่ายนาง สอนบทบาทเกี่ยวกับตัวนาง เช่น สุกัลยณณ์อุ้มสม และบทบาทของตัวนางที่เป็นตัวประกอบ
2. หม่อมครูอึ้ง หม่อมละครในสมเด็จพระบวรราชเจ้า (เข้าใจว่าเป็น กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ) บางทีก็เรียกท่านว่า คุณครูอึ้ง สอนในเรื่องของเพลงหน้าพาทย์บทบาทตัวเอก ตัวรอง เช่น พระวิศณุกรรม พระมาตุลี และบทบาทของตัวยักษ์ เช่น อินทรชิต รามสูร ฯลฯ
3. หม่อมครูแยม หม่อมละครในสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) สอนบทบาทของตัวเอกทางด้านละครใน เช่น อิเหนา ย่าหรีน ฯลฯ

นอกจากนี้ยังมีท่านครูที่สอนพิเศษอีกหลายท่าน เช่น แม่ครูหิม หม่อมเพื่อน หม่อมคร้าม แม่ครูเวก เป็นต้น เนื่องด้วยท่านมีพรสวรรค์ในการละครเป็นเลิศ นอก

เนื่องจากการที่ได้รับถ่ายทอดจากท่านครูแล้ว ยังมีทำรำและกระบวนรำอีกมากมายที่คุณครู
เจलय อาศัยการจดจำจากสิ่งที่เคยพบเห็น ซึ่งตรงกับสำนวนที่ว่า "ครูพักลักจำ" อาทิเช่น
"ละครเรื่องจันทกีนรีนี้ ฉันไม่ได้เล่นดอก ฉันดูเขาฝึกซ้อมดูเขาเล่น จนจำเพลงร้องและท่า
รำได้ รุ่นน้องเป็นผู้แสดง ฉันก็จำมาฝึกซ้อมให้เขา"¹

ครั้นต่อมาในวังเพชรบูรณ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพชรบูรณ์
อินทราชัย มีพระประสงค์ที่จะให้ในวังของพระองค์แสดงละคร จึงขอยืมตัวผู้แสดงจากวังสวน
กุหลาบไปแสดง โดยมีธรรมาธิบดี ต่อมาจึงรับโอนตัวแสดงในวังสวนกุหลาบทั้งหมดมาอยู่ที่วัง
เพชรบูรณ์ เป็นคณะละครของพระองค์ คุณครูเจलयมาอยู่ที่วังนี้ อายุ 16-17 ปี มีเพื่อน
ละครอีกหลายท่าน เช่น คุณครูลมุล ยมะคุปต์ หม่อมระวี ไถยานนท์ หม่อมหลวงสุจิต
อิสรางกูร ณ อยุธยา หม่อมหลวงสายหยุด พัทธมเสนา ณ อยุธยา น.ส.อ่อนเรือน
ไกรฤกษ์ เป็นต้น

เมื่อมาอยู่วังเพชรบูรณ์ความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไปหลายประการ เนื่องจาก
ทูลกระหม่อมเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก ทรงมีพระประสงค์ที่จะให้พวกละครมีความรู้ความสามารถ
ที่จะออกไปเป็นแม่บ้านที่ดี มิใช่เพียงแต่รำละครได้เท่านั้น ครั้งแรกที่เข้าไปรับสนองพระกรุณา
อยู่นั้น ตำแหน่งที่ประทับเพิ่งจะเริ่มลงมือก่อสร้าง ทูลกระหม่อมฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ปลูกเรือนกษัตริย์ ประทานให้เป็นที่อยู่ของกลุ่มละคร เรือนกษัตริย์นี้ตั้งชื่อตามเพลงหน้า
พาทย์เพลงหนึ่ง

ภายในเรือนกษัตริย์ แบ่งออกเป็นห้องเล็ก ๆ เพื่อให้บรรดาพวกละครพักอาศัย
ภายในห้องละครมีอุปกรณ์พร้อมสิ้นทุกอย่างเปรียบได้กับหอพักในปัจจุบันและที่สำคัญคือ ทุก
ห้องจะมีที่ประดิษฐานภาพพระพุทธรูป ภาพศิระษะพระภราตฤๅษี พร้อมทั้งค่านมัสการเพื่อให้
พวกละครได้บูชากราบไหว้ ค่านมัสการนี้ได้นำมาถ่ายทอดให้กับศิษย์หลายคน ซึ่งเป็นครูใน
วิทยาลัยนาฏศิลป์

¹สัมภาษณ์ เจलय ศุภะวณิช, 24 กรกฎาคม 2536.

ชีวิตประจำวันในวังเพชรบูรณ์ เริ่มด้วยในตอนเช้าตรู่ทุก ๆ วัน บรรดาละครซึ่งมีหัวหน้าควบคุม 4 ท่าน จัดแบ่งเป็นหมู่มีสมาชิก หมู่ละ 30 คน

หมู่ 1	น.ส. ลมุล (มุกวรินทร์)	ยมะคุปต์	เป็นหัวหน้า
หมู่ 2	น.ส. สร้อยทอง	กาญจนลดา	เป็นหัวหน้า
หมู่ 3	น.ส. น้อม	ประจายะกฤดี	เป็นหัวหน้า
หมู่ 4	น.ส. เฉลย (รัชฎพฤกษ์)	ศุชะวณิช	เป็นหัวหน้า

ในทุกวันสมาชิก 2 หมู่จะผลัดกันเก็บดอกพุดชาด นำมาร้อยกรองเป็นพวงมาลัยวันละ 2 พวง เพื่อนำขึ้นไปทูลเกล้าถวายทูลกระหม่อมฯ ทั้งนี้เป็นพระประสงค์ที่จะให้พวกละครได้ทำการฝีมือ หลังจากนั้นพวกละครรุ่นใหญ่(รุ่น น.ส.ลมุล น.ส.เฉลย) จะฝึกหัดการรำเพลงช้าเพลงเร็ว ให้กับละครรุ่นน้องเพื่อฝึกหัดการเป็นครู เสร็จสิ้นการสอน ละครรุ่นใหญ่จะลงฝึกซ้อมการแสดงจากบรรดาท่านครูผู้ใหญ่ เมื่อเสร็จสิ้นการฝึกซ้อมถึงเวลาพัก พวกละครจะออกไปฝึกหัดการเรือนกับบรรดาข้าหลวงห้องเครื่อง ซึ่งส่วนใหญ่สมัครใจที่จะฝึกหัดเครื่องควาเพราะมีโอกาสดูออกนอกบริเวณ คุณครูลมุลก็เป็นผู้หนึ่งที่สมัครใจฝึกการปรุ่เครื่องควา คุณครูเฉลยท่านเดียวเท่านั้นที่สมัครใจฝึกการปรุ่เครื่องหวาน(ท่านจำมาสอนลูกศิษย์บางคนให้หัดทำอาทิ กระท้อนลอยแก้ว น้อยหน้ากระติ ซึ่งไม่มีโอกาสดูออกนอกบริเวณ ในบางครั้งทูลกระหม่อมฯ จะโปรดให้พวกละครหัดตัดเย็บเสื้อผ้า เย็บที่นอนและเครื่องนุ่งห่มต่าง ๆ ถึงกับทรงพระกรุณาซื้อจักรเย็บผ้าประทานให้ แม้แต่ฉลองพระองค์แบบง่าย ๆ เช่น สนับเปลวเงิน ก็โปรดให้พวกละครเป็นผู้ตัดเย็บถวายโดยอยู่ในความดูแลของคุณข้าหลวง

การแสดงละครในวังเพชรบูรณ์ก็ดำเนินไปตามปกติเช่นเดียวกับวังสวนกุหลาบ คือมีการซ้อมเข้าเรื่องในตอนกลางคืนทุกวัน สับเปลี่ยนไปตามพระประสงค์ว่าจะให้ซ้อมเรื่องใดตอนใดโดยเฉพาะ ละครตึกดาบรรพนั้นโปรดมากเป็นพิเศษได้แสดงหลายครั้ง และทรงควบคุมอย่างใกล้ชิด ทั้งเรื่องฉาก แสง สี แม้เรื่องการแต่งตัวละครทุกครั้งจะทรงด้วยพระองค์เอง และอีกอย่างหนึ่งที่ควรกล่าวถึงก็คือ โปรดให้พวกละครทุกคนหัดตีฆ้องใหญ่ เพื่อฝึกให้มีความเข้าใจในเรื่องทำนองเพลงและจังหวะอันเป็นคุณประโยชน์อย่างมากหลาย กิจการ

ละครในสำนักวังเพชรบูรณ์ดำเนินไป ด้วยความราบรื่นระยะเวลาอันสั้น เพียง 3-4 ปี ขณะที่คุณครูเฉลย มีอายุได้ 21 ปี ทูลกระหม่อมเจ้าฟ้าจุฑาธุชฯ ก็สิ้นพระชนม์ ชีวิตละครที่เคยสุขสบายมาโดยตลอดก็ดับวูบลงทันที เปรียบเสมือนแพแตก ต้องแยกย้ายออกจากวังไปอยู่กับญาติมิตรตามเดิม ครูเฉลยกับข้าหลวงกลุ่มหนึ่งได้จัดตั้งคณะละครชื่อ "คณะครูณัฐสูง" จัดการแสดงในสถานที่ต่าง ๆ อาทิ โรงละครพัฒนากร (ของนายชอ เองจ้วน)

ชีวิตสมรส

ต่อมาคุณครูเฉลย ได้สมรสกับ พระยาอมเรศร์สมบัติ (ต่วน ศุขะวณิช) เมื่ออายุ 21 ปี มีบุตรธิดา รวม 4 คน คือ

1. นายมานิช ศุขะวณิช สมรสกับ น.ส.สมถวิล ต้นประพันธ์
2. น.ส.ยุพดี ศุขะวณิช
3. นางรพิน สิทธิพันธ์ สมรสกับ พลอากาศเอก เรืองชัย สิทธิพันธ์
4. นางวลัย วาจกวิศุทธิ์ สมรสกับนายนคร วาจกวิศุทธิ์

เมื่อแต่งงานปฏิบัติหน้าที่แม่บ้านแล้ว ท่านก็เลิกการแสดงละคร พระยาอมเรศร์สมบัติถึงแก่อนิจกรรมเมื่อท่านอายุ 43 ปี ครั้นต่อมาในปี พ.ศ.2500 คุณครูสมุล ยมะคุปต์ ซึ่งเป็นครูสอนอยู่ที่โรงเรียนนาฏศิลป์ (วิทยาลัยนาฏศิลป์) คุณครูรับราชการสอนอยู่ที่นั่นมาตั้งแต่อายุ 29 ปี เป็นผู้ชักชวนให้คุณครูเฉลยมาสอนที่วิทยาลัยนาฏศิลป์แห่งนี้ ขณะนั้นท่านอายุ 53 ปี ท่านรับราชการเรื่อยมา ทำหน้าที่เป็นครูฝึกรำละครตัวนางจนกระทั่งเกษียณอายุราชการ ทางโรงเรียนนาฏศิลป์ กรมศิลปากรได้จัดไว้ในตำแหน่งครูพิเศษสายนาฏศิลป์ละคร และต่อมาดำรงตำแหน่งเป็นผู้เชี่ยวชาญการสอนนาฏศิลป์ ประจำวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร

คุณครูเฉลยมีความตั้งใจจริงเสมอมา สอนลูกศิษย์ด้วยความขยันเต็มใจที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ทุกคนโดยมิได้ปิดบัง ท่านอุทิศตนเพื่อประโยชน์แก่การศึกษาและงานศิลปะอย่างต่อเนื่อง ท่านได้รับปริญญาครุศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชานาฏศิลป์ สหวิทยาลัยรัตนโกสินทร์ วิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ปัจจุบันคือสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ปี พ.ศ. 2530 ท่านได้รับการยกย่อง ประกาศเกียรติคุณให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์) เมื่อปีพ.ศ.2530 ต่อมาได้รับปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขานาฏศิลป์ไทย วิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคล ปีพ.ศ.2532 และได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

สาขานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีพ.ศ.2536 ท่าน
ได้รับเครื่องราชตริตราภรณ์มงกุฎไทย (ต.ม.)

ผลงานการแสดงของท่าน

ครูเฉลย ศุภะวณิช มีความสามารถและรอบรู้ในกระบวนการแสดงทุกประเภท
และสามารถถ่ายทอดให้ลูกศิษย์ได้อย่างครบถ้วนและถูกต้องตามแบบแผน เป็นผู้คิดริเริ่ม
สร้างสรรค์ประดิษฐ์ลีลาท่าจำแบบใหม่ออกเผยแพร่ด้วยดังนี้คือ

1. ระเบียบไตรรัตน์บุชา
2. ระเบียบไตรรัตนานภาพ
3. ระเบียบเทพนพเคราะห์
4. ระเบียบศรีชัยสิงห์
5. ระเบียบเทพอัสรพนมรุ่ง
6. ระเบียบอายุรยา
7. พ็อนชมสวน
8. พ็อนมอญ
9. ระเบียบดอกบัวขาว
10. ระเบียบเทพอัสร
11. ระเบียบสวรรค์รักษา
12. ระเบียบระที่บัวทอง
13. ระเบียบราชสำนัก
14. ระเบียบพระธรรมจักร
15. ระเบียบนางสงกรานต์
16. ระเบียบรัตนมาลี
17. ระเบียบเงินเก็บบุพผา
18. ระเบียบสวรรค์รักษา (แต่งตัวออกกรบ)
19. ระเบียบเงินชมเดือน

ผลงานของท่านที่ร่วมกับคุณครูสมล ยมะคุปต์ คือ

1. ระบายกีนรี-กีนรา จากละครตีกคำบรรพ์เรื่องจันทกีนรี
2. ระบายโบราณคดีชุดทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี เชียงแสน
3. ระบายจิ้งจิบेत
4. ระบายกรับ
5. พ็อนแคน
6. แข็งสัมพันธ์
7. แข็งสราญ
8. รำกึ่งไม้เงินทองถวายพระพร

นอกจากนี้ ท่านยังเป็นผู้ให้ทำรำตัวเอง และตัวประกอบในละครเรื่องต่าง ๆ ทุกประเภท รวมทั้งโขนในเรื่องรามเกียรติ์ด้วย และในเรื่องจันทกีนรีนี้ท่านเป็นผู้อำนวยความสะดวกฝึกซ้อมมาโดยตลอด

ท่านเคยรับบทการแสดงในเรื่องต่าง ๆ มากมาย อาทิเช่น

เรื่องอิเหนา	แสดงเป็น	มะเดหวี	ประไหมสุหรี	ดรสา
สังข์ทอง	"	นางมณฑา	นางพันธุรัตน์	
ควี	"	นางคันทมาลี	เฒ่าทศประสาธ	
โขน	"	นางสีดา	ตอนลงสวนผูกคอตาย	นางมณฑา
			นางเบญกาย	นางสุพรรณมัจฉา
อุณรุฑ	"	ศุภลักษณ์		
พระอภัยมณี	"	สุวรรณมาลี	วาลี	

ปัจจุบันคุณครูเฉลย ศุขะวณิช พักอาศัยอยู่ที่บ้านบางลำพู เลขที่ 211 ถนนลำพู ตำบลวัดสามพระยา อำเภอพระนคร กรุงเทพมหานคร อยู่ร่วมกับนางวัลย์ ลูกสาวคนเล็ก และครอบครัว ปกติอาชีพของท่านเป็นคนอารมณ์ดี ใจเย็น มีเมตตา ยิ้มแย้มแจ่มใสอยู่เป็นนิจ เป็นผู้สูงอายุที่ปรับตัวเข้ากับสังคมสมัยใหม่ได้อย่างดีเยี่ยม และที่สำคัญที่สุดคือ ท่านชอบทำบุญสม่ำเสมอ

รูปภาพอาจารย์เฉลย ศุขะวณิช ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย และศิลปินแห่งชาติ

อาจารย์เฉลย ศุขะวณิช มีผลงานการแสดงละครตึกคำบรรพ์ทั้ง 3 เรื่อง ตั้งขึ้น

ผู้วิจัยจึงอยากให้เห็นภาพผลงานการแสดงต่าง ๆ แต่ก่อนจะได้ชมภาพผลงานของท่าน ใคร

เสนอกภาพเพื่อนรักของอาจารย์เฉลยที่เคยแสดงเป็นตัวนางเอกของโรงละครวังสวนกุหลาบ

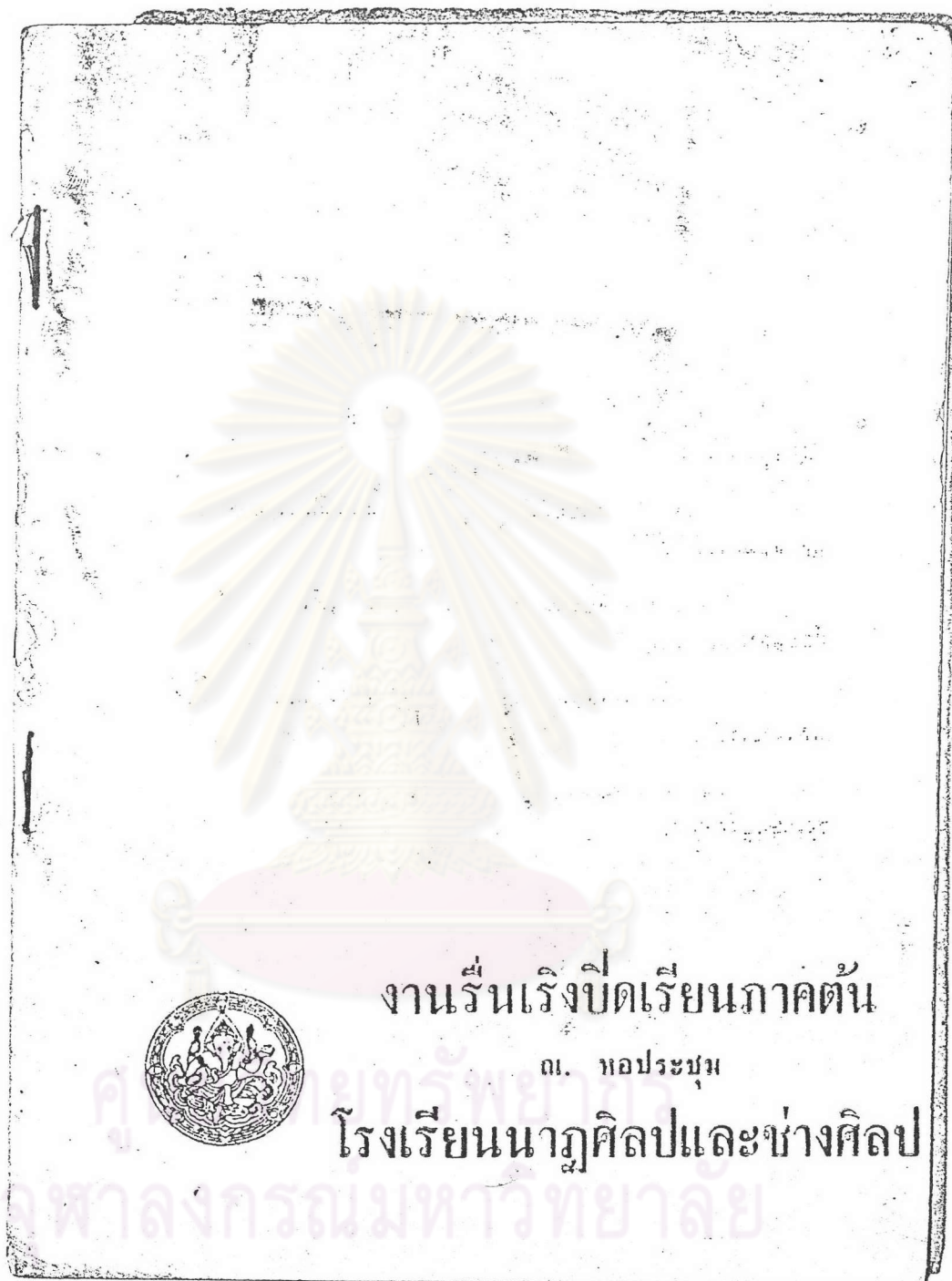
และวังเพ็ชรบูรณ์ในลำดับต่อไป

ทั้งสองภาพเป็นการสาธิตแสดงท่ารำในละครตีกตาบรرف เรื่อง "พระยศเกตุ"
บทของนางเมธาวดี แสดงภาพโดยคุณอ่อนเรื่อน ไกรฤกษ์

ภาพปกหน้าสูจิบัตรงานรื่นเริงปิดเรียนภาคต้น ของโรงเรียนนาฏศิลป์และช่างศิลป์ ณ หอประชุม ในปี พ.ศ.2509 ซึ่งมีรูปภาพการแสดงต่าง ๆ ของ ปีพ.ศ.2508

ภาพบนและภาพล่างเป็นภาพถ่ายในสตูดิโอที่งานรื่นเริงปิดภาคต้นของโรงเรียนนาฏศิลป์และช่างศิลป์ ปีพ.ศ. 2508 แสดงเรื่องจันทกนิรี

ศูนย์วิทยทรัพยากร

อีกภาพหนึ่งในสูจิบัตรงานเดียวกันเรื่องจันทกนิรชณะท้าวพรหมทัตจะจับตัวนางกนิร

ศูนย์วิทยทรัพยากร

ภาพการแสดงเรื่องจันทกนิรที่สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 วันที่ 23 กันยายน 2508
ในภาพจันทกนิรคือ น.ส.จำศีล ภู่งาม กนิราคือ น.ส.พรทิพย์ ตำนสมบูรณ์

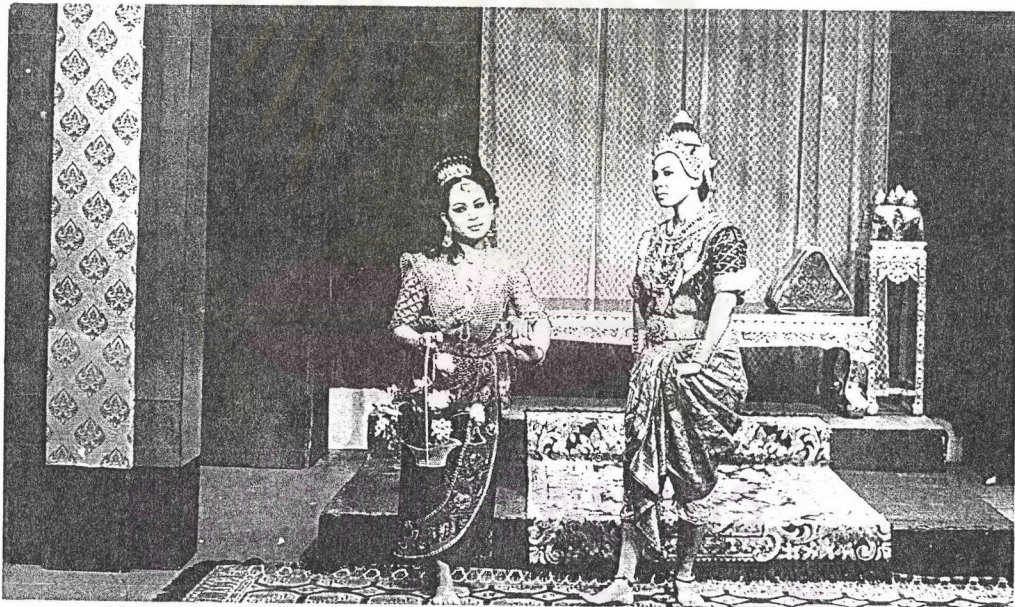
ภาพการแสดงเรื่องจันทกนิรที่สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 ในภาพเป็นระบำกนิรกีรินรา
วันที่ 23 กันยายน 2508 จันทกนิรคือ น.ส.จำศีล ภู่งแพ กนิรราคือ น.ส.พรทิพย์ ต่านสมบูรณ์

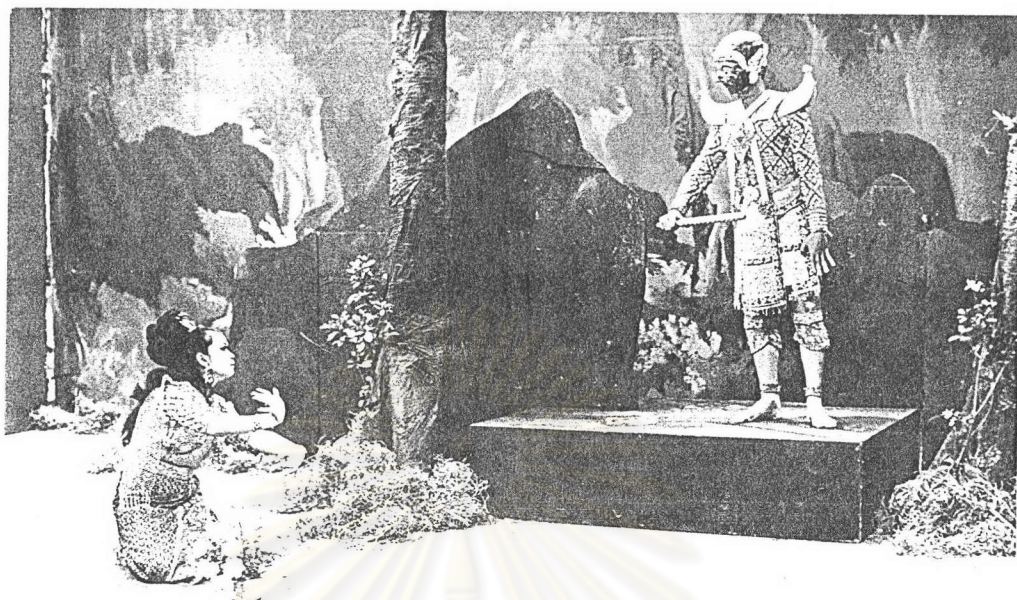
ศูนย์วิทยทรัพยากร
ภาพการแสดงเรื่องจันทกนิรี ที่สังคีตศาลา ในปี พ.ศ.2509 ในภาพจันทกนิรีคือ
น.ส.จำศีล ภู่งแพ กนิราคือ น.ส.พรทิพย์ ต่านสมบูรณ์

ทั้งสองภาพเป็นการแสดงละครดึกดำบรรพ์เรื่องพระยศเกตุ ณ สถานีโทรทัศน์ช่อง 7
 ของคณะนาฎราช แสดงโดยนักศึกษาและอาจารย์จากวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร
 ประมาณ พ.ศ. 2510 ตอนพระยศเกตุพบนางเมชาวดี พระยศเกตุ น.ส. เวณิกา บุณนาค
 เมชาวดี อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ทั้งสองภาพเป็นการแสดงละครดึกดำบรรพ์เรื่องพระยศเกตุ ณ สถานีโทรทัศน์ช่อง 7 ของคณะนาฏราช แสดงโดยนักศึกษาและอาจารย์จากวิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ประมาณ พ.ศ. 2510 ตอนนางเมธาวดีเข้าไปหายักษ์ เมธาวดี อาจารย์นพรัตน์ หวังในธรรม ยักษ์ อาจารย์ชิน ศรีปู้

APR • 75

ภาพการแสดงละครดึกคำบรรพ์เรื่องสองกรรวิก ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 เมื่อ พ.ศ. 2515 โดยความควบคุมของอาจารย์สมุล ยมะคุปต์ และอาจารย์เจलय ศุขะวณิช
 ยักษ์สองกรคือ อาจารย์ทองสุข จำเริญพฤกษ์ ยักษ์กรวิกคือ อาจารย์ประเมษฐ์ บุญยะชัย
 เทวดาคือ อาจารย์เวณิกา บุนนาค นางอัปสรคือ อาจารย์กัลยา เพิ่มลาภ

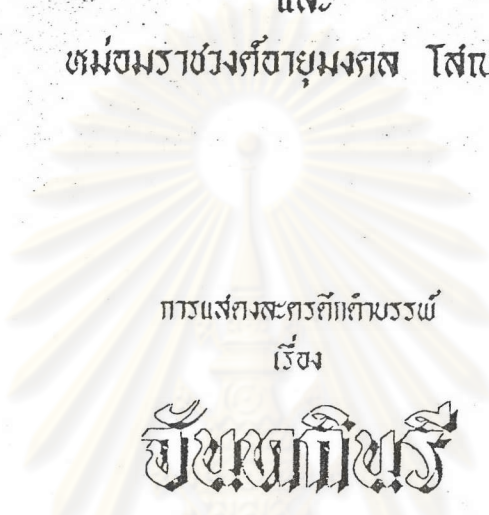
งานสายัณห์นันทนา

ในโอกาสรำลึกถึง

หม่อมหลวงวงบุญเทสิต เทพยสุวรรณ

และ

หม่อมราชวงศ์ชายมงคล ไส่ณกุล

การเสด็จสวรรคตอำมาตย์

รัช

ยี่สิบหกปี

พระวิมลธำมรงค์พระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมขุนแพะชัฏบรมอินทราธิบดี

และ

นิทรรศการภาพเขียนของจิตรกรร่วมสมัย

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วันพฤหัสบดีที่ 18 ธันวาคม 2531 เวลา 16:00 - 18:00 น.

ณ บริเวณสวนโรงแรมสยามอินเตอร์คอนติเนนตัล

ภาพสูจิบัตรงานสายัณห์นันทนา แสดงเรื่องจันทกนิรี ด้านปกนอก

ประวิทย์หม่อมเทพวรวงศ์ เทพยสุวรรณ

ละครเวทีกำบรวพี

เพลงสุรินทราหู

วิชาการกรม

ที่นำออกแสดงและจำหน่ายเพื่อนำรายได้สมทบกองทุน
ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ - ม.ร.ว. อายุมงคล โสณกุล

ดีารง วงศ์อุปราช

มาโนช คชกะนันท์

วัตถุประสงค์

กองทุนหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ

กองทุนหม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ มีวัตถุประสงค์ที่จะสนับสนุนกิจกรรมซึ่ง หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ เคยมีความสนใจและมีส่วนอุทิศสติปัญญา กำลังความสามารถ หรือได้แสดงเจตนารมณ์ไว้ในกิจกรรมนั้นๆ อาทิ การประพันธ์วรรณคดี วรรณคดีวิจารณ์ ศิลปการแสดง การเรียนการสอนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และการศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์

ประวิทย์หม่อมราชวงศ์อายุมงคล โสณกุล

ชั้นเอกินรี

เพลงสุรินทราหู

วิชาการกรม

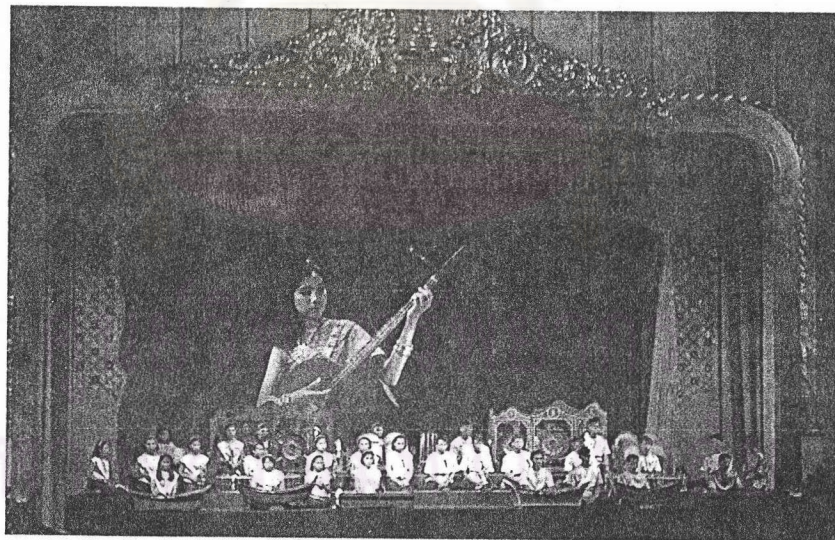
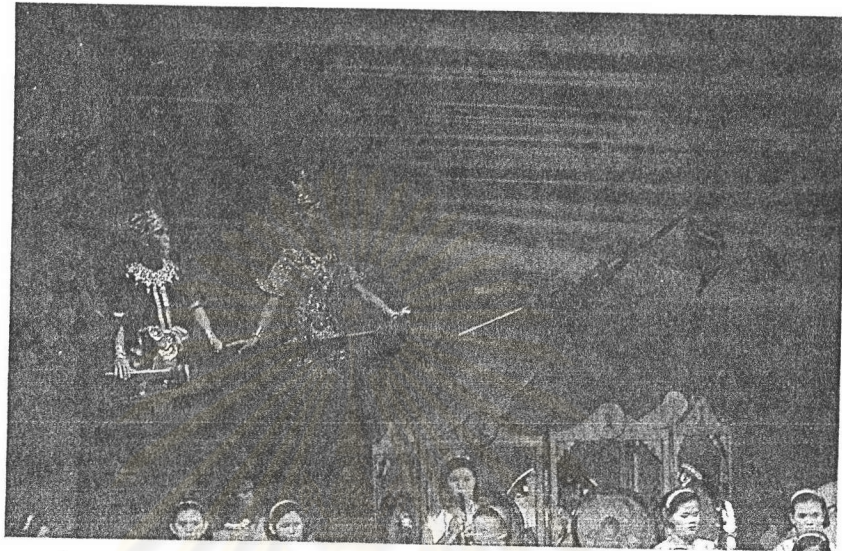
ผู้มีอุปการะคุณ

วัตถุประสงค์

กองทุนหม่อมราชวงศ์อายุมงคล โสณกุล

กองทุนหม่อมราชวงศ์อายุมงคล โสณกุล มีวัตถุประสงค์ที่จะสนับสนุนให้กำลังใจและให้ความอนุเคราะห์บุคคลประเภทต่างๆ ดังนี้

1. นักเขียนบทความ
2. นักแสดงโขนหรือนักพากย์โขน
3. นักดนตรีไทย
4. ผู้ที่อุทิศเวลาและกำลังงานเพื่อให้บริการแก่สังคมในด้านศิลปะและวัฒนธรรมไทยสาขาอื่นๆ

ภาพบนและภาพล่าง เป็นการ์ตูนร้องและบรรเลงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์ประกอบภาพนิ่ง เรื่อง
 พระยศเกตุ โดยนิสิตคณะศิลปกรรมศาสตร์ และคณะครุศาสตร์ ฯลฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ณ หอประชุมจุฬาฯ วันที่ 30 เมษายน 2534

ภาพบนและภาพล่าง เป็นการแสดงที่พาศักดิ์คำบรรพ์ ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วันที่ 30 เมษายน 2534 และการแสดงระบำกีนรีกีนรา

ขอขอบพระคุณ

อธิบดีกรมศิลปากร และข้าราชการกองการสังคีต

ผู้อำนวยการ และนักเรียน นักศึกษา วิทยาลัย-
นาฏศิลป์

คุณแม่เฉลย ศุขะวณิช

อาจารย์จำเรียง พุทธประคัม

อาจารย์กรี วรสะริน

ศาสตราจารย์รัฐประณี นาคทรรพ์

คุณภัทระ คานส์

และ ผู้มีอุปการคุณทุกท่าน

นาฏศิลป์เฉลิมพระเกียรติ

100 ปี จุฬาลงกรณ์

ณ โรงละครแห่งชาติ

วันศุกร์ที่ 23 กรกฎาคม 2536

สัจจิบัตรปกหน้าของการแสดงละครดึกดำบรรพ์เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
เจ้าฟ้าจุฑามณีราชดิลก กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย ครบ 100 ปี แห่งวันประสูติ
ณ โรงละครแห่งชาติ วันศุกร์ที่ 23 กรกฎาคม 2536

ถ้อยแถลง

เนื่องในวาระฉลอง 100 ปี เจ้าฟ้าจุฑาธุช
กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย วิทยาเขตเพาะช่าง
และสมาคมศิษย์เก่าเพาะช่าง ได้จัดกิจกรรมเพื่อ
เฉลิมพระเกียรติเจ้าฟ้าพระองค์นี้มาตลอดปี พ.ศ.
2535-36 เพื่อให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา และ
ประชาชนทั่วไป ประจักษ์ในพระปรีชาสามารถ
เกียรติคุณ และพระกรุณาธิคุณ ที่ทรงกระทำไว้
แก่สังคม และประเทศชาติของเราสืบไป

ผลพลอยได้อีกส่วนหนึ่งจากการจัดกิจกรรม
ต่างๆที่ผ่านมาแล้วก็คือ มูลนิธิจุฑาธุช มีรายได้
เพิ่มขึ้นจำนวนหนึ่ง ทำให้สามารถนำคอกองไป
บำรุงการศึกษาของวิทยาเขตเพาะช่าง ตลอดจน
ให้ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาที่เรียนดีแต่ขาดแคลน
ทุนทรัพย์ได้เพิ่มขึ้น นับว่าเป็นการร่วมกันบำเพ็ญ
บุญกุศล ถลองพระปณิธานของเจ้าฟ้าพระองค์นี้
ส่วนหนึ่งด้วย

วิทยาเขตเพาะช่าง และสมาคมศิษย์เก่า
เพาะช่าง ขอขอบพระคุณในความร่วมมือ และ
ความเมตตาอนุเคราะห์ของทุกๆท่าน ที่ช่วยให้
กิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ 100 ปี เจ้าฟ้าจุฑาธุช
สำเร็จลงด้วยดี

สำ เร็จ พันธุ์สนิท

ผู้อำนวยการวิทยาเขตเพาะช่าง

สมคิด สุภาพ

นายกสมาคมศิษย์เก่าเพาะช่าง

100 ปี เจ้าฟ้าจุฑาธุช

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจุฑาธุชธรา-
ดิลก กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย เป็นพระโอรสใน
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ
สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีพันปีหลวง
ประสูติ ณ วันที่ 5 กรกฎาคม 2435 เมื่อทรง
พระเยาว์ทรงได้รับการศึกษาเช่นเดียวกับพระราช-
กุมารอื่นๆในพระบรมมหาราชวัง แล้วเสด็จไปทรง
ศึกษาวิชาทหาร ณ ประเทศเยอรมนี ต่อมา
ได้ทรงศึกษาวิชาช่างศิลป์และวิชาดนตรี ณ มหา-
วิทยาลัยลอนดอน ประเทศอังกฤษ ทรงพระปรีชา-
สามารถอย่างยิ่งในการบรรเลงพิณฝรั่ง (Harp)
จนได้รับการถวายสมัญญานามว่า "เจ้าชายแห่งพิณ"

เมื่อเสด็จกลับประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเชษฐาธิราช โปรด
เกล้าฯให้รับราชการในกระทรวงศึกษาธิการ ทรง
กำกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโรงเรียน
เพาะช่าง ซึ่งสิ้นเกล้ารัชกาลที่ 6 ทรงสถาปนาขึ้น
ใหม่ ได้ทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการโรงเรียน
เพาะช่าง อยู่ระหว่าง พ.ศ. 2462-2466 ซึ่งนับ
เป็นระยะที่โรงเรียนเพาะช่างเจริญสูงสุด ทรง
ฟื้นฟูและเพาะปลูกการช่างขึ้นมากมายหลายแขนง
จนเจริญก้าวหน้าขึ้นเป็นประโยชน์แก่การพัฒนารวม
ของชาติอย่างยิ่งในบัดนี้

เจ้าฟ้าจุฑาธุชฯ ทรงพระปรีชาสามารถยิ่งทั้ง
ในทางการช่างศิลป์กรรม การดนตรี นาฏศิลป์ ทั้ง
แบบสากลและแบบประจำชาติ อันเป็นมรดกทาง-

สุจิตร์ดำนในของการแสดงละครตึกคำบรรพ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก

วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา โดยเฉพาะทางนาฏศิลป์ ใต้ทรงนิพนธ์บทละครดึกดำบรรพ์ไว้หลายเรื่อง ที่รู้จักกันแพร่หลาย เช่น สองกวางวิก จันทกนิรีและพระยศเกตุ พระนิพนธ์เหล่านี้ บางเรื่องอาศัยเค้าโครงจากนิทานเวตาล แต่ใต้ทรงนิพนธ์หรือ บทเจรจา และบรรจุเพลงขับร้องบรรเลง ได้อย่างงดงามเหมาะสม แสดงถึงพระอัจฉริยะและความสนพระทัยในวัฒนธรรมไทย ทั้งที่เมื่อทรงพระเยาว์ ทรงได้รับการศึกษาเล่าเรียนอยู่ท่ามกลางวัฒนธรรมตะวันตก

วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร วิทยาเขต-เพาะช่าง และสมาคมศิษย์เก่าเพาะช่าง ขอเชิญท่านชื่นชมกับพระอัจฉริยะของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาภรณฯ กรมขุนเพชรบุรีอินทราธิบดี ณ การแสดงครั้งนี้

เรื่องย่อ จันทกนิรี

ท้าวพรหมทัต ครองเมืองพาราณสี วันหนึ่งเสด็จประพาสป่า เห็นวลามฤติ พมกนิรีและกนิรา สอง-นิ้วเมียเที่ยวชมป่า ท้าวพรหมทัตหลงรักนางกนิรีจึง แผลงศรฆ่ากนิราผู้ไปถึงแก่ความตาย นางกนิรีตกใจถึงสลบ ท้าวพรหมทัตเข้าแก้จนนางฟื้นขึ้น และปลอมประโลมหวังจะได้นางเป็นชายา กนิรีรักเดียวใจ-เดียว จึงมิได้ยอมตามคำ ชะนางกนิรีพบว่าพันถึงตัวรัก ท้าวพรหมทัตคิดจะขึ้นใจนางช่วยอำนาจค้นหา นางบินหลบขึ้นต้นไม้ แล้วว่าพันถึงความคั่งแค้นของสามี ร้อนถึงรุกขเทวดาทนเห็นความโศกเศร้าของกนิรีไม่ได้ จึงชุบให้กนิราฟื้นคืนชีวิตดั้งเดิม กนิรีและกนิรา จึงมีความสุขสืบมา

เรื่องย่อ พระยศเกตุ

พระยศเกตุ ราชานางแห่งแคว้นองคราช ได้ข่าวเล่าคือเรื่องความงามของนางเมธาวดี บุตรีท้าว-กุกษานาด เจ้าวิทยากรแห่งเมืองยาคาล ซึ่งเป็นนครถูกสาปให้กษัตริย์และชาวเมืองทั้งบ้านทั้งเมืองหนีไป คงเหลือแต่นางเมธาวดีผู้เดียว นางจึงผูกขึ้นจากห้องทะเล คิดพิณร้องเพลงด้วยความเหงา หงอยในยามค่ำคืน พระยศเกตุปลอมคนเป็นคาบสขอโดยสารเรือพ่อค้าพานิชไปจนพบนาง ด้วยความเสน่หาจึงกระโดดน้ำตามลงไปถึงเมืองยาคาล ได้ผูกสมัครรักใคร่และอยู่กินกับนาง นางเมธาวดีซึ่งต้องคำสาปจะต้องไปให้ยักษ์อมในคืนวันเพ็ญ ทุกขอไม่ให้สามีไต่ถามเรื่องถูกสาป และห้ามมิให้หักทวนเมื่อนางจะต้องจากไป ครั้นถึงวันขึ้น 14 ค่ำ เมื่อนางจะต้องไปตามคำสาป พระยศเกตุจึงแอบติดตามนางไป และเข้าช่วยแก้ไขจนนางและนครยาคาลพ้นคำสาป

ผู้จัดบรรณาธิการในการแสดงละครดึกดำบรรพ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาภรณฯ ราชินี

ภาคผนวก ง

เนื้อเรื่องบทละครดึกดำบรรพ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก เมื่อได้กล่าวถึงเนื้อเรื่องย่อของบทละครดึกดำบรรพ์ทั้ง 3 เรื่องคือ เรื่อง พระยศเกตุ สองกรรวริก และจันทกนิรีไว้ในตอนต้นบทไปแล้วนั้น ผู้วิจัยเห็นควรว่าน่าจะได้กล่าวถึงเนื้อเรื่องโดยละเอียดของบทละครทั้ง 3 เรื่อง ซึ่งจะเรียงไปตามลำดับกันดังต่อไปนี้

1. เรื่องพระยศเกตุ

เนื้อเรื่อง

กล่าวถึงที่ระชะทรศินอำมาตย์ใหญ่ หลังจากไปท่องเที่ยวแสวงบุญยังที่ต่าง ๆ แล้ว ได้กลับเข้าเมืององคราชบุรี เข้าเฝ้าพระราชาทรงพระนามว่า พระยศเกตุ และเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ได้พบเห็นมาตามที่พระยศเกตุขอให้เล่าให้ฟัง ที่ระชะทรศินเล่าว่าขณะท่องเที่ยวไปในมหาสมุทรในคืนวันหนึ่ง เกิดเหตุการณ์ประหลาด มีหญิงงามโผล่ขึ้นกลางทะเล โดยนั่งอยู่ที่ชานใต้ต้นไม้ใหญ่ร้องเพลงคิดพิณด้วยเสียงอันไพเราะ พระยศเกตุชกถามด้วยความสนพระทัย จนที่ระชะทรศินว่าเป็นเรื่องจริง เพราะแสงสว่างบนต้นไม้ทำให้เห็นรูปโฉมของนาง พระยศเกตุบังเกิดความรักนางนั้น ใคร่อยากจะได้รู้ความจริง จึงสั่งความให้ที่ระชะทรศิน อยู่ดูแลบ้านเมือง พระองค์จะปลอมเป็นดาบสไปหานางแต่ผู้เดียว

พระยศเกตุเสด็จไปยังบ้านพ่อค้าณิชิต ตามที่ที่ระชะทรศินบอกไว้ นิชิตก็รู้ว่าเป็นกษัตริย์ปลอมพระองค์มา และทราบจุดประสงค์ที่อยากทอดพระเนตรนางวิเศษนั้น จึงได้โดยสารเรือไปกับณิชิตและพวกชาวเรือ ในวันเพ็ญคืนหนึ่งพระองค์ก็ได้ทอดพระเนตรเห็นนางผู้เป็นปริศนานั้นคิดพิณขับเสียงไพเราะจริงดังเช่นที่ ที่ระชะทรศินบอกไว้ พระยศเกตุหลงรักนางและใคร่รู้ที่นางเป็นใครกันแน่ ครั้นเมื่อนางจะจมนหายไป พระยศเกตุจึงกระโดดน้ำตามนางไป แม้ณิชิตและพวกจะห้ามอย่างใดก็ไม่ฟัง แล้วมารู้สึกพระองค์ยังเมืองบาดาลอันเป็นเมืองของพวกวิยาธรที่สวนสระแก้ว จึงเดินสำรวจไปเรื่อยจนถึงสวนกุหลาบ มีปลาเป็นที่บรรทมของนางนั้น เมื่อพบนางได้ถามพระยศเกตุ ๆ จึงบอกแก่

นางว่าพระองค์เป็นใครและสาเหตุที่มา นางจึงเล่าว่านางชื่อเมธาวดี พระบิดาเป็น
 วิทยากร ชื่อท้าวสุคนธ์ พาบรีวารไปท่องทั้งเมือง บล่อยนางไว้แต่ผู้เดียวจึงเกิดความ
 เหม่า พอเดือนเพ็ญจึงขึ้นไปขับเพลงบนพนัทะเล พระยศเกตุของนางแต่งงาน แต่นางขอสัญญา
 ขอให้นางไปทำกิจธุระของนางสัปดาหละ 1 วัน โดยขอร้องไม่ให้ถามว่าไปทำอะไร เมื่อ
 พระยศเกตุให้สัญญาจึงอยู่ด้วยกัน

ครั้นพอถึงวัน 14 ค่ำ นางเมธาวดีจึงสั่งเสียให้พระยศเกตุอยู่คอยนางจนกว่า
 นางจะกลับมา พระยศเกตุใคร่อยากรู้ว่านางไปไหนไปทำอะไร แต่จึ่งใจที่รับปากนางแล้วว่า
 จะไม่ซักถามจึงให้นางไปแต่โดยดี แล้วแอบติดตามนางไป นางเมธาวดีนำดอกไม้ไปบูชาพระ
 ศิวะ แล้วยกช่อบีปรากธูปออกมา ต่อว่านางที่มาช้า นางจึงตอบว่าที่เข้าไปเพราะอยู่กับพระ
 สวามีจึงอาลัยอาวรณ์กัน และต่อรองขอให้ยกช่อมางไว้ และบล่อยนางออกตอนเวลา 2
 ยาม ยกช่อไม่ยอมอ้างว่าเป็นคำสาปต้องอมไว้ทั้งคืน เหมือนเดิม พระยศเกตุเห็นยกช่อ
 อมร่างนางเข้าไว้ก็โกรธ ตรงเข้าไปร้องด่ายกช่อว่ามากินร่างนางผู้เป็นที่รักของตนไป
 แล้วยังมาทำทานอนหลับสบายจึงฆ่ายกช่อตาย พระยศเกตุเสียใจที่ไม่ได้นางกลับคืนมา ทันใด
 นั้นก็แว่วเสียงเพลงมาแต่ไกล เป็นเสียงของพวกวิทยากร พร้อมทั้งท้าวสุคนธ์และพระ
 มเหสี ตรงมายังพระยศเกตุ และให้คนอุ้มนางเมธาวดีมาด้วย แล้วเล่าความจริงให้ฟังว่า
 พวกตนได้กลับคืนสู่พระนครตั้งเดิมแล้วเนื่องเพราะพ้นจากคำสาปที่พระยศเกตุฆ่ายกช่อตาย
 แต่ก่อนนี้นางเมธาวดีเป็นบุตรที่ท้าวสุคนธ์โปรดมาก จะต้องเสวยกับนางทุกครั้ง ในวัน 8
 ค่ำ และ 14 ค่ำ นางเมธาวดีจะต้องออกไปบูชาพระศิวะเป็นประจำ มีอยู่วันหนึ่งเพลินไป
 ไม่กลับมา บล่อยให้พระบิดาคอยด้วยความหิวโหย ด้วยความโกรธจึงเปลอส่าปนางขอให้
 ยกช่อมางไว้ทั้งคืน เข้าจึงค่อยตาย ในทุกครั้งที่นางไปบูชาพระศิวะ ให้อยู่คนเดียวในเมือง
 ใหญ่ และจำคำสาปไม่ได้ นางก็อ่อนวอนอย่างน่าสงสาร แต่สาปไปแล้วคืนคำไม่ได้ จึง
 สาปต่อไปว่า เมื่อมีคู่ครองมาครันและสังหารยกช่อตาย จึงจะพ้นคำสาป และต่อไปนี้จะได้มี
 ความสุขเมื่อได้คืนสู่พระนครตั้งเดิม จึงจัดงานเลี้ยงฉลองอภิเษก มีระบำออกมาอำนวยการ

พระยศเกตุคิดถึงบ้านเมืองของตนจะพานางเมธาวดีกลับเมืององคราชจตุร์ แต่
 ถูกทักทวนไว้ว่านางอยู่ห่างไกลจากพวกพ้องวิชาจะเสื่อมหมด ขอให้อยู่ที่เมืองนี้ พระยศเกตุ

จึงหลอกล่อถามทางกลับไปยังเมืองมนุษย์กับนางเมฆาวดี แล้วกอดนางกระโจนลงสระแก้ว อันเป็นประตูคืนสู่โลกมนุษย์

กล่าวถึงพ่อค่านิธิตกับเมียสนทนากันที่บ้าน ถึงเรื่องพระราชกระโจนลงไปน้ำ เสียใจเป็นทุกข์ใจยิ่งนัก เพราะให้คนเที่ยวหาน้ำค้นหาพระราชาก็ไม่พบ และจากวันนั้นเป็นต้นมา นางงามนั้นก็มิได้โผล่ขึ้นมาจับเพลงเหมือนเดิมอีกเลย สักครู่หนึ่งก็มีเสียงเอะอะกัน ลูกจ้างมาบอกว่า มีผีพระราชที่เป็นฤาษีมา นิธิตตกใจ แต่เมื่อได้พบกับพระยศเกตและนางเมฆาวดีแล้วก็ดีใจ รีบเชิญเข้าที่ประทับ ท้าวศเกตุให้นิธิตนำหนังสือของพระองค์เข้าไปส่งข่าวในเมือง นางเมฆาวดีร้องไห้เสียใจ ที่ต้องทิ้งพ่อแม่และวิชาอาคมได้เสื่อมคลายด้วย เพราะรักพระยศเกตุ เมียพ่อค้าเข้าปลอบโยนนาง

ที่ระฆะทรศินบอกข่าวดีแก่พวกขุนนางว่ามีลายพระหัตถ์ของพระราชาก็จะเสด็จกลับเข้าเมืองพร้อมกับมิ่งมเหสี ต่างก็แสดงความยินดีปรีดาที่พระมหากษัตริย์มีคู่ครอง จะได้มีพระโอรสสืบราชวงศ์ ประชาชนก็จะมีความสุขทั่วกัน ที่ระฆะทรศินจึงสั่งให้เตรียมการต่าง ๆ ไปรับเสด็จพระยศเกตุยังบ้านของพ่อค่านิธิตกลับคืนเข้าพระนครครองคราญณ์

เนื้อเรื่องของบทพระยศเกตุ จะไม่มีเรื่องของเวตาลเข้ามาเกี่ยวข้องดังในเรื่องเดิม ที่ตัวเวตาลจะต้องเพียรถามถึงปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้ท้าววิกรมาทิตย์ทรงตอบคำถามนั้น ดังนั้นในตอนท้ายจึงจบลงด้วยการที่พวกเสนาอำมาตย์มารับเสด็จพระยศเกตุกับพระมเหสีนางเมฆาวดีกลับเข้าครองเมืองดังเดิม วิธีการดำเนินเรื่องมีบางอย่างที่ต่างไปกับเรื่องเดิมคือ เรื่องเดิมที่ระฆะทรศินไปพบพ่อค่านิธิตท่องเรือไปค้าขายจนได้พบกับนางทิพย์กลางสมุทร ครั้นพอพระยศเกตุปลอมองค์เป็นดาบส ไปพบพระฤษีชื่อ กุศนาภะ บอกทางให้จนไปพบพ่อค้าชื่อลักษมีทัตต์ พาโดยสารเรือไปกลางทะเล ส่วนพระยศเกตุในทลละคร พระยศเกตุจะไปพบพ่อค่านิธิตคนเดียวกับที่พาที่ระฆะทรศินไป และไม่มีกล่าวถึงพระฤษีกุศนาภะ (คือตัดเรื่องให้สั้นเข้าไม่ต้องมีตัวแสดงเพิ่มมากขึ้น) และนางทิพย์นั้นบอกแต่เพียงว่าเป็นนางวิยาธรไม่มีชื่อบอกไว้ สมเด็จเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก จึงนำชื่อภรรยาของที่ระฆะทรศินไปเป็นชื่อของนางทิพย์หรือนางวิยาธร แล้วนำชื่อกุศนาภะของพระฤษีไปเป็นชื่อของพระบิดา

นางเมธาวดี เจ้าแห่งนครบาดาล ดังในข้อความหน้าเรื่อง ที่กล่าวไว้ว่า "อนึ่ง ควรจะ
แจ้งไว้ในที่นี้ด้วยว่า นางวิทยาธรในฉบับเดิมหาปรากฏนามไม่ แต่น้องชายจุฑาธุชเห็นว่า
ควรจะมีเพราะเป็นตัวนางเอก จึงย้ายเอานาม "เมธาวดี" ซึ่งเป็นนามแห่งภรรยาของ
ท้าวพระศรีน ไปใช้เป็นนามนางเอกแทน"¹

นับว่าทรงพระปรีชายิ่งได้ใช้ชื่อที่อยู่ในเรื่องเดียวกัน ดีกว่าที่จะทรงตั้งชื่อเอา
ใหม่ เมียพ่อค้าไม่จำเป็นต้องมีชื่อก็ได้ แต่นางเอกสำคัญกว่าต้องมีชื่อ เช่นเดียวกับการใช้ชื่อ
กุกุสะนาก เป็นชื่อบิดาของนางเมธาวดี เหมาะกว่าที่จะตั้งชื่อใหม่ เพราะในบทละครมิได้
กล่าวถึงฤๅ แต่การเขียนชื่อไม่มีสระอะทำยนามาไว้ที่คำแรกเป็นกุกุสะนาก

ส่วนต้นไม้ที่ฟุดขึ้นกลางทะเลพร้อมกับนางงามในต้นเรื่องกล่าวว่าเป็นต้นกล้วยพฤกษ์
แต่ในบทละครบอกแต่เพียงว่าเป็นต้นไม้ เมื่อพระราชชาย้ายักษ์ตาย นางไม่กลับคืนมาก็ทรง
เสียใจจนสลบไป ภายหลังเมื่อนางออกมาจากกายยักษ์อย่างปลอดภัย นางระลึกความเดิม
ได้ จึงเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้พระยศเกตุฟัง นางเป็นผู้เล่าเอง และจะต้องกลับเข้าไป
หาพระบิดาและพวกพ้องที่ไปอยู่ยัง โลกมนุษย์ที่เขานิษิต แต่ในบทละครพ่ายยักษ์ตาย
ท้าวกุกุสะนาก มเหสีและพวกพ้องคืนกลับขึ้นมาเอง ท้าวกุกุสะนากเป็นผู้เล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ
ให้พระยศเกตุฟัง ซึ่งการทำบทละครในลักษณะนี้เป็นการรวบรัดดี ตัวแสดงได้ออกมาพบกันดี
กว่าที่จะกล่าวถึงเฉย ๆ จึงเป็นการเหมาะสม อีกประการหนึ่งคงเนื้อความของเรื่องที่สำคัญ
ไว้ได้อย่างดีเยี่ยม เช่น จะต้องไปไหว้พระศิวะ และโดนยักษ์อมเดือนละ 4 วัน มีวัน 8 คำ
และวัน 14 คำ คงไว้ไม่เปลี่ยนแปลง แม้ในต้นฉบับเมื่อนางลาไปมิได้ไปไหว้พระเพียงแต่ไป
หายักษ์ ผู้ประพันธ์ก็คงความเดิมที่นางมีจิตศรัทธาต่อพระศิวะมาก จึงต้องมีให้ไปไหว้พระดี
กว่าที่จะไปหายักษ์เพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ยังได้เห็นคุณลักษณะของตัวแสดง เช่น ความกล้าหาญ และชาญฉลาด
ของพระยศเกตุ กล่าวในเรื่องของความรักที่มีต่อนางที่ขับกล่อมเพลงบนพิวทะเล เพียงแค่รับ
ฟังเท่านั้นก็หลงรักละทิ้งบ้านเมืองและเมื่อได้ลโหมถึงกับยอมกระโจนลงทะเลตามหานาง

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, บทละครดีคดีบรรพ์, คำนำ, หน้า ช-ค.

โดยไม่เกรงกลัวความตายและไม่รู้อนาคตข้างหน้า ส่วนความฉลาดซึ่งมักจะมีในวิสัยบุรุษที่เหนือหญิง ถึงแม้จะให้สัญญาว่าจะไม่ตามนางว่าไปไหนไปทำอะไร ก็สามารถเลี้ยวได้ว่ามิได้ให้สัญญาว่าจะไม่ตามนาง และเพราะรักเป็นห่วงจึงตามไปมายักษ์ อีกตอนหนึ่งที่หลอกล่อลวงถามวิธีกลับคืนไปสู่เมืองมนุษย์ พอนางเปลอกก็จับนางกอดกระโจนออกมาด้วยกัน ในต้นเรื่องทั้งคู่จะมาโผล่ที่สระเป็นอุทยานในวังของพระยศเกตุ ในบทละครมิได้กล่าวไว้ว่ามาโผล่ที่ใด เพียงแต่บอกว่าเดินเข้ามายังบ้านนิรทัต จึงเข้าใจว่าอาจโผล่ขึ้นที่หน้าไถ่บ้านนิรทัตก็เป็นได้ และทางไปสู่โลกมนุษย์บทเดิมเป็นอ่างแก้ว ในบทละครเป็นสระน้ำจึงดูสมจริงกว่า

ในฉากสุดท้ายซึ่งจบค่อนข้างจะเงียบเหงา แม้ตัวละครจะมีความยินดีที่พระราชาก็เสด็จกลับมาพร้อมพระมเหสี ซึ่งฉากจบสุดท้ายน่าจะเป็นฉากใหญ่ที่ได้เฉลิมฉลองกันในนครองคราชผู้ที่เป็นเช่นนี้เพราะได้มีงานเฉลิมฉลองกันในเมืองบาดาลแล้ว ฉากสุดท้ายจึงจบในลักษณะดำเนินเรื่องให้เข้าใจว่าต้องกลับคืนสู่พระนครอย่างแน่นอน ดังบทวิจารณ์ที่กล่าวถึงว่า "บทละคร "พระยศเกตุ" ของน้องชายจุฑาธุชนั้น ตามความเห็นของข้าพเจ้าว่าตอนจบค่อนข้างอ่อนไปสักหน่อย ที่เป็นเช่นนี้เพราะได้ไปมีตอนอภิเษกสมรสเสียแล้วในกลาง ๆ ในตอนท้ายจึงหาอะไรสำหรับจะเล่นให้ครึกครื้นอีกทีหนึ่งไม่ได้"²

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม บทละครเรื่องพระยศเกตุ ก็เป็นที่กล่าวขวัญถึงมีเนื้อเรื่องชวนติดตามสนุกสนานมีครบทุกรสแห่งวรรณคดี

2. เรื่องสองกรรวริก

เนื้อเรื่อง

กล่าวถึงยักษ์สองตนพี่น้องชื่อสองกรและรวริก เลือกลงหาแหล่งที่พักในกลางป่าแล้วเข้าไปพักก่อน ยักษ์สองกรผู้เป็นพี่จึงปรับทุกข์กับรวริกผู้เป็นน้อง ว่ามีความเจ็บแค้นเหลือเกินที่พวกเทวดาได้กลิ้งศิลาใหญ่ทับบิดาเสียชีวิต ในบ้านก็เหมาะที่จะช่วยกันตั้งพิธี ทำให้

²พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ, บทละครดึกดำบรรพ์, คำนำ หน้า ช.

อากาศร้อนเป็นเพลิงกรด จะได้เผาผลาญพวกเทวดาทั้งหลายให้ตายหมด วรวิกก็เห็นดีด้วยว่า พิศิธถูกต้องแล้วที่จะได้แก้แค้นแทนบิดา สองกรจึงแนะนำให้ไปนั่งบนแผ่นศิลาใหญ่ใต้ต้นรัง ซึ่งเป็นสถานที่เหมาะสมแก่การทำพิธี และยักษ์ทั้งสองก็ช่วยกันไปเก็บพินกันมามากมาย เพื่อสมุ เป็นไพล่หว่างพิธี แล้วเข้านั่งร้ายเวทมนตร์

พวกเทวดาได้รับความร้อนมากจนทนไม่ไหว จึงเข้าไปเฝ้าพระอินทร์ขอให้ พระองค์จงช่วยพวกตน เพราะทั่วทุกฟากฟ้าเหมือนมีเพลิงไหม้ พระอินทร์จึงเสด็จทิพยเนตรก็แจ้ง เหตุว่าเป็นเพราะมีสองยักษ์พี่น้องทำพิธีร้ายเวทมนตร์ต้องการที่จะฆ่าพวกเทวดาทั้งหลาย จึง คิดแก้ไขโดยจะทำการทำลายพิธีนั้นเสีย จึงหยิบดวงดาวมาเนรมิตเป็นสาวน้อยโฉมงามเพื่อ ไปลวงฆ่าสองยักษ์ เมื่อนางเนรมิตปรากฏขึ้นพระอินทร์จึงสั่งให้นางช่วยเหลือพวกเทวดาที่กำลัง ได้รับความเดือดร้อนอยู่ในขณะนี้ โดยให้ไปทำลายล้างพิธีของสองยักษ์ นางอัปสรจึงเหาะ ลงมายังกลางป่าที่สองยักษ์นั่งทำพิธีอยู่ แล้วร้องเพลงขึ้น สองยักษ์ล้มตาคืนเห็นนางอัปสรสวย งามก็เข้าใจว่า เพราะผลแห่งพิธีกรรมนางจึงกำเนิดขึ้นมา ทั้งสองกรและวรวิกเกิด หลงรักนางอัปสรต่างก็ตรงเข้าเกี่ยวพาราสีนาง ต่างฝ่ายต่างก็พูดกันทำซึ่งกันและกัน เพื่อ ให้นางสนใจตนว่าดีกว่าอีกคนหนึ่ง ผลสุดท้ายสองกรจึงบอกกับวรวิกว่า น้องยังอายุน้อยยัง ไม่สมควรจะมีเมียก่อน พี่เป็นพี่ควรจะมีเมียก่อนถึงจะถูกต้อง ขอจงยอมยกให้พี่เถอะแล้วน้อง ค่อยมีที่หลังจงเชื่อฟัง ส่วนวรวิกไม่ยอมกล่าวหาว่าพี่พูดเอาแต่ได้ ตัวข้านี้จักจะได้นาง เพราะก็ร่วมพิธีอยู่ด้วยกัน พี่เป็นผู้ใหญ่สมควรจะเสียสละยกนางให้น้อง อย่าได้ขัดใจหรือ อิจฉาน้องเลย แล้วพี่ค่อยหาเอาใหม่ สองกรจึงโกรธว่าพูดกันดี ๆ ก็ไม่ยอมเชื่อฟัง ไม่ ยอมปล่อยนางเราจะต้องตัดขาดกัน ทั้งสองจึงเข้าสู้รบกันด้วยกระบองจนถึงแก่ความตายทั้งคู่

กล่าวถึงพระอินทร์เกิดความสงสารสองยักษ์ที่ต้องมาตายเพราะชิงผู้หญิงกัน จึง คิดที่จะชุบชีวิตให้ฟื้นขึ้นและไกล่เกลี่ยให้ตกลงตลอดจนสั่งสอนให้ยักษ์ทั้งสองรู้จักเกรงกลัวฤทธิ์ ของพระองค์ เมื่อชุบชีวิตยักษ์ฟื้นขึ้นก็แปลกใจว่าเหตุไฉนฆ่ากันจนตายเพราะหลงผิดแล้ว เหตุใดจึงรอดชีวิตขึ้นมาได้ และพระอินทร์เสด็จลงมามีธุระด้วยเรื่องอันใด นางนิมที่อยู่แห่งใด ขอโปรดแจ้งให้ทราบ พระอินทร์จึงกล่าวว่า เจ้าทั้งสองเป็นยักษ์ที่ร้ายกาจชั่วช้ามากที่ทำให้ พวกเทวดาเดือดร้อน เพราะผลแห่งบาปกรรมนี้จึงทำให้เจ้าต้องฆ่ากันตาย เรามีความ

เมตตาจึงมาชุบชีวิตให้ใหม่ ส่วนนางนั้นอย่าถามถึงเขาเลย เราจะมาพากลับไป เมื่อรู้สึก
สำนึกตัวแล้วก็อย่าทำความชั่วอีก จงกลับไปยังที่อยู่ให้สุขสำราญ เราก็จะกลับยังวิมานของ
เรา แล้วพระอินทร์กับนางอัปสรก็เหาะไป ส่วนยักษ์ทั้งสองพี่น้องก็ชวนกันกลับเช่นกัน

เรื่องสองกรรวิกนี้ ภายหลังมีการนำไปแสดงเป็นโขนตอนสั้น ๆ ให้ชื่อว่า "โขนชุด
นางดาว" เพราะนำเนื้อเรื่องตอนที่พระอินทร์เนรมิตดาวให้เป็นนางอัปสรมาตั้งเป็นชื่อเรื่อง
เพื่อชวนให้ติดตามชม

3. เรื่องจันทกนิรี

เรื่องจันทกนิรีนี้ เป็นเรื่องที่มีการแสดงมากกว่าสองเรื่องที่ผ่านมา ดังนั้น
ผู้ทำการวิจัยจึงอยากเสนอข้อมูลให้ผู้อ่านได้ทราบในรายละเอียดมากขึ้น ดังเช่นบทละคร
เรื่องจันทกนิรี นำเนื้อเรื่องมาจากจันทกนิรีคำฉันท์ ดังได้ยกตัวอย่างไปแล้วในตอนต้น
และจันทกนิรีคำฉันท์ได้ประพันธ์ขึ้นด้วยแรงอันสงฆ์สร้าทธา โดยนำเนื้อเรื่องมาจากจันทกนิร
ชาดก ซึ่งเป็นพระชาติหนึ่งขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้จึงใคร่แนะนำให้รู้ถึง
ต้นเรื่องว่ามีความเดิมมาเช่นไร และเมื่อมาเป็นบทละครนั้น คงเนื้อความไว้อย่างไร มี
สิ่งที่เหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไรบ้าง ดังจะได้กล่าวถึงเนื้อเรื่องความเดิม ดังนี้

เนื้อเรื่องจันทกนิรชาดก

พระพุทธองค์ได้ยกเอาเรื่องจันทกนิรขึ้นมาทรงเทศนาธรรม ได้กล่าวถึง
พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นหัวหน้าพวกกนิร ดังตัวอย่างที่ว่า

"ในกาลนั้น พระราชาทรงปรารถนาถึงพรณาคูณของสมเด็จพระนาง จึงตรัส
คุณกถาของพระนางเจ้าด้วยประการต่าง ๆ ว่า พระพุทธเจ้าข้า สะไข้ของหม่อมฉัน ครั้น
ได้ยินข่าวว่าพระองค์ทรงผ้ากาสาวพัตร ก็นุ่งห่มผ้ากาสาวพัตรเช่นเดียวกัน ครั้นได้ข่าวว่า
ทรงเลิกใช้เครื่องประดับ มีมาลาเป็นต้น ก็ทรงละทิ้งเครื่องประดับมีมาลาเป็นต้น ครั้น
ได้ยินข่าวว่า ทรงเลิกที่นอนสูงและที่นอนใหญ่ก็นอนเหนือภาคพื้นเท่านั้น ในเวลาที่พระองค์
ทรงบรรพชาแล้ว ก็ดำรงตนเป็นหญิงหม้าย มิได้รับเครื่องบรรณาการที่กษัตริย์พระองค์อื่น

ส่งมาให้ สะใภ้มีใจหนักแน่นในพระองค์อย่างนี้ พระศาสดาทรงตอบว่า ไม่อัศจรรย์ ดอกมหาพิศร ที่วัดนั้นมีพระสีเนหามีพระทัยหนักแน่นไม่แปรปรวน ในอดีตภาพสุดท้ายของ อาตมา ณ บัดนี้ แม้เธอเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานก็มีพระทัยหนักแน่นในอาตมาไม่แปรปรวน เมื่อท้าวเธอทูลอาราธนา จึงโปรดประทานเรื่องอดีตว่า"³

ขณะ เมื่อพระราชอาพรหมทัตครองราชสมบัติในเมืองพาราณสี พระโพธิสัตว์ได้ กำเนิดเป็นกนิษฐชื่อ จันทะ อยู่ที่ป่าหิมวัน มีภรรยาชื่อ จันทา อาศัยอยู่ในเขาเงินชื่อ จันทบรรพต ท้าวพรหมทัตเสด็จเข้าป่าหิมพานต์เพียงพระองค์เดียว พระองค์เสวยมังสะที่ล่า มาได้ สัตว์จรสู่ม้วนน้อยและเสด็จขึ้นตอนเหนือ พวกกนิษฐที่อยู่บนเขาจันทบรรพต จะพากัน มาลงเล่นน้ำ ในฤดูแล้ง จันทะและจันทาก็กองมาด้วย ทั้งสองลูบไล้ของหอม บริโภค เกสรดอกไม้ นุ่มนวลผ้าตึงด้วยดอกไม้ เล่นชิงช้าที่ทำด้วยเถาวัลย์ เป็นต้น พากันร้อง เพลงด้วยสำเนียงอ่อนหวาน จนถึงแม่น้ำน้อยแห่งหนึ่ง ไรยดอกไม้ลงในน้ำ พากันเล่นน้ำ แล้วนุ่งห่มผ้ารัดด้วยดอกไม้ ใช้ดอกไม้มาตกแต่งเป็นที่นอนบนทราย ซึ่งมีสิ่งต่างเงิน จันทกนิษฐก็ลงนอนเป่าขลุ่ยร้องเพลงด้วยเสียงอันหวานไพเราะ นางจันทกนิษฐก็พอร่าอย่าง อ่อนช้อย และขับร้องอยู่ใกล้กัน

กษัตริย์พรหมทัตทรงสดับเสียงร้องเพลงของกนิษฐ จึงค่อย ๆ ย่องเสด็จไป แอบทอดพระเนตรเห็นพวกกนิษฐเข้าแล้ว ก็ทรงมีพระทัยปฏิบัติในนางกนิฐี จึงทรงดำริว่า พระองค์จักยิงกนิษฐนั้น ให้สิ้นชีวิต และจะได้อยู่ร่วมกับนางกนิฐี จึงยิงจันทกนิษฐ กนิษฐได้รับ ทุกขเวทนา ก่อนจะสิ้นใจได้รำพรณกล่าวสัจคาถาพอสรุปได้ว่า "ลมปราณแห่งชีวิตกำลังจะ ดับสิ้นลงแล้ว ร้อนใจและโศกเศร้าด้วยเพราะนางจันทาจะเป็นทุกข์และโศกเศร้าเมื่อเรา ต้องจากไป เราจะเหี่ยวแห้งตั้งหญ้าที่โยนไปบนศิลาอันร้อน และน้ำตาจะหลั่งไหลตั้งฝนที่ตก ณ เขิงเขา ไหลไปสู่ลำธารไม่ขาดสาย" พระมหาสัตว์ครุฑแล้วก็นอนกลิ้งหมดสติ พระราชาก็ยังประทับอยู่กับที่

³พระธรรมสาริรัชย์, พุทธ-นิบาตชาดก เล่ม 4 (พระนคร : บริษัทประยูรวงศ์, 2528), หน้า 574.

นางกษัตริย์กำลังผลิตเพลินอยู่กับการพ้อนรำจึงมิได้สังเกตเห็นว่าสามีถูกยิง เห็น
 หนึ่งเงียบไปคิดว่าคงไม่สบาย ครั้นเมื่อเข้ามาดูเห็นโลหิตไหลออกจากบาดแผล จึงกรี๊ดร้อง
 ด้วยเสียงอันดังเพราะความตกใจและเศร้าเสียใจ ฝ่ายพระราชาทรงเข้าพระทัยว่า
 กษัตริย์ตายแล้ว จึงเสด็จออกจากที่กำบัง แสดงพระองค์ให้ปรากฏ ครั้นนางจันทาเห็นเข้า
 ก็นึกแน่ใจว่าต้องเป็นโจรที่ยิงสามีที่รักของนาง นางจึงห้วนไหวหนีไปอยู่บนไหล่เขา และ
 กล่าวตัดพ้อพระราชาทรง เป็นภายิต้าห่าคาธาสรูปได้ว่า "ราชบุตรเป็นผู้เลวทราม ทำให้นาง
 ต้องกำพร้าสามี ขอให้มารดาของราชบุตร และชายาได้รับความโศกเศร้าเป็นทุกข์ ดัง
 เช่นที่นางได้รับและไม่ได้พบบุตรและสามีของนาง เพราะเหตุที่ราชบุตร ได้มาฆ่ากษัตริย์ผู้
 สามีถึงแก่ความตาย โดยปราศจากความผิด"

พระราชาทรงปลอบขวัญนาง ขอนางอย่าได้คร่ำครวญเสียใจจะให้นาง มีเงินภรรยา
 และจะยกย่องให้เป็นเอกอัครมเหสี นางจันทากล่าวปฏิเสธ ให้นางตายเสียดีกว่าที่จะอยู่
 ร่วมกับคนที่ฆ่าสามีนาง เมื่อทำวพรหมทัตพูดเกลี้ยกล่อมไม่สำเร็จ จึงกล่าวให้นางกลับไปป่า
 หิมพานต์บางที่เนื้อเหล่าอื่นจักชอบนาง เมื่อนางไม่ปรารถนาที่จะอยู่ในพระราชวังและพระองค์
 จึงเสด็จกลับไปอย่างหมดหวัง

ครั้นนางจันทาเห็นพระองค์เสด็จจากไปแล้ว จึงลงมาอุ้มพระมหาสัตว์ขึ้นไปยัง
 ไหล่เขา แล้วให้นอนเหนือพื้นบรรพต พาดศีรษะจันทะไว้ ณ ขาของนาง ร้องให้ครวญ
 ครางอย่างหนัก ได้กล่าวสืบสองคาธาสรูปได้ว่า "สถานที่ต่าง ๆ ที่เคยไปไหนมาไหนด้วย
 กันกับจันทะผู้สามี เป็นต้นว่า ภูเขา ถ้ำ ลำธาร เหล่าพฤกษา มวลดอกไม้ที่เคยสวยงาม
 เมื่ออยู่ร่วมกัน แต่บัดนี้ไปไม่มีเธออยู่ร่วมด้วยแล้ว ไปแห่งใดก็มีแต่ทุกข์ ไม่เป็นสุขได้เลย
 และธรรมชาติต่าง ๆ ที่เคยสวยงามก็จะดูหม่นหมองไม่งดงามดังเช่นเคย

ครั้นนางวางมือลงที่อกของจันทะ เห็นว่ายังอบอุ่นจึงกล่าวร้องทุกข์แก่เทพเจ้า
 อ่อนวอนขอให้ช่วยเหลือนาง ร้องถึงท้าวสักกเทวราช เมื่อทรงทราบเหตุจึงเสด็จมาใน
 เพศของพราหมณ์เอน้ำมารดาพระมหาสัตว์ พิศตรอันตรธานไปเนื้อตรงแผลอกจันทะไม่มีรอย
 บาดแผล จันทะลุกขึ้นได้ นางจันทายินดียิ่งถวายบังคมแทบพระบาทท้าวสักกเทวราชที่ช่วยชีวิต

สามัคยาน้ำอมฤต ท้าวสักกะโปรดประทานโอวาท และให้อยู่บนเขาจันทบรรพต อย่าได้ลงมายังถิ่นมนุษย์ แล้วจึงเสด็จกลับ นางกัณฐิศจึงชวนกัณฐาสามีกลับขึ้นไปยังเขาจันทบรรพต และต่อไปจะเที่ยวเล่นแต่แม่น้ำอันประเสริฐแห่งคีรีเท่านั้น จะไม่ลงมายังที่อื่นอีก⁴

ในตอนท้ายของเรื่องชาดกนี้ พระบรมศาสดาตรัสว่า "มิใช่แต่เวลานี้เท่านั้น ภิกษุทั้งหลาย แม้ในชาติก่อนพระรัตนาก็มีจิตหนักแน่นไม่ห่างเหินในเราเช่นเดียวกัน แล้วทรงประมวณชาดกว่า ราชาในกาลนั้น ได้แก่ เทวทัต ท้าวสักกะ ได้แก่ อนุรุช นางจันทากัณฐิ์ ได้แก่ มารดาราคู ส่วนจันทกัณฐิ์ ได้แก่ เรา ดังนี้แล"⁵

ตัวอย่างข้อความบางตอนในจันทกัณฐิ์ชาดก

ตัวอย่างที่ 1 ตอนท้าวพรหมทัต เกลี้ยกล่อมนางจันทาให้ไปเป็นมเหสี

"มา ตูว์ จนฺเท โรทฺธิ มา โสจฺจิ วณฺติมฺริมฺตตฺถกฺขิ

มม ตูว์ โหทฺธิสฺสึ ภริยา ราชกฺเค ปุชฺชิตา นารฺฐิ,

เจ้าอย่าคร่ำครวญเลยแม่จันทา เจ้าผู้มืดเท่ากับดอกติมิระในป่า อย่าเสร์้าโศกไปเลย เจ้าจักเป็นภรรยาเราที่เหล่านารีในราชสกุลยกย่อง

สำเนาความ : คำว่า แม่จันทา พระราชาตรัสอย่างนั้น เพราะทรงได้ยินนามในเวลาพระมหาสัตว์ร้องคร่ำครวญ วณฺติมฺริมฺตตฺถกฺขิ แปลว่า มีตาเท่ากับดอกติมิระในป่า ที่เหล่านารียกย่อง อธิบายว่า เป็นเอกอรรคมเหสีของบรรดาสตรีหมื่นหกพัน"

คำว่า ติมิระ ที่กล่าวว่าเป็นดอกไม้ในป่า หาความหมายแล้วไม่พบ ในคำประพันธ์มักจะมีคำเปรียบเทียบกับดอกไม้ เข้าใจว่าคงมีตาที่สวยงามและมีความเฉลียวฉลาด ที่สมควรแก่การยกย่อง คือท้าวพรหมทัตที่สรรเสริญเยินยอนางเพื่อหวังจะได้ไปเป็นมเหสีและหรือเป็นความเปรียบเทียบคือ พวกผู้หญิงจะยกย่องชื่นชมดอกติมิระนี้มาก นางจันทา

⁴พระธรรมสารีขัย, พุทฺธ-นิบาตชาดก, เก็บความหน้า 575-585.

⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 585.

เปรียบเท่ากับดอกตมิระก็จะได้รับการยกย่องคู่กัน

ตัวอย่างที่ 2 เมื่อท้าวพรหมทัตสิ้นหวังในนางจันทา ก็บอกให้นางกลับไปป่าหิมพานต์
 "อปี ภีรูกะ ชีวิตุกามเก ก็ปรีสิ คจลสิ หิมวนต์
 ตาสีสตครโกชนา อญญะ ตั มิกา รมิสุสนติ".
 คู่ก่อนกินรีผู้ขลาดปรารถนาจะดำรงชีวิต เจ้าจงกลับไปป่าหิมพานต์เถิด บางที
 สัตว์มฤคเหล่าอื่นที่มีกฤษณาและกะลำพักเป็นอาหาร จักต้องการเจ้า

สำเนาความ : อปี ภีรูกะ แปลว่า มีสัญชาติขลาดเหลือเกิน ผู้มีไม้ตาลิสะและ
 ไม้ตคคระเป็นอาหาร เป็นอันพระราชาทรงรับสั่งกะนางว่า เจ้าผู้เป็นมฤคมีใบไม้ตาลิสะและ
 ใบตคคระเป็นอาหาร บางทีเนื้อเหล่าอื่นจักชอบเจ้า เจ้าไม่สมควรอยู่ในพระราชวัง จงไป
 เถิด"

ในเนื้อเรื่องตอนนี้ทำให้เราทราบว่ อาหารของพวกกินนรก็คือใบไม้ตาลิสะและใบ
 ตคคระ นอกเหนือจากพวกเกษรดอกไม้และผลไม้ต่าง ๆ แล้ว มีกล่าวไว้ว่าใบตาลิสะเป็น
 ใบไม้หอม ท้าวพรหมทัตเมื่อคิดหวังกลับเปรียบเปรยว่า นางเป็นผู้โง่เขลาเช่นนี้สมควรให้
 ไปอยู่กับสัตว์ประเภทเดียวกัน ไม่รู้จักฉลาดเลือกพระองค์ที่จะได้รับความสุขสบายทุกอย่าง
 ตัวอย่างที่ 3 ตอนนางจันทาร้องทุกข์แก่เทพเจ้า

"ได้กระทำการร้องทุกข์แก่เทพเจ้าว่า เทพเจ้าผู้นามว่าโลกบาลทั้งหลายไม่มี
 เสยหรือหนอ ไม่มีอยู่หรือ หรือพากันตายเสียแล้ว ท่านจึงไม่ช่วยสามพี่รักของข้าพเจ้า ด้วย
 กำลังความเศร้าโศกของนาง ภพแห่งท้าวสักกเทวราช ได้บังเกิดความเร่าร้อนแล้ว เมื่อ
 ท้าวสักกเทวราชทรงรำพึงครุฑ์ทรงทราบเหตุนี้ จึงเสด็จมาด้วยเพศพราหมณ์"

เฉพาะเรื่องจันทกนิรีนี้เป็นวรรณกรรมศาสนา เพราะเป็นเรื่องราวพระชาติหนึ่ง
 ของพระศาสดา กล่าวถึงพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นกินนร ฉะนั้นอาจเป็นไปได้ว่าที่มี
 คนนิยมเล่นและชมกันมากนั้นอาจเนื่องมาจากความเชื่อว่าการได้ชมและฟังเรื่องเช่นนี้ ถือ

ว่าได้อ่านสิ่งที่ผู้แสดงและผู้ชมโดยทั่วถึงกัน เนื้อหาของเรื่องจันทกนิรชชัตให้เห็นเรื่อง โครงสร้างของพุทธศาสนาที่เชื่อในเรื่องชาติ-ภพ และกฎแห่งกรรมที่ว่า ทำดี-ได้ดี ทำชั่ว-ได้ชั่ว ดังตัวอย่างที่ท้าวสักกเทวราชลงมาชบชีวิตกนิรให้ และอธิบายให้นางจันทาทราบถึง เหตุที่ทำให้กนิรต้องถูกท้าวพรหมทัตฆ่าตายว่าเป็นเพราะวิบากกรรมแต่เดิม จึงทำให้ต้อง มาเสวยผลในชาตินี้ และด้วยเหตุที่นางจันทาเป็นคนดีคือเป็นภรรยาที่ดี ซื่อสัตย์ต่อสามีผู้ เดียว ผลดีจึงสนอง ทำให้ท้าวสักกเทวราชต้องลงมาชบชีวิตสามีคืนให้

สรุปบทละครดึกดำบรรพ์ทั้ง 3 เรื่อง เรื่องจันทกนิร มีลักษณะเด่นคือเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา โดยเฉพาะพุทธศาสนาซึ่งแตกต่างไปจาก 2 เรื่องแรก

เนื้อเรื่องจันทกนิรบทละคร

กล่าวถึงท้าวพรหมทัต ครองเมืองพาราณสี วันหนึ่งเสด็จประพาสป่าออกล่าสัตว์ มากับพวกอำมาตย์ จนถึงชายป่าเหมหรือภูคีร์ก็ยั้งล่าเนื้อสัตว์ไม่ได้แม้แต่ตัวเดียว และในวันนั้นเอง กนิรา กนิรี ซึ่งเป็นนอมนุษย์สองผิวเมียก็ได้ชวนกันออกมาเที่ยวป่าเดินเล่นกันมาจนกระทั่งถึงชายป่าเหมหรือภูคีร์เช่นกัน ทั้งสองเพลิดเพลินอยู่กับการชมธรรมชาติของป่าอันน่ารื่นรมย์ เต็มไปด้วยดอกไม้ไม้นานาชนิด มีดอกห้อยระย้าเอี่ยมเต๋ตได้โดยง่าย และหลังจากที่ชมจน ชมไม้เล่นน้ำในลำธารเพลิดเพลินอยู่กับการเก็บดอกบัว และผักบัวแล้ว จึงชวนกันร้องรำ ทำเพลงด้วยความสุขใจ และขณะที่ชมหมู่ฝูงปลาที่ว่ายวนไปมาอยู่นั้น ท้าวพรหมทัตได้ยิน เสียงร้องเพลง จึงตามหาต้นเสียงและเข้าแอบลอบชมนางเห็นความงามของนางกนิรีบังเกิด ความรักใคร่ บรรดาจะได้นางเป็นชายา และเชื่อฟังความเห็นของอำมาตย์ ที่ให้มา基尼รา ทั้งเสีย เพื่อจะได้ชิงกนิรมาครองคู่ จึงร่วมกันวางแผนชิงนางโดยแฝงศรฆ่ากนิราสามี ของนางตาย นางกนิรตกใจถึงสลบ ท้าวพรหมทัตเข้าแก้ไขจนนางฟื้นขึ้นและลอบ ประโลมหวังจะได้นางเป็นชายา นางกนิรีเมื่อรู้ว่าท้าวพรหมทัตเป็นคนยิงศรสังหารกนิราผู้ เป็นสามีก็โกรธแค้นและด่าท้าวพรหมทัตโดยมิยอมฟังคำแก้ตัว ท้าวพรหมทัตเพียรพยายาม ใ้กี่ยวพาราณีนาง กนิรีรักเดียวใจเดียวจึงมิได้ยอมตามคำ ขณะที่นางพรั่ำรำพันถึงผู้รัก ท้าวพรหมทัตจะชื่นใจนางด้วยอำนาจตัณหา เข้าไล่จับนางพร้อมกับอำมาตย์ นางจึงบินหลบหนีขึ้นต้นไม้ ท้าวพรหมทัตจับกนิรีไม่ได้ ช้ำยังโดนด่าสาบแช่งให้เสียหาย จึงพาลโกรธพวก

อำมาตย์และเดินทางกลับเมืองไป

ครั้นเมื่อท้าวพรหมทัตเสด็จจากไปแล้ว นางกนิรีจึงบินมาหาสามีทอดสพกนิราร้องให้คร่ำครวญรำพันถึงความดั่งามของสามี พร้อมทั้งอ่อนวอนขอให้เทวดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์จะช่วยให้นิราพันขึ้นมามีชีวิตเหมือนเดิม ร้อนถึงรุกเทวดา ทรงเห็นความซื่อสัตย์ของนางที่มีต่อสามีอย่างแท้จริง นางมีใจมุ่งมั่นคง แม้ชายใดจะให้ความสุขสำราญอย่างไรก็ไม่ปรารถนา และทนเห็นความโศกเศร้าของกนิรีไม่ได้ เกิดความเวทนาสงสาร จึงชุบให้นิราพันคืนชีวิตดั่งเดิม เพื่อเป็นบำเหน็จความดีของนางที่เป็นสตรีมีใจเดียวจงรักภักดีต่อสามี พร้อมทั้งอวยพรให้ทั้งคู่ กนิรีและกนิราจึงมีความสุขสืบมา

จนกนิรี มีเนื้อเรื่องไม่สลับซับซ้อน ใช้ถ้อยคำสำนวนเป็นภาษาเรียบง่าย สามารถสื่อความหมายให้ผู้ชมมีอารมณ์ร่วมได้ดี ตัวละครจะถูกกำหนดนิสัยไว้ไม่เปลี่ยนแปลง คงลักษณะของตนตลอดเนื้อเรื่อง และเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ดีก่อให้เกิดคติเตือนใจในเรื่องของความดี ย่อมชนะความชั่วหรือ ธรรมะย่อมชนะอธรรม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ

ผู้วิจัยเห็นควรว่าน่าจะได้อันที่บทละครเรื่องสองกรรวิกและจันทกนิรคำฉันท์ เป็นหลักฐานด้วย เพราะเป็นบทละครเก่าแก่ครั้งสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นบทละครที่หายาก จึงบันทึกไว้ดังต่อไปนี้

๕๘

บทเบิกโรงยักษ์สองกร วรรวิก

พระราชนิพนธ์กรมพระราชวังบวรมหาคักดิพลัดเพ

กรวไน

๑ มาจะรด้าวบ่ไป ถึงสองกรรวิกยักษ์
พี่น้องดำแดงแดงคักดา เหาะมาแต่ริมหิมพานต์ ถึงบ่
ใหญ่ไม้รั้งบังร่ม เนินพนมแนวหน้าตำต๋าน เห็น
สัตว์ถึงวงแผ่นโสมนทาน ขุนมารยัดปรีดา ๕
๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐
๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙ ๒๐
๒๑ ๒๒ ๒๓ ๒๔ ๒๕ ๒๖ ๒๗ ๒๘ ๒๙ ๓๐
๓๑ ๓๒ ๓๓ ๓๔ ๓๕ ๓๖ ๓๗ ๓๘ ๓๙ ๔๐
๔๑ ๔๒ ๔๓ ๔๔ ๔๕ ๔๖ ๔๗ ๔๘ ๔๙ ๕๐
๕๑ ๕๒ ๕๓ ๕๔ ๕๕ ๕๖ ๕๗ ๕๘ ๕๙ ๖๐
๖๑ ๖๒ ๖๓ ๖๔ ๖๕ ๖๖ ๖๗ ๖๘ ๖๙ ๗๐
๗๑ ๗๒ ๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐
๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐
๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

๖๐

เพลิงกรด ท้าวทศทวารวษี ถึงพรหมินทร์อินทรา

ที่ตกตาดี้ ครองให้ฉิบหายวายปวง ๑ ๖ คำ ๑

๑ เมื่อนั้น วรวิภวษากฎาหาญ ตีใจไม่ขัด

ทัตทาน จะทำการแก้แค้นแทนบิดา ด้วยยักษ์พี่น้อง

สองคน เข้าได้ค้นรังใหญ่ไบนานา ต่างขึ้นนั่งเหนือแท่น

แผ่นศิลา หดับเนตรภาวนามหามนต์ ๑ ๔ คำ ๑ ตรี

๑ เศษพระเวทวิเศษขลัง ร้อนดังเปลวไฟไหม้

เวหน เทพไทในสวรรค์ชั้นบน ร้อนรณจิ่งออกนอก

วิมาน ๑ ๒ คำ ๑ เช็ด

ยามี้

๑ มาจะกด้าวรบทไป ถึงองค์เจ้าไตรตรึงษ์

สถาน สถิตย์เหนือแท่นแก้วสุรภานต์ ให้ร้อนร่าน

ฤไทยดังไฟตน จิ่งแต้ดังเพลิงทิพย์ในยเนตร ท้อประเทศ

ทุกตำแหน่งแห่งหน เห็นยักษ์พี่น้องสองคน ร่าย

มนต์มีฤทธิ์ดังพิรุณ หวังจะให้ไฟกาลมตาญเฒ่า เทพเจ้า

เมืองฟ้าทุกราย จะคิดการแก้ไขอสูร ให้เสียกิจพิรุณ

ทั้งสองรา ๑ ๖ คำ ๑

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๓

ร้าย

๑ จิ้งเขาดาวมานิมิตรด้วยฤทธิ์ เป็นอัมศีรดาว
คีรีเส่นหา ดอยตีवलิตวมพิศพา เดือนดองพองฟ้า
ดงไป ฯ ๒ คำ ฯ รั้ว เชิด

๑ เดือนดอยมากตางอากาศ โอภาษงามแข่งแซไซ
เหาะอ่อนรอนรากลาคไคด อรไทยดงยังบั๊กพิน ฯ
๒ คำ ฯ เพดง

๑ เข้าตรงท่ามกตางหว่างพี่น้อง เห็นสองกุมภภัณฑ์
ไม่สิ้นฉิน ทำเป็นกระแอมไอให้ ได้ยิน จะดวงด้าง
อสุรินทร์ให้มรณา ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น พี่น้องสองอสุรยักษา แว่วหวาดปลาด
เห็ดตมตา เห็ดอบมาเห็นนางรูปร่างงาม อสุรินทร์
สิ้นสติตตั้งหลง คุรูปทรงดีเหลืองเรื่องอร่าม ให้คิด
รักร้อนใจดังไฟตาม ตามตามมาดอยดอยไม่ปล่อยไป
เข้าซิงกันเกี่ยวนางพตางสัพยอก หยิกหยอกข้มพยัก
ด้วยรักใคร่ พี่ยุดชูดนวยชายส์ไบ น้องไขว่คว้าขยับ
จับข้อมือ จนวิวาททุ่มเถียงกันเสียงดัง ต่างซัดใจไม่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๒

ฟังกำหนดคือ ทงสองข้างขอแข่งเขาแย่งขอ อึงออเอะอะ
ไม่ตะกัน ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น อตุรต์องกรพุดผอนผัน เจ้าเป็นน้อง
ของเรายังเยาว์ครั้น จะมีเมื่อก่อนนั้นดูน่าขง จงยอม
ยกให้พี่เสียดีกว่า อนาคต๋อ้อมมีเมื่อที่หลัง อย่าเฉยวคุณ
หุนหันคืนทุตั้ง จงฟังพียวว่าโดยดี ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น วรวิกไม่วางนางโฉมศรี จึงว่าเรากี่
เขานางคงพิช นางนจึงกำเนิดเกิดมา พี่เป็นผู้ใหญ่จง
ไ้หน้อง อย่าขัดข้องเคืองกิดฤษา มันมีวางนางนพียา
กับข้าคงได้ซัดใจกัน ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น อตุรต์องกรแข่งขัน ยิงพิโรทโกรช
เกรยวเคยวพ่น ว่ากันโดยดีก็มีฟัง ทำทายหมายจะดี
กับกูได้ ไ้โยไอ้ โยโสโอหัง เงอง่าอาดูชไม่หยุดยิง
เดียงตังตังตั้นองก้องไป ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น วรวิกไม่พริ้นหวุ่นไหว กุดอกกตบะ
รับรองว่องไว ซิงไซยชิงนางไม่วางกัน อตุรต์พี่น้อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๖๔

ต่างบังคับก็มีกรณเกรงฤทธิ แต่ว่าข้าฆ่าพันกันบรรโดย
 เพราะหลงใหลตีมนคนเป็นคนผิด เหตุไฉนโยจึงรอดชีวิต
 ข้ายังคิดคดางแคงไม่แจ้งใจ ซึ่งพระองค์ลงมาพนาตี
 ชุระมีร่อนเย็นเป็นไฉน นางนี้ตำแหน่งอยู่แห่งใด จง
 โปรดให้แจ้งจิตรในกิจจา ฯ ๘ คำ ฯ

๑. เมื่อนั้น องค์ท้าวสหัสไนยไตรตรีงษา จึงว่า
 ท่านใจบาปหยามข้า ทูจวิฤชยาอาธรรม มาตั้งกิจ
 พิธีทำการใหญ่ ให้อ่อนไปถึงจนบนสวรรค์ เพราะบาป
 แก่พ้นองค์องค์กมภันท์ จึงรบราฆ่าพันกันบรรโดย เรา
 เมตตามาชุบชีวิตท่าน เปนบุญขุนมารเหมือนเกิดใหม่
 นางสวรรค์นั้นจะมาพากลับไป อย่าถามไถ่ถึงเขาไม่
 เขาการ ทั่นวิฤชนี้ก้านักตัว อย่าทำชั่วหยามข้า
 กตัญญู จงพากันกลับไม่ให้อำราญ เราจะคืนสถาน
 วิมานบน แล้วชวนสาวคู่รางค์นางนิมิตร ดำแดงฤทธิ
 เหาะไปในเวหน ฝ่ายอสูรพี่น้องทั้งสองคน ก็พากัน
 จรดตโดยเมฆา ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

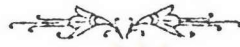

อัญญา พานร คำ ฉันท	หน้า ๑๖๓
จันท กิษฐ์ คำฉันท	หน้า ๑๖๓
กล่อม พระแก้ว มรกต	หน้า ๑๖๕
รายงาน การ ประชุม ครั้งที่ ๕	หน้า ๑๖๗
รายงาน ประจำ เดือน	หน้า ๑๖๙

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรรมสิทธิ์เป็นของ สภา ปีที่ ๒๑ รวม รอน ของ หินส์
พิมพ์ วันที่ ๗ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๐

พระ จันท์ กิณี คำฉันท์

๑๓ ศรีสรี พิศาล คู่ช สวัสดิ์	สุนันต์ มะโนรมย
กัม เกษ ภิวันท์ ทรประหม	สุปะติษฐุระดิชะวา
๑๔ แทบ บาท ยุคล วรรณ	โตกย นารถ พระ ตำศา
ผู้ทรง อนันต ทรุณา	มุษย์ เทวพรหม มาร
๑๕ ขน ข้าม คณา นิกรร	พลัคว สู้ ศิวา รัตน
เมื่อ เมือง อมตะ นฤพาน	คู่ช พัน จะ ราพรรณ
๑๖ หิ้ง จ้า กั นบ พระ มะวะโด	กุดรเมศ วิเสศ สยัน
เสมือ ดวง สหัลลชีวัน	ญวิเสศ รงษี
๑๗ สอง สัตว ให้ สร้าง ประทุษฐุโทษ	ศิวโมคช เปรม ปรีดี
อีก คุณ พระโคร บิฏก ตรี	ดักษณ เดศ ประเสริฐไธมย
๑๘ หิ้ง น้อม ชี โนรส อา	วิษังษผู้ ทรง ไตร
แบ่ง ขาป บำบัด ภิเจศ โทถ	คู่ช พรหมณ จาริ
๑๙ หิ้ง จ้า คำนบ พระ วรรณ	บิเศศ ชนที
รัก บุกร นี สุก ประคจ ชี	วิตร เลียง ประโณม ขวัญ

หน้า ๖๒๔

วชิรญาณ

ปีที่ ๕๐

อีกคุณ บรม ชาติโย

สี่มา พิไชย มโห ภูวัญ

หนึ่ง ข้าก็ ทำ อัญชยม

อีก องค์ คือ พระ อนุชา

ไหว้คุณ ขโต มะหรณพ

รวีศ คีจร บรม

ดรวม เทพนิกร อมรพรหม

รังษณุชรี พระ อิศวรา

ขอโท ชิบเศร บรม มัค

โรคนัน มหันต ตัษกร

รอกถาว นิพนธ์ ประพฤติฉัน

แสดงโดย อติศ นิทาน

๑๖ บ้าง องค์ ส้มเค็ญ พระ พุทธรัง

พระ เชตุฉัน ฉัน ปรา

๑๗ พร้อม หมู่ ภิกษุ ดาวกา

จรัส จรูญแจ่ม จันทร

๑๘ ดำแดง ธรรมเทศไปรด บร

ให้ข้าม ชิ่ง โอชวารี

๑๙ บ้าง พระ พิมพา เกร

พระ ญาณ ฉัน ยิง ยุคยง

อีกเรศ ค่างง กัณฑ์

บริรักษ์ พระ สาศนา

คุรุกรรม วาจา

วนเศก พิเนกษกรม

ธรรณ อิศกั ดม

บริรักษ์ ชิ่ง โทตา

จตุโลกย ปาณา

รฤทไทร สิงขร

ทุกเขตพ ภยันทร

อุปศักดิ์ ออย่า พึ่ง พาด

ทแต่ คาม อนุชาน

นิกรชาติ กัณท์

เสด็จ ยับ อยู่ ยิง

สุจ ทวง คารา

พลัดคว นอง เนือง นันค

แจ้ง ค้วย ชาล

ตอนี่ ๘๔	จันทร์ กิณี	หน้า ๘๒๕
๑ จัก คับขันธ ชาติ ชีวงศ์ สู่ โมกข เมือง นฤพาน		กตาค์ คตอง อริยสงฆ์
๒ จึ่ง เข้าเควพ หมักการ ส้มเต้จ พระ มิ่งโมฬี		เทียร แทบ บทมาตย์
๓ ทุดวร ขอ พร ชินส์ ก็ ทำ ะมา อธิกรณ		พระ อรเถรี
๔ ข้า แค ส้มเต้จ ชินวร สู่เรนทร์ สุนทร พรหมมา		จอม เทพ นิกร
๕ ข้าจัก กราบ บาท มุติกา โมกษัน ใน วัน สร้อยฉาย .		สู่ บั๊ฐ มหา
๖ โทษนุช ทุจริต เคื่อง ระคาย เอนก ต้า เหลื่อ ประมาณ		สู่ค แล่น บรรยาย
๗ ใค้ หมิ่น ล่วง ประมาท บัวบาน แก่ ฝูง คณา นารี		ให้ ใค้ อับประมาณ
๘ พระ เศษ บกเกล้า เกษณ		จง เจือค โทษ
๙ แก่ ข้า ผู้ เพื่อน พรหมจรรย พระ นาง อภิวาท ราพรณ		ชก เรื่อง พระ จันท์
๑๐ กิณเรศ เจษฏา บ้าง พระ พิชิต นารา		ทรง สร้าง แสงว บา
๑๑ รเมศ มิ่งโมฬี กำเนศ ใน ชาติ สกณ		กัณธา ธิบค
๑๒ สกิตย ยัง หนีง หิมจันค		

นา ๘๒๐

วชิรญาณ

ปีที่ ๒๐

๑	ทรง ถักษณ ทวตั้งษาพรรณ รังสฤษดิ์ ประเสริฐสุนทรา	เอกโฉม วชิรญาณ
๑	สถิตย ห้อง หิมเวศ วนา ยอดเหม หิรัญ ศรี	เรื่อง รัตน คุหา
๑	มี หมู บริสัย บักษี เปน ยศ เบอง บริพา	หมื่น เทพ กิณี
๑	มี องค์ อรรคเรศ ดวง มาตย์ เพ็ญ เทพ สว่าง นาง สวรรค์	ทรง ถักษณ ยุพา
๑	นาม น้อย นุชนารถ นาง จันท ณราย จรูญ เรื่องโฉม	กิณี ศรี พร
๑	วรภักตร เพ็ญ จันทร แจ่ม โขยม มนต์ เส้น หั ไนยนา	เนตร ช้อย ชาย โสณ
๑	ยุคถ ถัน โยษฐา ต้อง ถักษณ เดศ นารี	นาศิก ภมูภา
๑	รำไพไร เส้น เกษี ขจิตร ขจร กถิน จันทน์	เทียม เกษ มาดี
๑	กรรฐา รจนา เทียม กรร ตง เต็ม ขโต ฆรณิน	ฐาเหม เทิม หัน
๑	พาหา เทียม พาหนวิพ ที่ นัง อมร เมือง สรวง	กร วง หักดิน
๑	งาม ประทุม ตุม ตัง เต็ม ทรวง อุบต แต มณฑาทอง	รอย รัต ตัง ดวง

ตอนที่ ๘๔

จันทร์ กิณี

หน้า ๗๒๗

- ๑ เอด องค์ ทรง ถ้ำษณ ฉ้ายอง   เขียม ทิพย์ แห่ง ทอง
อิน เทพ แก่ง กิ่ง เกตา
- ๒ นิมิตร ขจิตร เนก เนตา   ดุจ แก้ว กิ่ง เกตา
เปดง บัดม บระโดม ฤๅ ตี
- ๓ ชังกา เขียม ชงศ์ มฤคิ   อรุณทัตตี
สุวรรณมาศ เมือง สุวรรค
- ๔ งาม บาท ถิถาค์ เดอ จรวัญ   เขียม เทพ สุณัน
ทา เขียว พนม ชม ส่วน
- ๕ สุรพ สุภตักษณ เหลือ ประมอญ   มารยาตร ยอด ชบจน
บำรุง บำเรอ ฤๅ ตี
- ๖ เปน มิ่ง มงคล เกษณ   ทวย เทพ กิณี
แสน นาง สุรางค บริพาร
- ๗ เสมอ ดวง ไนย เนตร นฤบาท   ท้าว แสน แสน หี ปาน
- ๘ ชีพิตรไป คลาย คตา คลัง
- ๙ สอง เปน คู่ สร้าง สมดังษ์   บารเมศ มา จึง
ประจวบ ประจบ สบไธสมย
- ๑๐ เนา ห้อง ถ้ำ เหม อำไพ   แทน แก้ว จรไน
บังเกิด ด้วย บุญ บารมี
- ๑๑ สอง เสวย ผล พฤษไพโร ศรี   ไป มี ตำตี
แต มัจฉะ โภชาหาร

หน้า ๘๒๘

วชิรญาณ

ปีที่ ๒๐

๑	บ้าง ผด พิมาก บันดาล วิสัยัญญ์ กรรม จำเปน	จัก ถึง แก่ กาด
๑	อาวรณ์ ฤา ไทไม้ เชน โทษ ร้าย ก็ กลาย เปน ดี	นิมิตร คิด เห็น
๑	ใคร่ เสง เด่น พ้น บัดพิ เหม็นค บุษมาลา	ชม รุกขไพรี ศรี
๑	ท้าว นารถ ชวน ราช กนิชา ประพาศ พนม ชมไพรี	เชิญ พระ จง พา
๑	พระ จันท พรพรรณรังษี ได้ ก็ พา อนงค์ ตง ดิน	แต่ ร้อง อ้าไฟ
๑	ไผ่มา รา ร้อน โขะบิ ประพาศ พนม ชม ตง	ถึง พ้น บัดพิ
๑	ชี ชวน พระ นุช ชม เชียว พุ่ม ช่อม พง	พนเดศ วัง วง
๑	เพ็ดด แผลม รแย้ม ดวง ชม ชื่น รื่น กาม	รุกขชาติ สอาด งาม
๑	น้ำ ฉ่ำ รว รเวือ รศ ดม หวน ราชอน พา	กุสุเมศ วิเศศ ทราม
๑	นา ๆ ทิชา ทรง ไพรี เราะะ เสนาะ เพลง	ทพรัฐยา คดา
๑	พระ เค็ด ผกา กาญ นาง เกม ผกา พร	เด้าวคณธ สุ่มาตา
		ดออง อม ทรหตบ เวง
		ศุรสัมท บันแกง
		คิริยางค นาง สวรรค์
		จนบุษย์ ทัด กรรม
		ณราย ร้อย เปน สร้อย ทรง

ตอนที่ ๘๔

จันทร์ กนรี

หน้า ๘๒๘

- ๑ พระเด็ค สุกมาเดศ
นาง เก็บ กุสุมากร
  - ๑ สอง ท้าว บันเทิง ชม
เดยว ตอด ตดาจร
  - ๑ เสรีจ ตง ชดาสิน
เก็บ รัตนาวพร
  - ๑ ชาว เขียว รคน ปน
เหลือง เต็ม สดับ ศรี
  - ๑ กรวด แก้ว แดทราย ทอง
สอง องค์ ตง สรงสา
  - ๑ บุปผา ผกา ทอง
คำไรช ขจรไซ
  - ๑ นา ๆ คณา หมู
มังกร แด กุมภิน
  - ๑ สรง เสรีจ เด็คย ยัง
เก็บ บุษบากร
  - ๑ แด สดับท สำนียง
ขับ ร้อง คนอง องค์
  - ๑ พระชวน สุกดา ชม
ตม เฌอย วเรื้อย สบาย
  - ๑ รวย รวย จรุง กดิน
หอม ทราม พระ มังษา
- มา ชม เกษ หนองคัย
เพน มาโดย มาไล่ กร
พนม มาศ สโมสร
ประภาช เต็น วดีวัต
อุ ก็ สรงเซษม สรรค
ณราย เรือง ประเทือง ศรี
วิมต ม่วง คังโมรี
ทับทิม บุษบ์ มุกดา
อร่าม รong จรูญตา
ครคฺช สำนียง ใจ
หัดน ดอย ตอง ชดาโดย
คฺจ อบ กระเสลสินรุ
มัชยา แด นากินทร
ก็ นุด เต็น ชโลธร
ประทับ ผัง วิม สาคกร
เมคฺจ ร้อย เปน สร้อย ทรง
สุรเสียง สนนฺ คง
วิบา พื่อน ชออัน กาย
บุบผชาติ วิม หาดิ ทราย
บันเทิง จิตร พนิดา
เสาวคนธ สุกมาตา
กินเรศ ทัง สอง ศรี

หน้า ๘๓๐

ฉวิรญาณ

ปีที่ ๒๐

๑	แต่เลี้ยง ทิชากร ตัดวาสุวาท	มยุเรศ แดไนรี กะ ระวิก กระเวณ วัน
๑	ภูมิ่ง ภมร มิว แทรก ใช้ ซึ่ง เสาวคันธ์	บุบผชาติ จดวิวัต จรศ รื่น ดำรายปาน
๑	นา ๆ ผดผด คาด แค้ว มคฺม คาด	พดกษา ในไพร่ สำนท มม่วง พดบ ทับทิม ทอง
๑	เหลือง หล่น สลัด มารก ค่าง ถึง วัง มยของ	ก็ เอนก อนันต์ นอง ก็ กระชาก แด้ว ซึ่ง ผด
๑	สอง ชม มฤคิ แผ่น โผน ตำพอง คน	มฤคา ใน อารญ ก็ รริก กระตัก เพรา
๑	รอก กุ่น กระต่าย แด แผ่น หมัด มั่ง เทา	กะเตน เต็น อยู่ ตาม เขา จร เทียวใน เตือน ทาง
๑	ไกรสี แดไกรษร พาหุ่ คณานาง	อัคร ตมาศ กวาง มฤคิน ตง กิน ชด
๑	ชม คช สุริน ลับ หมู่ วิมต ยถ	มहिมา วรา สกต ยศ ยิง คเสนทร
๑	ทรง เกรี เสวตร ส่วสดี เหลือง เลื่อม อลังกร	แดง จรัต ประภัสร์ วิมต ม่วง แดโมรา
๑	ชาว ขาบ บระสาน เขียว พวง พู่ ตำพอง ภา	รุจิเรช รจนา ก็ กระเกรี้ยว กระเกริกไฟ
๑	พาคช กิรินทร์ สระสร้ง ลำอางไฟ	จร ตง ชดาไหล บุญย์ แผ้วใน หิมพานต์

ตอนที่ ๘๕

จันทร์ กิณี

หน้า ๘๓๓

๑	ดอง ชม พระ ยาไกร ใหญ่กว่า คณา สาร	ษรรราช ตำพอง พาด ดุรงค์ดี เจษฏา
๑	เปน จอม มกฏ ตง ทรง โคม ประไพ อา	อิศรพงษ์ มหิมา ภรณ์ พราย รบายน
๑	ครั้น สุริโย เยน หยดเย็น เมฆออกน	รอยยา ที่ ฆัมพน ผัดกแทน คุหา ทอง
๑	แมด สัมภ สำนึง แผ่น โสน ตำพอง ผยอง	ศุจ เลียง สุนัขนอง จร จัม มฤคิน
๑	ชบ คาบ ชยัม พัด สัทวโด ที่ จิตร ทมิฬ	ก็ สัมบัติ แด้ว กัด กิน บมิแม่น ดัง ไกรษร
๑	แรด ร้าย รดู แปลง ทิงถัก เทียว สัจจร	ประจำ ปลัด ช โสธร วนเวศ แสง นาง
๑	เลื้อ โครง คคณ ร้อง เลื้อ แม้ว ที่ ผ่าน ทาง	เขม้น มอง ชเมียง กวาง สัดัก กั้น สักร กิน
๑	หมี่ มุ่ง เขม้น ผิง เลื้อ เหลือง ชำเลื่อง ผิน	กระชาก ทิงให้ ตก ดิน กโตด กัด เข้า พัด หมี่
๑	ค่าง คัว ก็ ค่าง แวง รบราณ ประหาร ชี	ฤทธิแรง วราวี่ วิตร ก็ ตาย ทัง สอง คน
๑	ควาย โคจร สันโครู เคี้ยว เรื่อง ฤทธิ บคิด คน	กทิง เทียว เถลิง ชน ก็ พินาศ ชีวาค มรณ
๑	หมู ถัก ก็ เทา ทาง จ้ง ออก กระหลอก หลอน	สับดี ย่าง เทียว สัจจร พิโรธ รุม เข้า กัด หมู

หน้า ๘๓๒

วชิรญาณ

ปีที่ ๒๐

- ๑ ด้อมใต้ สักกักัด
จึง ออกก็ กรวดกร
๑ กระต่ายก็ โผน แผ่น
ชมด แด แมว ตาย
๑ ครั้น บ่าย ทิพากร
สอง นารถ ประภาษ ดง
- ๕๘ บ้าง ก่อน ยัง มี
๑ อิศรา กดำ หาญ
สมบัติโอฬาร
กรุง ไกรโยศวรยศ
๑ นาม เมือง พารา
เอนก เนื่อง นรวิศ
พลโจษ แจจรร
เจ็ด โทฏี คณนา
๑ ท้าว ทรง อธิธิฤทธิ์
อิทธิเวท ศักดา
พิมดโอฬาร
เนาอรคณ รุจี
๑ วัน เมื่อ นฤเบศร์
มาเล่น ไพโร ศรี
พระจันทร กิณรี
ซุ่น ช้อง หฤไทย
- ๕ ทง สอง สักว มฤตยู
เข้า ด้อม กัด สุกกร ตาย
กัด อีเหิน ให้ ต้ม หงาย
ก็ กัด กนิ สนั่น ดง
สุริย ช่อน ช่อม พงษ
ก็ ภริมย์ จำราญ บาน
ชัตติยา ธิบถี
ทรง นาม พรหมทศ
ท้าว เธอ ได้ ผ่าน
ณดี โสภา
กว้าง สิบ สองโยชน์
เสนา พด ชันช
มี ศรี ศักดิทธิ
เนาในไพโร ชนค
สถิตย แทน มหา
กนิร นารศ
เวรา มา ทน
พรหมทศ ท้าว มี

ตอนที่ ๗๔

จันทร์ กนิรี

หน้า ๗๓๓

- ๑ ไคร้ ชม หิมวา
 ฐึ่ เนอ นก ใน ไพว
 แต่ง องค้อ อำไพ
 ยาศว ฐึ่ ของ จรดฐึ่
- ๒ ไม้ มี มาคยา
 ฐึ่ เนอ นระชา ฐึ่
 ฐึ่ เนอ นค้อ ฐึ่
 ฐึ่ เนอ นธำวราย
- ๓ เวรา ภาคถ
 ถึ่ ตาค ถึ่ เตง ถึ่ ถาย
 ถึ่ ถอง ไท นฤบาท
 ถึ่ ถึ่ นริ ฐึ่ ฐึ่ ถึ่ มว
- ๔ แจ่ม แจ้ว จับ กรรณ
 ถึ่ ถึ่ ถึ่ ถึ่ อวว
 ถึ่ ถึ่ ถึ่ ถึ่ อับศว
 ถึ่ ถึ่ ถึ่ ถึ่ ถึ่ ถึ่
- ๕ ย่อง ยอม หมอม ถึ่ ถึ่
 ถึ่ ถึ่ ถึ่ ถึ่ ถึ่
 ถึ่ ถึ่ ถึ่ ถึ่ ถึ่
 ถึ่ ถึ่ ถึ่ ถึ่ ถึ่
- ๖ งาม โคม เณก เณดา
 ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
- ๗ หล้า ได้ มฤคา
 ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
 ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
- ๘ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
 ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
 ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
- ๙ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
 ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
 ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
- ๑๐ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
 ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
 ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
- ๑๑ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
 ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
 ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
- ๑๒ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
 ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่
 ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่ ฐึ่

หน้า ๘๓๕

วชิรญาณ

ปีที่ ๒๖

เก็บ บุษมาโดย ไพร เราะระ เส่กวนี่	ร้อง เรือย เคื้อย ใจ
๑ ท้าว แส่น พิศวง ภริมย์ ฤา คี เส่นาะ วาที กตัก กลุ่ม ฤไทย	ใคร่ ได้ เอก องค์ ยิ่ง พัง ยิ่ง เพราะ ท้าว เค็ดม ส่ม ประคิ
๑ เห็น นาง กววย กร วิเวก ห้วน ไหว ปลัดม จิตร พิศไส่มย ยุพยอด นารี	ทรง สัมบท สุนทร ท้าว นัง พัง พิศ ทำไฉน จัก ได้
๑ แม่ มี เดชา รรม มัคคี เหาะ ร่อน จรด ชม ชิด พิศไส่มย	เหมือน เทพ พิทยา จัก อัม โธบ ส่มร คิน เข้า บราง ศรี
๑ แม่ เปน ฤชฌงค์ แทรก พันดิน ไป ให้ สว่าง ฤไทย ชัด ส่น จน จจริง	จัก รวบ รัต องค์ ภริมย์ ชม นาง ไป มี ฤทธิ ไกร
๑ นาง มี ที่ สวาสติ โถม เต้า เข้า ชิง ไม่ จง จิตร ประวง ยาก ตัด แส่น ทวี	ใคร เคย จัก อาจ นาง จัก आय องค์ เม่น ยอด พระ ยา หญิง

ตอน ๒๕

จันทร์ กนรี

หน้า ๘๓๕

๑	จำ ต่าง สวามิศ ฉับดวง ตาญชี่ ชมโฉม มารศรี จักจง เช่นหา	ปิดต'ปลง เป็ช้อง'ปิดต' พิศร'แล้ว จัก'โฉม' เห็น'หน้า'กนรี
๑	อย่า'เดย'จัก'แผลง ตั้ง'หาร'กนรี นฤมต'โคก' ประ'โคม'โฉม'ส้ม	ด้วย'ฤทธิ'ศรี'แสง' ผัว'ตาย'วาย'ชนม' จึง'ค้อย'ว'จนา
๑	เห็น'จัก'ได้'ดัง' ดัง'เรา'อน'สร' ขึ้น'บวณ'อา'วณ' เพน'มิ่ง'ไม'ศรี'	จิตร'จง'ใจ'หวัง' ท้าว'มี'ร'ญ'จวน' อยาก'ได้'ดวง'ส้ม
๑	คิด'เธียร'ใจ'ก้อง'สำ'ทร'ศรี'ศรี' ก็'แผลง'สำ'แดง'เด'ชา'	เดือน'ต้น'ปล'พ'
๑	ด้วย'ผล'พิ'ปาก'เว'รา' บัน'ดู'ประ'จุ'จง'ท'น'	บุ'พ'เบ'อง'ตาม'มา
๑	ศรี'ทรง'ต'อง'องค์'พระ'จัน'ท' ก็'ถ่ม'ตง'พ'น'ปล'พ'	กนรี'จา'บ'ต'ย'
๑	พระ'มิ่ง'ม'ง'ค'ต'ภ'ค'น' ต'อง'สำ'ทร'พิ'น'าศ'ม'ร'ณ'ง'	ย'ด'องค์'ส'ว'าม'

หน้า ๘๓๘

ฉวีวรรณ

ปีที่ ๒๐

- ๑ วิสูตร ดำนี้ รอบ รวย โคมแก้ว แพรว พราย
ขจิตร ขจร เสาวคนธ์
- ๑ ราชา มาดี พิมพ์ เทเวศร์ จัก อภินิหาร
ตะการ พระ ศพ คำเกิง
- ๑ บัน ภา คุรียงค คำเวียง ขัน ร้อง บันเทิง
ประโคม ด้วย เครื่อง ดนตรี
- ๑ ครอบ ถ้วน สัตวา ราตรี ถวาย เพลิง อสุณี
ด้วย รัตน จันท์ กฤษณา
- ๑ ผลกรรม ทำ ไฉนมา พระ ดวง สุริยา
มา สิ้น ชีวีตร ในไฟ
- ๑ น้อย เดียว เพลียง องค์ อาไธย จัก ทำ กตโทษ
จัก ได้ สการ ดัชกร
- ๑ ไอ้ พระ เจอม เกด้า อติศร แต่ นี้ ใคร ห่อน
ปกเกษ ยพิน กิณี
- ๑ นาง ทรง กรรแสง แถ่น ทวี กอด พระ สิวามี
พิลาป สอน อาไธย
- ๑ พรหม ทศ ทอด ทศนา ไนย เห็น องค์ อรไทย
กำสรต กรรแสง โศก ศักดิ์
- ๑ ท้าว เด็ดจ่ ย่าง เยือง จรจรัส เข้า ไกด์ นาง สวรรค์
จิ่ง ครัส ประโคม ทอง ใจ
- ๑ ว่า เจ้า เขาวมิตร พิศมัย แอี่ยม องค์ อำไพ
วิเศษ ประเสริฐ สุนทรา

ตอนที่ ๘๔

จันทร์ กิณี

หน้า ๘๓๘

- ๑ แม่ ย่า กรรแสง โคกตา เป็น ผต เวรา
- ภักดา จิ่ง ตอง ศร ทรง
- ๑ พี่ ไม่จง จิตร จำนาง แกตัง ราชญ ผตญ องค์
- นเรศวร พระ ปีน กิณรา
- ๑ พี่ ไล่ ตาม คิด มฤคา แผลง พตาด ส่าตรา
- ประจวบ ประจบ สบ องค์
- ๑ ผตกรรม ท้าว ทำ มั่น คง ดาด ให้ ศร ทรง
- มา ตอง พระ กาย วาย ชนม์
- ๑ โทษ พี่ ผิด แถ้ว นฤมต แม่ ย่า กังวต
- ด้วย ศพ อัน สุธญ ส่าธารณ
- ๑ เรียม จัก เขิญ มิ่ง เขาวมาถ เสอญ แถ่น ศฤงฆาร
- สมบัติ พี่ เพียง เวียง สวรรค์
- ๑ ปราง มาศ โอภาษ พราย พรพน แก้ว ยอด เขี่ยม ทงัน
- ไพยม เขี้ย เวไชย
- ๑ พระ สนม กรม นาง แถ่ง ไน เขี่ยม องค์ อ่าไฟ
- ประมาณ ได้ หมั้น อับศร
- ๑ เรียม ไร่ อักเรศ อรชร บนทม เคียง นอน
- เขนย สนิท พิศ ได้มย
- ๑ จัก เขิญ สนมr แถ่ง เมือง ไป เป็น ปั้น ปกไฮ
- สวรรค์ นีเวศน์ เจษฏา
- ๑ พระ นุช ย่า หน่าย เถ่นหา เจง มี กรุณา
- หนัก น้อม ไน เรียม

หน้า ๘๕๐

วชิรญาณ

ปีที่ ๒๐

๑	เขาวมาดย พัง ดำร แล่น เกรียม ดั่ง ค่อง ดำผัด อัดนี้	กรรม จิตร เจ็บ เทียม
๑	ชดเนตร นอง ภักทร เทพี ที่ ท้าว ประโหม ดวน ตาม	เคื่อง คำ วาที
๑	นาง กถัน กถัน โศก แล่ง ความ มรชวาท วาจา	กดาว คำ เยี้ย หยาม
๑	ว่า ท้าว ผู้เจ้า นครา ดั่ง ถึงท โหมน โจรไพร	ทรตक्षण พาดา
๑	ผัว เรา รัก รวณ พิศไธมย นระก จัก สุ่ม เกษี	นมิ คิด เกรง ไทย
๑	แฝดง ศร รากู ชีพ สวงมี ประโธม ให้ หลง ดงสาร	แล้ว ยัง วาที
๑	เรา ใช้ ทรชาติ หมิง พาด ให้ ส้ม ด้วย ศักดิ์ กักขตา	เชิญ ชม เคียรदान
๑	ถึง ท้าว เสด็จ ดำง จันทรา มา ให้เรา ไม่ ยินดี	อีก ดวง สุริยา
๑	สู้ ม้วย ด้วย องค์ สวงมี ฤจก ให้ ค้อง ดอง ชาย	เกิด เปน ด้ตรี
๑	ใคร คิด จิตร บาย หยาม คาย จน ดั้น จน สูญ สุริวงษ	ให้ มัน ฉิบ หาย
๑	มี บุตร ๆ คาย วาย ปตง คราม ท้าว จน ถึง ชนนี้	ภริยา บมิกง

ตอนที่ ๘๕

จันทร์ กนิวี

หน้า ๘๕๓

๑	เหวี่ยง ๆ ท้าวเจ้าบุรี อุบาทว์ วิบัติ ชีตยา	มฤดา กาด
๑	เรา ไป จิตร ใจ เสนหา มิขอ ให้รวม รอยทาง	ชน แค บาทา
๑	เหยี้ย ๆ ท้าว เจ้าจอม ปราง ต้นกช สุกกร แกร่ง กา	จิตร บาบ หยาบ หย่าง
๑	เมื่อย มิ่ง ถึง พัน กถยา มา หลง ลัก ดวง กามะ	โยไม่ เสนหา
๑	เราใช้ หมิง ชาติ เสีเพด ตุโถก ตะโมก เมถุน	ใจ หั้น หวน เเท
๑	เรา เปน กนิวี มีบุญ ไกร ลาศ สุรางค์ นาง สวรรค์	กำเนิด ใน ตระกูล
๑	ตัว มิ่ง หินชาติ พงษ์พันธุ์ พระ จอม สุตานารี	ฤจัก เคียง จันทร
๑	นาง รำ รำพรรณ พาท ขึ้น จับ ยัง ยชด ศรีราช	โยผิน บิน หัน
๑	แมด ร้อง ก้อง ดง ดิน ดอน ไป ตก พยัค มารยา	บริภาศ คัด รอน
๑	กรง กระษัตริย์ พังขรรค์ วจณา ได้อภัยศ ชาญ องค์	เคื่อง แก้น วิญญา
๑	จาง ใจ บมิ ไต้ จ้าง พิโรธ ก็ รับ คิน วจ	ว้น ริ่ง ตรึง ตรง

หน้า ๘๕๒

วชิรญาณ

ม. ๕
ม. ๗ ๒๒

- ๑๓
- ๑) บ้าง ยอด พระ เขาวงกต
เห็น ท้าว นีวัตร จิตร งาม
- ๒) คง ยัง ด้ ขาดต ฐาน
เห็น องค์ สุวามิตร ประไลย
- ๓) นาง เจ้า ประคอง พระ อรองค์
เพดา นาด ก็ นอง อสุชต
- ๔) ก็น แดง ก็ เขื่อน อร ไชย
ว่าไธ พระ ดวง สุริย์ ฉาย
- ๕) น้อย นว บังคม บรม บาท
ไธ พระ บัเขื่อน พระ โอชู เสดย
- ๖) บ้าง ก้อน พระ เคย จร ปรากฏ
พา น้อย พเนจร พิถี
- ๗) แค้น จะ เพดา สักต แด
อ้า พระ ผู้ ทรง ศิริ ถวัลย์
- ๘) นาง ยก พระถร จรประทับ
อก อ่อน ยัง อ่อน ก็ บมี ปลง
- ๙) ฐั แท้ ว่า ท้าว รัชดม
แน่น เทพ มหิททิ ประสิทธิ์ พว
- ๑๔
- ๑) นาง นารถ ก็นรี
ฤาดี ดาน กระทบ
เทพ ไนไฟร์ สันท
รอดจาก นรณา
- ก็นรี มณี นาง
จร จาก ด้วย เจ็บ ใจ
ที่ ประเทศ พระ ศพไท
อนาด นิง บคิง คน
อิศเรศร์ บันทม บน
ชัพิศร เพียง ทาตาย วาย
พิไร ว่า ระกำ กาย
มกฏ เกตุ้า ของ น้อย เอย
ภวนารถ บันทม เคย
ให้เขนเกตุ้า สุต้า ศรี
รุกช ขาศิ ศนารี
ศัชรมย พนมวัน
ฮาดูร เทียว ผู้ เดี่ยว จรวิญ
นาค นิง อยู่ ใน ดง
สำนั ทัง พระ อรองค์
ชนม์ ดอง ชื่อ นรณ
วิปริต ด้วย พิศม์ ศร
กระดินคุ สรง จะ คง ชนม
กถัน กถัน โคก
จัก อังเขิญ ไท
ให้ ช่อม ภูวคล

ตอนที่ ๘๔

จันทร์ กิณี

หน้า ๘๔๓

- ๑ นาง ยก อัญชดี
แก้ว คง สัตยา
ผู้ เหน ภาศดา
ผู้ ขำ มหิษ
- ๑ ขำ ชื่อ สัจจิต
จาก เมื่อง รุดดี
ใบ สบ ส้ม ศรี
มอด ม้วย ใน ไพร
- ๑ ขอไท เทเวศ
ทิพ โสตร เกรียง ไกร
อัมเรศ เรืองไชย
อิศโร โมพิ
- ๑ เญญ ช่วย ภาศดา
ผู้ สร้าง บารมี
เมื่อ โมฆ วิถี
ทุกข อัญ สุมทไทย
- ๑ แม่ เหว บัจจุบัน
ชีพ ต่วง บัน ไถย
เรื่อง เศร ฤทธิ ไกร
ฤทธิ รุคณ์ ตาตรา
- กิ่ง เกตุ เกษี
เดชะ คุณ พระ
ปกเกล้า เกษา
ไป ห่าง จาง จิตร
แดน ชาย ไตร ภพ
ควาบ ดัน ชีวี
ผู้ ทรง ทิพ เนตร
ท้าว โดทย บำเดศ
จัก กฤษณ ฤทธิ ไกร
แห่ง ขำ บริจา
จัก นำ สัตว โดทย
พัน โธฆ วารี
ไม่ ถึง ฮาดีย์
ขอ จง เทเวศ
ช่วย เป็ดอง ปดก ไทย

ตอนที่ ๗๕

จันทร์ กนิษฐ์

หน้า ๗๕๕

- ๑ ตรี เด็วจ์ ส้มเต๋จ วชิรา จาก ดาว ตั้งษา
สู่ ภูมิ ประเทศไพร่ ถิ่นถันท์
- ๒ ลำแดง แผลง เพศ์ พิศคาร เปน คุณาจารย์
ชรา พิภพ กายิน
- ๓ ถ้อย ทัญทิก จ้อง จด คิน ยก ย่าง เขื่อง ผิน
ภักตร มุ่ง ชเมียง มอง มา
- ๔ ยด แก้ว กนิษฐ์ ศรี สุดา กอด ศพ โศก
กรรแสง ส่อน ฮาวรณ
- ๕ จิ้ง มี พจนาคณิ์ สุนทร ว่า พระ สาย สมน
ไต่ แม่ มา ทรง กรรแสง
- ๖ นาง พจน ท้าว ก่อว แสงดง น้อม เกษ กัม แดง
คดี ฮาดร ทด ส่นอง
- ๗ ผัว ข้า พ้า ข้า ผัน แผยอง จาก เหม ถ้ำ ทอง
ประกาศ พนม ชมไพร
- ๘ มี ชาย ทรชาติ จัญไร แผลง ส่าตร คิงป์ ไชย์
พิฆาฏ พระ บิน กนิษฐา
- ๙ ถ้าว มี ทุจิตร มฤจณา จัก โถม ถวง กา
เมจิตร บคิด เหวี่
- ๑๐ ข้า ไป จง จิตร ภักดี ชื้อ ต่อ สวามี
บได้ วิภต ปน พาด
- ๑๑ เศษ คำตักข บัศคิญาณ กิ่ง สัจ อธิฐาน
จง เทพ ช่วย อวย ผล

หน้า ๘๕๖

อภินิหาร

ม.ที่ ๕๑

- ๑ ข้าแต่ พระครู ร่มนงค์
พระเวท วิเศษ สบไสยมย   คุณธรรม อำนวย
- ๑ โปรดช่วย ข้า คนเจ็บใจ
พิศมัย สัตว์ ที่ ร้อน รุ่ม สกต   เชิญ เบื้อง ปดกไทย
- ๑ แม่ ท้าว กตัม คิน พัน ชนม์
จัก รong ดอong บาทา   สอง ข้า นฤมต
- ๑ เปน ทาษ ไต้ บาท มุติกา
พินาศไป ชาต ปญญาณ   จวบ จน ชีวา
- ๑ บ้าง องค์ อัมเรศ มีมวานิ
ตา เสนาะ เพราะ กรรณ   พัง นช กถาว สาร
- ๑ ส่งสาร เส้าวภาคย แจ่ม จันท์
ญ ยอด สุตา นารี   นาง มี กตัญ
- ๑ เปน มิ่ง มงกต สุกุณี่
มโน มนัศ สัตยา   นาง ไต่ ไป มี
- ๑ สอง เคย คู่ สร้าง ประมา
ประ โยชน จะ โปรด เหวไนย   ภิศก โภธา
- ๑ จัก ช่วย พุทธ อังกูรไท
กุศต จัก ยิง ยศยง   พัน มรณไทย
- ๑ ครี เสรีจ กถาว ชอบ ทอบ อนงค
ให้ ศัพ พระ จันท์ คิน ชนม์   ว่า เจ้า จัก ประสงค์
- ๑ เรา รู้ วิทเวท ยา มนค
ให้ รอด อ่า ร้อน ฤ ไทย   จัก ช่วย ชุม สกต

ตอนที่ ๘๔

คุณทร กิหร

หน้า ๘๕๘

- ๑) ครัสต์ แด่ว จอม เทอเวไชย
ด้วย เศษ ส้มเค็ญ วชิรัน
- ๑) ยิง น้ำ อมฤตย์ เถาวกันร์
บันเทา พระโรค ราวี
- ๑) ด้วย เศษ อามฤตย วารี
ให้ สิ้น ให้ สูญ ศักดา
- ๑) พระ จันท์ ๕ ครน คยอง ธาดา
ก็ พลิก สักต พน กาย
- ๑) เพียง นิกท หลบ ลืม สบาย
วันโน วโร แผล ศร
- ๑) ดิม เนตร เห็น เวทยาจร
ก็ น้อม ศรัทธา อัญชะตี
- ๑) แทน มาท จอม จักร ปาณี่
พระ เศษ ดิดก เตีศ สักต
- ๑) คุณ ท้าว เขียม เถา ภูวดต
สมุท สุมเร ฤา ปาน
- ๑) ข้า ขอ เปน ทาษ บริหาร
คัง คง ชีพิศร มรณา
- ๑) ครึเนตร เจ้าไคร ครึงษา
ทั้ง สอง นรินทร์ กิหร
- ๑) แยม ยัม พรึม ภาคทร พาที
สวัคคิ ธยา ไต้ อาวรณ

รังษฤตย์ ชไต

โสรจ สรง ทรง ธรรม

ดัม พิศม ศรัคร

อมฤตย อินทรา

เลื่อม สิ้น สูญ หาม

ท้าว แด่ม สโมสร

ธรรมเสริญ ศักดี

อากาศ ส่าชต

รอง เบอง นทมาตย์

ฟังสาร สุนทรา

ว่า อา พระ ศรี

หน้า ๗๕๖

อิทธิญาณ

ปีที่ ๕๑

- ๑ เรา ใช้ ใช้พร้าหมอน์สัจจร   คือ องค์ อัมมร
สถิตย พิมาน เมือง สวรรค์
- ๑ มา ช่วย ชุบ ชู ชีวัน   ประสิทธิ์ รังสรรค์
แห่ง องค์ พระ บิณ กิณรา
- ๑ สอง เจ้า จง พัง วจัณา   ร์ค โธ วาธา
ของ เรา จะ เริ่ม รำพรพรรณ
- ๑ ๐ ตรีส์ เสร์จ ส้มเค็จ องค์   วจิรา วิดาพรรณ
เหาะ เหว่ จรเหจ ฉัน   ฌของ เยี่ยม โพยม มาน
- ๑ เรื่อง รุ่ง จรูญพรรณ   รังษี มโหฬาร
ตั้ง ดวง ทิวาภาญ   ๑ จนเยียม ยุคุนธร
- ๑ แปลง วัจ โนภาค   สุกสุนทรา กตอน
เฮือน วจัณาจร   ยุคิธรรม เหาพาร
- ๑ ฮ่า ๆ พระ มิ่ง มง   กุฎิเทพ พรหม มาน
จัก เนา พนัคสถาน   อย่า ประมาท ตเมิต คน
- ๑ ยิน ร้าย แถ ยินดี   จง อย่า มี ใน กระทบ
สู่ชุม ประพฤติ คน   เปน มัชณิม มปาน กตาง
- ๑ ศุข นัก จะ มกัศก   วิโยค ยาก ดำบาก บาง
ทุกข นัก จะ มกั หมาง   กระทบ จิตร รัญจวนใจ
- ๑ จัก แรม ทุเรศ ทาง   พนเวศ์ ดัน ไตรูไฟร
ไปแจ้ง อรินทรว์ ไวย   บริบักษ จัก ปอง ผลตาญ
- ๑ ทาง ไค ที่เคยเดิน   อย่า มุ่ง เมิน ตะเลิง ตาญ
พิง พิศ รวง การณ์   ให้รอม คน สิ่ง พัน ไภย

ตอนที่ ๘๔

จันทร์ กิณรี

หน้า ๘๕๘

- ๑ อับ ประมาท ธรรม
เป็น ยอด ภัยโยใคร
- ๑ สมเด็จ พระ พุทธเจ้า
ไปรฎ ปรอง จัตุรา
- ๑ ย่อม จง ประชุม ธรรม
อับ ประมาท ไภย
- ๑ ผู้ใด ประมาท มัว
เช่น ทาง สัตตมารัก
- ๑ แม้ ใคร บิด ปราศ
เช่น มัคคีถ์
- ๑ สกีนัน คือ ตัว
มี พุทธ บรรหาร
- ๑ พ่อ ผู้บำเพ็ญ โพร
จักไป สถาน ไค
- ๑ ไภยมีในโตโก
ราชา พยาธิ ร้าย
- ๑ อุกฤษ ไภย ยิง
คือ คน เป็น เหว
- ๑ จง มี เมตตา ค้อย
การุญ แก่ หมู่ มาร
- ๑ จง มี มุฑิตา
เช่น ทาง มังเกิด ผด
- พิไร รำ แดงได้
บิฎกธรรม คาถา
แสดง อรรถ พระ ธรรมา
บรรพสัตว์ สมได้มย
สรุบ รวบ บิฎกใคร
บูรพัน จะ พิศดาร
มมิเห็น ใน สังฆาร
มัจจุราช จะ ราวี
สศีลัม ประฤา ดี
จะ เมื่อ โมกษ นฤพาน
อับ ประมาท นโหฬาร
ว่า เช่น ยอด บิฎกใคร
ญาณ ยथा ประมาท ไค
จง รมัต รวง กาย
จตุโร สำหรับ ชาย
แต่โจรา อักนี
อบีณัง จะ ราวี
กุญจริต จะ ปอง ผตายุ
ทพต พวค ทมิพพาด
อับ มุง มาท พินาฏ ตน
ชยา อิจฉา แก่ ผุง สน
ประติพัทธ์ สกัสดิ

หน้า ๑๕๖

วิษณุญาณ

ปีที่ ๒๐

๑. หนึ่ง มี อูเบกษา
ยีน ร้าย แต่ ยินดี
๑. ดี อย่าง นี้ ตัว พรหม
จัก เป็น กำแพง ไชย
๑. ให้ มี วิตกจิตร
วิจารณ์ เจง ขวน ขวาย
๑. ตรึก แล้ว เจง ตรอง เต่า
พินิจ ดู เวตา
๑. ไกร โลก แด หลง กา
ค้นหา คือ ตำคร
๑. อันอาจ จะ นำ สัตว์
สู่ ชาติ ชรา โภย
๑. พ่อ ผู้ บำเพ็ญ โภ
เรา ให้ โอวาทัง
๑. เจง พา สุกดา โดย
แต่ นี้ อย่า ขาว วรรณ์
๑. ฮ่า ๆ พระ มิ่ง มง
เจง มี โน ปรีดี
๑. นาง นี้ เป็น คู่ สร้าง
ไป ใน อนาคตา
๑. ฮ่า ๆ พระ สร้อย ศรี
เจง มี โน โน
- มี ชีมา มะ นิน ทริย
เจง บำบัด ระเบิด ใจ
นวิหาร แผ่ ไป
ประการ กั้น ซึ่ง ชั้น ทราย
รวง ผิด จะ ถึง กาย
คือ ตัว พิจารณา
สติ เสด้า หัม บัญญา
ให้ ชอบ แล้ว จึง ควร เจร
มคุณ โทษ จะ ถึง มรณ
ชื่อ ทกข สุ่ม ไทโย
ให้ นิวัตร คัด ไธโย
พระ ยาศิ แด มรณัง
ธิญาณ ยศ เจง พัง
กิริ สุน ทรา สอน
นภดต เสดี จจร
ประเวศ ภูมิ ธรรม
คตราช กิ นรี
ประคิ พัทธ พินิตา
สัมคิงษ บรมา
จะ ดู ธรรม พิค มัย
ชิน วงษ คำรง ไกร
เด่น หัก อบอุ่น ใน ธรรมมา

หน้า ๘๕๒

ฉวีรญาณ

ปีที่ ๒๐

ขึ้น ขวน เล่นหา	เข้า หยอก กัดยา
มา ใน อำพร	
๑ ครน ย่า สุรียา	แจ่ม ดวง ตารา
รจนา จันทร	แสง ส่อง ต้อง องค์
เครื่อง ทรง อภิภรณ์	นาง เทพ กนิษฐ
บิน เวียน เหยิน หิน	
๑ ท้าว ได้ นาง พ่อ	ท้าว รับ นาง รอท
ถด เดี่ยว เกี้ยว พัน	เชย ชิด พิศ โฉม
พระโตม ฤทธิวรรษ	ชม ดาว ดวง จันทร
แจ่ม แจ้ง แสง ศรี	
๑ อัมฤคย ราเพย	พระ พาย ชาย เชย
ขึ้น ช่อ มาตี	เรไรวี เรือย
แจ้ว เจ็อย สกุนี	คุด ดึง ดนตรี
มี แก้ว กัง สดาต	
๑ ครน ถึง เขา ทอง	(ส่อง องค์ เรือง ร่อง)
ดง พัน ภูมิสถาน	(ส่อง หน่อ นวย นาด)
ดิศา ศบท มาตย์	สู วิมาน สถาน
ทิพ รัตนรัจ	
๑ หนึ่ง เหนือ บังสุเรน	อิง แอม องค์ อร
นึ่ม เหนือ นวต ศรี	เชย ชิด พิศ ไส้มย
หญไทย เฟรม ปรวัติ	นาง เทพ กนิฐ
หนองบ เมือง เคียง องค์	
๑ เชย ชม สัมพาศ์	ยี่ ขวน กวน สวดาศิ

ตอนที่

๘๕

จันทร์ กินทร์

หน้า ๘๕๓

- ยุพราช ตัญยวงษ์
 อัมเรศ โสภ สรง
 พิศวาศ นารี
- ๑๐ ดุค ดั้น ตำนานู
 มี ใน บาฬี
 แดง ตาม บาฬี
 พิโร ขอ สะมา
- ๑๑ ข้า แต่ จอมโลกุตรา
 ลู โลกข เมือง นฤพาน
- ๑๒ โทษ ข้า นี้ ตำเหตือ ประมาณ
 นาง เทพ จันทร์ กินทร์
- ๑๓ บาง พระ ต้อง ด้วคร ศรศรี
 สดบยัง ษ์ พลพิน
- ๑๔ ความ น่อง เสน่หา สวามิน
 ก็ อุม พระ องค์ ทรง เพธา
- ๑๕ เดชะ บาระเมศ์ สอง เรา
 ลู ที่ ประเทศ ลับได้มย
- ๑๖ ชุม ช่วย ชีพ ชื่น สุขใจ
 ด้วย ฤทธิ สุรินทร์ อัมรา
- ๑๗ เปน หมิง ทรภักษณ พาดธา
 เหนือ เพธา ให้เศว้า เดี่ย ศรี
- ๑๘ โทษ ข้า พิมพา เกร็
 ใน บาท เบื้อง ชินวงษ์
- ดั่ง ใต้ ทิพรศ์
 ปลัดม จิตร พิศวง
- พิมพา นิพาน
 ข้า ค่อย ขอ แดง
 องค์ พระ เกร็
- ข้า บาท ขอ ธา
- บาง เปน ยุพมาณ
- ถึง แก่ วิสัยัญญี
- ไป ทัน ที่ ถวิสัย
- อัมรินทร์ จึง เทา
- พระ ไม่ ประโดย
- อุม ชาย นิทรา
- ดั่ง เกิน โกลั

ประวัติผู้เขียน

นางสาวพรทิพย์ ต่านสมบูรณ์ เกิดวันที่ 28 กันยายน พ.ศ.2491 ที่อำเภอคูคต กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาในระดับ ป.มช.นาฏศิลป์ วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร ในปีการศึกษา 2512 ระดับปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต (นาฏศิลป์ไทย) คณะนาฏศิลป์และดุริยางค์ สถาบันเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา (วิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล) ในปีการศึกษา 2523 และเข้าศึกษาต่อ ในหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขานาฏศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.2536 ปัจจุบันรับราชการที่วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพ กองศิลปศึกษา กรมศิลปากร ตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 6

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย